

ΘΕΟΛΟΓΙΑ

ΤΡΙΜΗΝΟΝ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΝ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ

ΤΟΜΟΣ ΚΣΤ'

ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ 1955

ΤΕΥΧΟΣ Γ'

ΤΟ ΚΥΡΟΣ ΤΩΝ ΑΓΓΛΙΚΑΝΙΚΩΝ ΧΕΙΡΟΤΟΝΙΩΝ ΚΑΙ ΑΙ ΚΑΤ' ΑΥΤΟΥ ΑΝΤΙΡΡΗΣΕΙΣ ΤΗΣ ΡΩΜΑΙΟΚΑΘΟΛΙΚΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

ΥΠΟ

ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΥ Ν. ΤΡΕΜΠΕΛΑ
ΚΑΘΗΓΗΤΟΥ ΤΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΑΘΗΝΩΝ

Σύνοψις

Διὰ τῆς ρήξεως τῶν μεταξὺ τῆς Ἀγγλικανικῆς ἐκκλησίας καὶ τῆς Ρωμαιο-καθολικῆς τοιαύτης σχέσεων καὶ τῆς πλήρους ἀποσείσεως τῆς παπικῆς ἐξουσίας ἐτέθη ἐν Ρώμῃ αὐτομάτως καὶ εὐθὺς ἀπὸ τῶν πρώτων ἐτῶν τὸ ζήτημα κατὰ πόσον αἱ ἐν πλήρει ἀποσχίσει ἀπὸ τῆς παπικῆς ἑδρας καὶ κατὰ μετ ε ρ ρ υ θ μ ι σ μ ἔ ν ο ν χειροτονικὸν γενόμεναι ἐν Ἀγγλίᾳ χειροτονίαι ἦσαν ἔγκυροι καὶ μὴ ἐπαναληπτέαι. Ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου ἠσχολήθησαν εὐθὺς μὲν τότε οἱ Πάπαι Ἰούλιος Γ' (ἐν τῇ ἀπὸ 8 Μαρτίου 1554 Βούλλα αὐτοῦ Breve de Facultatibus) καὶ Παῦλος Δ' (ἐν τῇ ἀπὸ 20 Ἰουνίου 1555 Βούλλα αὐτοῦ Praeclare Catissimi καὶ τῇ ἀπὸ 30 Ὀκτωβρίου Breve Regimini Universalis), μετέπειτα δέ, ὅτε καὶ τὸ ζήτημα ἐλύθη ὀριστικῶς διὰ τὴν Ρωμαϊκὴν ἐκκλησίαν, ὁ Πάπας Λέων ΙΓ' (ἐν τῇ ἀπὸ 13 Σεπτεμ. 1896 Βούλλα αὐτοῦ Apostolicae curae), ὅστις ἠρνήθη πᾶν κύρος εἰς τὰς Ἀγγλικανικὰς χειροτονίας καὶ ἐκήρυξε ταύτας ἐπαναληπτέας.

Ἡ ἐπιχειρηματολογία, ἐφ' ἧς ἐβασίσθη ὑπὸ τῆς Δυτικῆς ἐκκλησίας ἡ ἀπόρριψις τοῦ κύρους τῶν Ἀγγλικανικῶν χειροτονιῶν, παλαιότερον μὲν ἠντλήθη ἐκ τῆς ἀμφισβητήσεως αὐτῆς ταύτης τῆς ἱστορικότητος τῆς χειροτονίας τοῦ ἐπὶ τῆς Ἐλισάβετ ἐκλεγέντος ἀρχιεπισκόπου Καντουαρίας Parker, μετέπειτα δὲ ἐσχηματίσθη τοῦτο μὲν ἐκ τῆς ἀρνήσεως, ὅτι τὸ ἀναθεωρηθὲν χειροτονικὸν τῶν Ἀγγλικανῶν περιέχει εἰς τὰς τάξεις χειροτονιῶν τῶν διαφορῶν βαθμῶν τὸ μυστηριακὸν εἶδος, τὸ ἀναγκαῖον πρὸς τελείωσιν τοῦ μυστηρίου τῆς ἱερωσύνης, τοῦτο δὲ ἐκ τοῦ ἰσχυρισμοῦ ὅτι οἱ κατ' αὐτὸ ἐνεργήσαντες τὰς πρώτας ἐν Ἀγγλίᾳ χειροτονίας ἐπίσκοποι δὲν εἶχον τὴν ἀπαιτουμένην πρόθεσιν νὰ τελῶσιν ὃ, τι ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ἀνέκαθεν ἐτελεῖτο.

Προκειμένου λοιπόν να εξετασθῆ και γενικώτερον τὸ κύρος τῶν Ἀγγλικανικῶν χειροτονιῶν, προέχει νὰ ἐρευνηθῆ πρωτίστως, μήπως αὐταὶ στεροῦνται πάντῃ οἰασδήποτε ἰσχύος, ἐνέχουσαι τὸν χαρακτῆρα τοῦ ἀ ν υ π ο σ τ ἄ τ ο υ καὶ μήπως θὰ ἠδύνατο νὰ λεχθῆ περὶ αὐτῶν ὅτι «nullum producunt effectum», ἄρα δὲ καὶ ὅτι πάντοτε καὶ εἰς πᾶσαν περίστασιν δέον αὐταὶ ἀπαραίτητως νὰ ἐπαναλαμβάνονται. Καὶ εἰδικώτερον πρῶτον μὲν πρέπει νὰ εξετασθῆ, ἐὰν ὁ ἀρχιεπίσκοπος Καντουαρίας Parker, ἐξ οὗ κατάγεται καὶ δι' οὗ συνδέεται πρὸς τὸ παρελθὸν πᾶσα ἡ ἱεραρχία τῆς Ἀγγλικανικῆς ἐκκλησίας, ἔλαβε πράγματι χειροτονίαν ἐπισκόπου, ἢ μήπως ἡ ἐπ' αὐτοῦ γενομένη τελετὴ, μὴ παρουσιάζουσα τοὺς πραγματικοὺς χαρακτῆρας τῆς χειροτονίας, δὲν μετέδωκεν εἰς αὐτὸν οὐδεμίαν ἐπισκοπικὴν ιδιότητα, ὡς ἐκ τούτου δὲ καὶ οἱ ὑπ' αὐτοῦ χειροτονηθέντες δέον νὰ ἐκλαμβάνονται ὡς ὑφ' ἀπλοῦ τινος πρεσβυτέρου τὴν χειροτονίαν δεξάμενοι. Ἐπειτα δὲ δέον νὰ ἐρευνηθῆ, ἐὰν τὸ ἐν τῇ Ἀγγλικανικῇ ἐκκλησίᾳ ἰσχύσαν ἔκτοτε χειροτονικὸν ἔθεσεν εἰς ἐνέργειαν τάξεις πραγματικῶν χειροτονιῶν, ἢ μήπως ἐν ταῖς τάξεσι ταύταις δὲν ὑπάρχει μυστηριακὸν τι εἶδος, ἐξ οὗ καὶ αἱ κατ' αὐτὰς τελεταὶ ἀποστεροῦνται ὀλοτελῶς παντὸς γνωρίσματος μυστηρίου.

Ἐπὶ ἐνὸς ἐκάστου τῶν προβλημάτων τούτων ἐρχόμεθα νὰ ἐνδιατριψώμεν ἐν τοῖς ἐξῆς*.

Α'.

Η ΙΣΤΟΡΙΚΟΤΗΣ ΤΗΣ ΧΕΙΡΟΤΟΝΙΑΣ ΤΟΥ ΠΑΡΚΕΡ

Δεδομένου ὅτι πᾶσα ἡ ἱεραρχία τῆς Ἀγγλικῆς ἐκκλησίας, ὡς ἤδη ἐσημειώσαμεν, ἀνεωόθη ἀπὸ τοῦ Ματθαίου Parker¹, ὅστις καὶ ἀπετέλεσε τὸν μοναδικὸν κρίκον, δι' οὗ ἡ ἱεραρχία αὐτὴ συνδέεται πρὸς τὴν μὴ διασπᾶσαν τοῦλάχιστον ἐξωτερικῶς τὴν ἀποστολικὴν διαδοχὴν προμεταρρυθμιστικὴν ἱεραρχίαν, εἶνε πρόδηλον ὅτι ἡ ἱστορικότης ἐξ ἐνός, καὶ τὸ ἔγκυρον ἐξ ἐτέρου τῆς χειροτονίας τοῦ Parker προσλαμβάνει ἰδιάζουσαν σημασίαν, προκειμένου

*. Παραπέμπομεν εἰς τὰ ἐπόμενα συγγράμματα: Ἀνδρούτσου Χ. Τὸ κύρος τῶν Ἀγγλ. χειροτονιῶν ἐξ ἐπόψεως ὀρθοδόξου Κων)λις 1903. Ἀλιβιζάτου Α. Τὸ κύρος τῆς ἱερωσύνης τῆς Ἀγγλ. ἐκκλησίας Ἀθῆναι 1910. Κορνησοῦ Η. Σοφιστικαὶ εἰς τὴν προσηλαθείας πρὸς ἔνωσιν τῶν Ἐκκλησιῶν τεύχος Α'. Αἱ Ἀγγλ. χειροτονίαι Κων)λις 1921. Messenger C. E. The Reformation, the mass and the priesthood Τομ. 1-II. London, Smith Sydney, Ordinations Aglicanes ἐν A. d' Alés Dict. d' Apologetique τόμ. III 1164. Marchal L. Ordinations Aglicanes ἐν Dict. de Theologie Catholique (Vacant et Mangénot) τόμ. IA στήλη 1155. Lowndes A. Vindication of Angl. Orders New York-London 1900.

1. Ἡ σύγχρονος Ἀγγλ. ἐκκλησία συνδέει ἑαυτὴν καὶ πρὸς τὸν ἀρχιεπίσκοπον Γουλιέλμον Laud (1645), εἰς τοῦ ὁποῦο τὴν χειροτονίαν συμμετέσχον καὶ Ἴρλανδοὶ καὶ Ἴταλοὶ ἐπίσκοποι. Ἀλλ' ὅταν ἐξετάζηται τὸ ζήτημα τοῦ κύρους τῶν Ἀγγλ. χειροτονιῶν, ἀρχηγέτης τῶν Ἀγγλ. ἐπισκόπων θεωρεῖται ὁ Ματθ. Πάρκερ (Χρυσοστόμου Παπαδοπούλου. Τὸ ζήτημα περὶ τοῦ κύρους τῶν Ἀγγλ. χειροτονιῶν σελ. 2.)

νὰ κριθῆ τὸ ζήτημα κατὰ πόσον ἡ σημερινὴ ἱεραρχία τῆς Ἀγγλ. ἐκκλησίας δὲν διέσπασεν ἐξωτερικῶς τοῦλάχιστον τὸ νῆμα τῆς ἀποστολικῆς διαδοχῆς.

1. Μῦθος σχετισθεὶς πρὸς τὴν χειροτονίαν τοῦ Parker. Εἰς παλαιότερας ἐποχάς, ἐν σχέσει πρὸς τὴν χειροτονίαν τοῦ Ματθαίου Parker. παρείχετο εὐήκοον τὸ οὖς εἰς μυθικὴν τινα ἀφήγησιν, καθ' ἣν μετὰ πρόγευμα γενόμενον ἐν πανδοχείῳ τινὶ ἐπικαλουμένῳ («Ἡ Ἴππειος κεφαλὴ») (The nag's Head) ὁ ἐκ τῶν ἐντεταλμένων ἐπισκόπων, ὅπως ἐπικυρώσωσιν ἐκκλησιαστικῶς τὴν ἐκλογὴν τοῦ Parker ἐπίσκοπος Seory ἐκάλεσε τὸν Parker καὶ τοὺς λοιποὺς συνυποψηφίους του, τοὺς δι' ἄλλους χηρεύοντας θρόνους ἀναδειχθέντας νὰ γονυπετήσωσι πρὸ αὐτοῦ καὶ ἐπιθέσας ἐπὶ τῆς κεφαλῆς ἐνός ἐκάστου τὴν Βίβλον εἶπε: Λάβε τὴν ἐξουσίαν νὰ κηρύττης εἰλικρινῶς τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ· αὕτη δὲ ὑπῆρξεν ἡ μόνη χειροτονία, τὴν ὁποίαν ὁ Parker καὶ οἱ περὶ αὐτὸν ἔλαβον.³ Καίτοι, ὡς φαίνεται, ὁ Parker ἀπουσίαζεν ἐκ τοῦ προγεύματος ἐκείνου³ ὁ δὲ τὸ πρῶτον δημοσιεύσας τὸν μῦθον τοῦτον Α. Champney⁴ οὐχὶ ἐξ αὐτοψίας ἐμαρτύρει, ἀλλὰ καθ' ἃ ἤκουσεν ἀπὸ τοῦ στόματος τοῦ ἱερέως Maitre Thomas Bluett, καὶ τούτου πάλιν ἀκούσαντος ταύτην ἀπὸ τὸν Maitre Neale, ἐν τούτοις ἐγένετο ὁ μῦθος οὗτος κατ' ἀρχὰς πιστευτὸς παρὰ πολλοῖς τῶν καθολικῶν μέχρι σημείου ὥστε καὶ μεταγενεστέρως ὑπὸ τινων τούτων νὰ ὑποστηρίζεται σοβαρῶς ὁ δὲ μετέπειτα διακριθεὶς ἐν τῷ Βατικανῷ⁵, καρδινάλιος P. Gasparri νὰ σημειοῖ περὶ ἑαυτοῦ, ὅτι ὑπῆρξεν ἐποχὴ, καθ' ἣν ἐδέχετο ὡς ἀληθῆ τὸν μῦθον τοῦτον ἀκολουθήσας, ὡς ἔγραφε βραδύτερον, «παρὰ τὴν συνῆθειάν του μὲ τοὺς ὀφθαλμοὺς κλειστοὺς τὴν διδασκαλίαν τῶν σχολῶν τῆς Ρώμης»⁶. Πρόκειται ἐν τούτοις περὶ μύθου. Καὶ περὶ τούτου μελέτη σοβαρώτερα τοῦ ζήτηματος μετέπεισε τὸν Gasparri, πρὸ αὐτοῦ δὲ καὶ ὁ περιφημὸς ἄγγλος καθολικὸς ἱστορικὸς Lingard ἀπορρίπτει τὸν μῦθον τοῦτον⁷, καθὼς καὶ ὁ ὡσαύτως καθο-

2. S. Smith, Ordinations Anglicanes ἐν Α. d'Alés Dict. Apologetique τόμ. III σελ. 1207, Messenger G. E. The reformation, the mass and the priesthood τόμ. II σελ. 236.

3. Messenger αὐτόθ. σελ. 377.

4. De vocatione ministrorum Douai 1616 σελ. 497. Κατὰ τὸν ἀειμνηστον Χρυσόστομον Παπαδόπουλον ἔθθ. ἀνω. σελ. 3. πρῶτος ποιησάμενος λόγον περὶ τοῦ μύθου τούτου ὑπῆρξεν ὁ λατῖνος θεολόγος Holywood ἐν συγγράμματι αὐτοῦ περὶ Ἐκκλησίας δημοσιευθέντι ἐν ἔτει 1604.

5. Πρβλ. I. Williams, Letters of anglican orders 1859 κεφ. XVI σελ. 189.

6. Tractatus canonicus de sacr. ord. τόμ. II 1893 σελ. 279 καὶ De la valeur des ordinations anglicanes ἐν τῇ Revue anglo-romaine τόμ. Α' σελ. 481.

7. Histoire d' Anglettere μεταφρ. Γαλλ. Paris 1846 τόμ. Β'. κεφ. ιδ' σελ. 444 καὶ 636. Ὁ J. Gille ἐν ἄρθρῳ αὐτοῦ ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν The Orthodox church of Greece and Anglican Orders (δημοσιευθέντι ἐν The Eastern Churches Quarterly τοῦ Ὀκτωβ. 1940 σελ. 163-168) ἀναφερόμενος εἰς τὸ ὑπὸ τοῦ Α. Ἀλιβιζάτου σημειούμενον (Τὸ κύρος τῆς ἱερωσύνης τῆς Ἀγγλ. ἐκκλησίας σελ. 82) «οἱ καθολικοὶ θεολόγοι ἀπὸ τῶν Lingard καὶ Lengarde καὶ Duchesne, μετὰ τὰς ἐργασίας τῶν Ἀγγλικανῶν Denny καὶ Lacey, ἀπορ-

λικός E. Estcourt⁸, ὁ δὲ καθολικὸς Marchal χαρακτηρίζει τοῦτον καὶ ὡς σ υ κ ο φ α ν τ ι κ ὸ ν⁹. Τέλος καὶ ὁ S. Smith ὁμολογεῖ, ὅτι ἡ ἀφήγησις αὕτη δὲν θεωρεῖται πιθανή οὐδὲ παρὰ τοῖς καθολικοῖς¹⁰.

2. Ἱστορικὰ ἔγγραφα διαπιστοῦντα τὴν χειροτονίαν. Πράγματι ἡ χειροτονία τοῦ Parker ἐγένετο κεχωρισμένως πάσης ἄλλης χειροτονίας, καὶ δὴ τὴν Κυριακὴν τῆς 17 Δεκεμβρίου 1559, ἐν ὥραις ἐθιωμαῖς (μεταξὺ τῆς 5ης καὶ 6ης π.μ.), ἐν τῷ παρεκκλησίῳ τοῦ Lambeth Palace ὑπὸ τῶν ἐπισκόπων Barlow, Scory, Coverdale καὶ Hodgkins, παρουσίᾳ εὐαρίθμων προσώπων. Ἡ κυρία ἀπόδειξις τῆς χειροτονίας τοῦ Parker παρέχεται ὑπὸ τῆς πλήρους ἐκθέσεως τῶν κατὰ τὴν τελετὴν, τῆς καταγεγραμμένης ἐν Πρακτικῷ τοῦ κώδικος τοῦ Lambeth (Lambeth Register). Πρῶτος ἀρχιεπιφύλαξ (Chief Registrar) ἦτο τότε ὁ Ἀντώνιος Huse, ὅστις εἶχε τὸ ἀξίωμα τοῦτο ἀπὸ τοῦ 1537 ἢ 1538. Δὲν φαίνεται ὅμως νὰ ἔγραψε τὸ Πρακτικὸν ἰδιοχείρως, ὡς συνάγεται ἐκ τοῦ ὅτι καὶ μετὰ τὸν κατὰ τὴν 1 Ἰουνίου 1560 θάνατόν του ἐξακολουθεῖ καὶ μέχρι τοῦ ἔτους 1562 νὰ παρατηρῆται ἡ γραφὴ τῆς αὐτῆς χειρὸς ἐν τῷ κώδικι. Καὶ εἶναι μὲν ἀληθές, ὅτι ἀνεζητήθη εἰς τὸ γεγονός τοῦτο ἐπιχειρήματα κατὰ τῆς γνησιότητος τοῦ Πρακτικοῦ. Ἄλλ' αὐτὸς ὁ Messenger ὁμολογεῖ, ὅτι τὸ ἐπιχειρήματα τοῦτο στερεῖται σοβαρότητος, διότι καίτοι ὁ Huse ἦτο ὁ πρῶτος ἀρχιεπιφύλαξ ἢ ληξίαρχος, εἶχεν ὅμως καὶ βοηθοὺς καὶ γραμματεῖς. Ποῖος ἐκ τούτων ἔγραψε τὸ Πρακτικόν, παραμένει ἄγνωστον¹¹. Ἐπὶ πλέον, καθ' ἃ σημεῖοι ὁ ἀείμνηστος Χρυσόστομος Παπαδόπουλος¹², εἶναι ἀποδεδειγμένον ὅτι ἡ ἀναγραφὴ τῶν κατὰ τὴν χειροτονίαν τοῦ Parker ἐγένετο ὑπὸ τῆς αὐτῆς χειρὸς, ὑφ' ἧς καὶ ἡ τοῦ Pole. Ὡς πρὸς δὲ τὸ περιεχόμενον τοῦ Πρακτικοῦ, παρατηρήθη ὅτι κατ' αὐτὸ χειροτονήσας ἐπίσκοπος ὑπῆρξεν ὁ Γουλιέλμος Barlow πρῶην ἐπίσκοπος Bath and Wells, ἔχων ὡς συλλειτουργοὺς τὸν Ἰωάννην Scory πρῶην ἐπίσκοπον Rochester, τὸν Miles Coverdale πρῶην ἐπίσκοπον Exeter καὶ τὸν Ἰωάννην Hodgkins πρῶην βοηθὸν ἐπίσκοπον τοῦ Berdford. Χρησιμοποιοθεῖσα δὲ τάξις χειροτονίας ὑπῆρξε κατὰ τὸ αὐτὸ Πρακτικὸν ἢ τοῦ χει-

ρίπτουσι πλέον ἀσκήσηται τὸν μῦθον καὶ δέγονται τὸ κανονικὸν τῆς χειροτονίας παρατηρεῖ πρῶτον μὲν ὅτι δὲν εὗρέ που τὸ ὄνομα τοῦ Lengarde, διὸ καὶ διερωτᾶται, μήπως τοῦτο εἶναι ἐγκαλλισμὸς τοῦ ἀγγλικοῦ Lingard' (ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ εἰς τὸ αὐτὸ λάθος παρεσύρθη καὶ ὁ ἀείμνηστος Ἀνδρούτσος. Ἰδὲ: Τὸ κύριον τῶν Ἀγγλ. χειροτο. σελ. 9)· εἶτα δὲ ὅτι ὁ Lingard ἀποθανὼν τῷ 1851 δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ἔχη ὑπ' ἔμφει τοὺς Denny καὶ Lacey, διότι ὁ πρὸ τοῦ Lacey συγγραφέας Denny ἐδημοσίευσεν τὸ σύγγραμμα αὐτοῦ μόλις τῷ 1893 ἦτοι 42 ἔτη μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Lingard.

8. The question of anglican ordinations discussed 1873 σελ. 154.

9. Ordinations Anglicanes ἐν Diction. de Theologie Catholique τόμ. IA σελ. 1156.

10. Ἐνθ' ἄνωτ. στήλη 4207.

11. Messenger ἐνθ' ἄνωτ. τόμος Β'. σελ. 237.

12. Ἐνθ' ἄνωτ. σελ. 3.

ροτονικοῦ Ἐδουάρδου ΣΤ', ἀντιθέτως ὁμοῦς πρὸς τὴν διάταξιν τούτου, καθ' ἣν μόνος ὁ χειροτονῶν ἐπίσκοπος ἀπαγγέλλει ἐπὶ τοῦ χειροτονουμένου τὴν συνοδούσαν τὴν ἐπίθεσιν τῶν χειρῶν ρῆσιν, ἐν τῇ χειροτονίᾳ τοῦ Parker καὶ οἱ τέσσαρες ἐπίσκοποι ἐπιθέντες τὰς χεῖρας ἐπὶ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ συναπτήγγειλαν τοὺς τελετουργικοὺς λόγους: Λάβε Πνεῦμα ἅγιον κ.λ.π.¹³.

Ἐκτὸς τοῦ ἀνωτέρω ἐπισήμου Πρακτικοῦ ἔχομεν καὶ χειρόγραφον ἡμερολόγιον τοῦ Parker διασωζόμενον ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ Κολλεγίου Corpus Christi ἐν Cambridge, ἔνθα ὑπὸ ἡμερομηνίαν 17 Δεκεμβρίου 1559 ἀναγινώσκομεν: «Consecratus sum in Archiepiscopum Cantuar Heu! Heu! Domine in quae tempora servasti me? ...»¹⁴. Εἶναι ἀξιοσημείωτον, ὅτι τὸ ἡμερολόγιον τοῦτο δὲν προσέβλεψε τὴν προσοχὴν κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν παλαιῶν ἀμφισβητήσεων, τοῦτο δέ, κατὰ τὴν ὁρθὴν παρατήρησιν τοῦ Smithe¹⁵, ἐνισχύει ἤδη τὴν ἀξίαν του, διότι δὲν θὰ ἠδύνατό τις νὰ ὑποπτευθῇ, ὅτι συνετάχθη διὰ πολεμικὰς ἢ ἀντιρρητικὰς ἀνάγκας.— Κατὰ τὸν Messenger¹⁶ εἰς τὸ αὐτὸ Κολλέγιον ὑπάρχει καὶ χειρόγραφος ἔκθεσις τῆς τελετῆς τῆς χειροτονίας, ἥτις φαίνεται δοθεῖσα ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Parker, καίτοι δὲν ὑπεστηρίχθη, ὅτι ἐγράφη καὶ ἰδιοχείρως ὑπ' αὐτοῦ. Αὕτη συμφωνεῖ κατὰ τὰ κύρια σημεῖα πρὸς τὴν Ἐκθεσιν τοῦ Πρακτικοῦ τοῦ κώδικος Lambeth. Ὑπάρχουσι δ' ἀκόμη καὶ δύο ἄλλαι ἐκθέσεις εἰς τὸ Record Office, ἐξ ὧν ἡ μία εἶναι προδήλως σύγχρονος¹⁷.— Μνεῖα τῆς χειροτονίας τοῦ Parker ἐξ ἴσου σύγχρονος γίνεται καὶ ἐν τῷ ἡμερολόγιῳ τοῦ Machyn, ἔνθα ἀναγινώσκονται τὰ ἐπόμενα: «Τῇ 17 Δεκεμβρίου ἐχειροτονήθη ὁ νέος ἐπίσκοπος Καντουαρίας εἰς Λάμπεθ. Τῇ 20 Δεκεμβρίου πρὸ μεσημβρίας ὑπῆρξεν ἡ παραμονὴ τοῦ ἀγίου Θωμᾶ. Ὁ Κύριός μου τῆς Καντουαρίας μετέβη εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Bow καὶ ἐκεῖ ἐχειροτονήθησαν οἱ νέοι ἐπίσκοποι¹⁸». Κατὰ τὴν παρατήρησιν τοῦ Smithe ὁ γράφων τάνωτέρω ἦτο σημαιοφόρος (drapier) τοῦ Λονδίνου καὶ εἶχε λάβει παραγγελίαν περὶ τοποθετήσεως τῆς σημαίας κατὰ τὴν διακόσμησιν τοῦ παρεκκλησίου, ἐν τῷ ὁποίῳ θὰ ἐγίνοντο αἱ μνημονευθεῖσαι χειροτονίαι. Καὶ τὸ ἡμερολόγιον αὐτό, κατὰ τὴν παρατήρησιν τοῦ αὐτοῦ Smithe, παρῆλθεν ἀπαρατήρητον μέχρι τῆς κατὰ τὸν ΙΘον αἰῶνα δημοσιεύσεώς του. Τοῦτο δὲ καθιστᾷ τὴν μαρτυρίαν αὐτοῦ ἐξόχως ἰσχυράν.— Τέλος εἰς τὸ State Paper Office ὑπάρχει καὶ ἕτερον ἔγγραφο, ἐν τῷ ὁποίῳ ἐκτίθεται ὁ τρόπος, καθ' ὃν ἔδει νὰ γίνῃ ἡ χειροτονία τοῦ Parker. Τὸ καθ' αὐτὸ κείμενον ἔχει γραφῆ ὑπὸ τῆς αὐτῆς γραφίδος ὑπαλλήλου τινός. Εἰς τὸ ἀριστερὸν περιθώριον ἔχουσι προστεθῆ σημειώσεις ἰδιόχειροι τοῦ

13. S. Smithe ἐνθ' ἄνωτ. στήλ. 1209.

14. Messenger αὐτόθ. σελ. 239.

15. Ἐνθ' ἄνωτ. στήλη 1210.

16. Ἐνθ' ἄνωτ.

17. Messenger αὐτόθ.

18. S. Smithe ἐνθ' ἄνωτ. στήλ. 1210.

Γραμματέως τοῦ Κράτους Cecil, εἰς δὲ τὸ δεξιὸν περιθώριον ἀναγινώσκειται ἐν καὶ μόνον σημεῖωμα διὰ χειρὸς τοῦ Parker. Τὸ ἔγγραφο τοῦτο ἐμπεριέχεται εἰς τὸν κώδικα τοῦ Lambeth¹⁹, πάντως δ' ἀποτελεῖ μαρτυρίαν περὶ τοῦ τίνα στάδια ἔδει ν' ἀκολουθήσουν ἀπὸ τῆς ἐκλογῆς μέχρι τῆς τελικῆς ἐγκαθιδρύσεως τοῦ Parker.

Οὕτω τόσον τὸ γεγονός τῆς χειροτονίας τοῦ Parker, ὅσον καὶ τὰ κύρια περιστατικά, ὑφ' ἃ τοῦτο ἐγένετο, στηρίζονται ἐπὶ ἀδιασείστων συγχρόνων τεκμηρίων καὶ μαρτυρίων, καθιστώντων τὴν ἱστορικότητα αὐτῶν εἰς πάντα καλῆς πίστεως ἐρευνητὴν ἀδιαμφισβήτητον.

3. Τὸ κύριον τῆς ἱερωσύνης τῶν χειροτονησάντων τὸν Parker. Προέκυψεν ἐν τούτοις καὶ ἕτερον ζήτημα, κατὰ τὸ ὅποιον ἡ χειροτονία τοῦ Parker ἀπὸ τῆς τελετουργικῆς αὐτῆς πλευρᾶς θὰ παρουσιάζετο ὡς μὴ γενομένη ὅλως. Τὸ προκύψαν ζήτημα ἀνεφέρετο ἤδη εἰς τὸ πραγματικὸν τῆς ἱερωσύνης τῶν χειροτονησάντων τὸν Parker ἐπισκόπων. Ἐκ τῶν τεσσάρων τουτέστιν ἐπισκόπων τούτων οἱ Miles Coverdale καὶ John Scory εἶχον χειροτονηθῆ τῇ 30 Αὐγούστου 1551 ὁ μὲν διὰ τὴν ἐπισκοπὴν τοῦ Exeter, ὁ δὲ διὰ τὴν τοῦ Rochester κατὰ τὸ νέον χειροτονικόν²⁰. Συνεπῶς τὸ ἔγκυρον τῆς χειροτονίας αὐτῶν, μολοντί αὕτη ἐγένετο ὑπὸ ἐπισκόπων κατὰ τὸ ρωμαιοκαθολικὸν χειροτονικὸν κεχειροτονημένων, διεμφισβητήθη ὑπὸ τῶν καθολικῶν. Ἐκ τῶν ἄλλων δύο ἐπισκόπων ὁ μὲν Hodgkins εἶχε καθαιρεθῆ ὑπὸ τοῦ καρδινάλιου Pole²¹, ἦτο ὁμῶς κατὰ τοὺς ρωμαιοκαθολικοὺς κανονικῶς καὶ ἐγκύρως χειροτονηθεὶς κατὰ τὸ ρωμαιοκαθολικὸν χειροτονικόν, ἐντεῦθεν δὲ θεωρεῖται καὶ ὑπ' αὐτῶν τῶν καθολικῶν πραγματικὸς ἐπίσκοπος²². Διευτώθησαν ὁμῶς σοβαραὶ ἀμφισβητήσεις οὐχὶ ὡς πρὸς τὸ ἔγκυρον, ἀλλ' ὡς πρὸς αὐτὴν τὴν ἱστορικότητα τῆς χειροτονίας τοῦ προστάντος ἐν τῇ προχειρίσει τοῦ Parker ἐπισκόπου Barlow, ὑποστηριχθέντος ὑπὸ τινων σοβαρῶς, ὅτι οὗτος δὲν εἶχε λάβει ποτὲ χειροτονίαν.

Αἱ ἀμφισβητήσεις αὗται ἐστηρίχθησαν πρωτίστως ἐπ' αὐτῶν τῶν περὶ χειροτονίας προσωπικῶν γνωμῶν τοῦ Barlow, καθ' ἃς αὕτη δὲν εἶναι ἀναγκαία πρὸς ἀνάδειξιν ἐπισκόπου, οὐδὲ προσεπόριζεν ὄφελός τι εἰς τὸν χειροτονούμενον. Πράγματι εἰς λόγον τοῦ ἐκφωνηθέντος ἐν τῷ καθεδρικῷ ναῶ τῆς ἐπισκοπῆς τοῦ ἀγίου Δαβὶδ τῇ 12 Νοεμβρίου 1536, ὀλίγους μῆνας μετὰ τὴν ἀνάρρησίν του εἰς τὸν θρόνον τοῦτον, διεκλήρυξεν, ὅτι «ἐὰν ἡ Αὐτοῦ Χάρις ὁ Βασιλεὺς, ὁ ὁποῖος εἶναι ἡ ὑπερτάτη κεφαλὴ τῆς ἐκκλησίας τῆς Ἀγγλίας, ἐξέλεγεν ἢ ἀνεδείκνυεν ὡς ἐπίσκοπον λαϊκὸν τινὰ οἰονδήποτε πεπαιδευμένον, τοιοῦτός τις ἐκλεκτός, χωρὶς νὰ γένηται μεία χειροτονίας τινός, θὰ ἦτο ὡσαύτως καλὸς

19. Αὐτόθ.

20. S. Smithe ἐνθ' ἄνωτ. στήλ. 1186.

21. Messenger ἐνθ' ἄνωτ. τόμ. Β'. σελ. 235.

22. Αὐτόθ. σελ. 244.

ἐπίσκοπος ὡς αὐτὸς οὗτος (ὁ Barlow) ἢ οἱ καλλίτεροι ἐπίσκοποι τῆς Ἀγγλίας²³). Ὡς ὀρθῶς ἕμως παρατηρήθη, εἰς αὐτοὺς τούτους τοὺς λόγους τοῦ Barlow ἐνυπάρχει ἕμμεσος μαρτυρία («ὡσαύτως καλὸς ἐπίσκοπος ὡς αὐτὸς οὗτος»), ὅτι ὁ Barlow εἶχε χειροτονηθῆ, διότι ἄλλως ἢ πρὸς ἑαυτὸν ἀντίθεσις τοῦ τυχόν ἄνευ χειροτονίας καὶ διὰ μόνης τῆς βασιλικῆς ἐκλογῆς ἀναδεδειγμένου ἐπισκόπου θὰ ἦτο ἄνευ σημασίας τινός. Ἐπὶ πλεόν παρατηρήθη, ὅτι καὶ ὁ Cranmer τὰς αὐτὰς εἶχεν ἰδέας περὶ χειροτονίας, τοῦτο ἕμως δὲν συνετέλεσεν ὥστε οὗτος νὰ μὴ χειροτονηθῆ.²⁴

Ἐπειτα εἰς ἀμφισβήτησιν τῆς ἱστορικότητος τῆς χειροτονίας τοῦ Barlow προεβλήθη, ὅτι δὲν εὐρέθη τὸ πρακτικὸν τῆς χειροτονίας αὐτοῦ. Ἡ μὴ ἀνεύρεσις ἕμως πρακτικοῦ βεβαιουῦντος τὴν χειροτονίαν τοῦ Barlow δὲν ἀποδεικνύει, ὅτι δὲν εἶχε χειροτονηθῆ οὗτος. Διότι τοιοῦτο πρακτικὸν δὲν ἀνευρέθη καὶ διὰ τὸν Gardiner, ἐπίσκοπον τοῦ Winchester, τὸν ὁποῖον οἱ καθολικοὶ ἔχουσι περὶ πολλοῦ. Καὶ προεβλήθη μὲν ὡς πρὸς τὴν τελευταίαν ταύτην περίπτωσιν, ὅτι, ἐὰν ἡ χειροτονία τοῦ Gardiner δὲν μνημονεύεται εἰς τὸν κώδικα τοῦ ἀρχιεπισκόπου Warham, μνημονεύεται ἕμως εἰς τὸν κώδικα τοῦ Winchester. Ἐξ ἄλλου ἕμως διεπιστώθη, ὅτι οὕτως ἢ ἄλλως ἢ εἰς τοὺς κώδικας παρασιώπησις γενομένων χειροτονιῶν δὲν ὑπῆρξεν ἀσύνηθες γεγονός. Οὕτω ὁ μὲν Mason²⁵ ἀναφέρει ἓν ἢ δύο ὀνόματα ἐπισκόπων, τῶν ὁποίων ἡ χειροτονία δὲν μνημονεύεται εἰς τὸν κώδικα τοῦ εἰς ὃν ὑπήγοντο ἀρχιεπισκόπου, ὁ δὲ Wordsworth²⁶ ἀναφέρει τὴν ἀποσιώπησιν ἕξ χειροτονιῶν ἐπὶ τοῦ ἀρχιεπισκόπου Warham (1503-1533) ἑνέα δὲ ἐπὶ 42 χειροτονιῶν ἐπὶ Cranmer (1533-1553).

Προεβλήθη ἐν τούτοις ὡς σοβαρὰ ἔνδειξις εἰς βάρος τῆς ἱστορικότητος τῆς χειροτονίας τοῦ Barlow καὶ ἡ ἐξαιρετικῶς διὰ μόνον αὐτὸν ἐκδοθεῖσα πράξις (τῆ 26 Ἀπριλίου 1536), πρωτοφανῆς μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, δυνάμει τῆς ὁποίας οὗτος ἐλάμβανε δικαιώματα ἐπὶ τῶν εἰσοδημάτων τῆς ἐπισκοπῆς (ἄτινα κατὰ τὸν χρόνον τῆς χηρείας περιήρχοντο εἰς τὸν βασιλέα) ἀπὸ τῆς ἡμέρας τῆς ἐπικυρώσεως τῆς ἐκλογῆς, ἣτοι ἀπὸ τῆς 21 Ἀπριλίου 1536, ἐνῶ συνήθως οἱ ἐπίσκοποι ἐλάμβανον τὰ δικαιώματα ταῦτα ἀπὸ τῆς ἡμέρας τῆς χειροτονίας των. Περὶ τοῦ Barlow οὐδεὶς λόγος γίνεται περὶ τῆς χειροτονίας αὐτοῦ, συμφωνοῦσι δὲ πάντες οἱ συγγραφεῖς ἐπὶ τοῦ ὅτι, ἐὰν ὁ Barlow ἐχειροτονήθη, ἡ χειροτονία του δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἔγινε πρὸ τοῦ Ἰουνίου 1536 καὶ συνεπῶς ἔλαβεν οὗτος τὴν κατοχὴν τοῦ εἰσοδημάτων τῆς ἐπαρχίας του δίμηνον

23. Strype, Memorials of Archbishop Cranmer τόμ. Α'. σελ. 184 παρὰ Smithe ἐνθ' ἄνωτ. στήλ. 1213 καὶ L. Marchal ἐνθ' ἄνωτ. στήλ. 1158.

24. S. Smithe ἐνθ' ἄνωτ. στήλ. 1214.

25. Εἰς τὸ ἔργον αὐτοῦ Vindiciae, Παρὰ S. Smithe ἐνθ' ἄνωτ. στήλ. 1215.

26. A letter on the succession of bishops in the Church of England in latin and English, παρὰ Marchal ἐνθ' ἄνωτ. στήλ. 1159.

σχεδόν ολόκληρον πρὸ τοῦ χρόνου, καθ' ὃν ἦτο δυνατὸν νὰ ἔλαβε χώραν ἡ χειροτονία του. Ἐξιοσημειωτὸν δ' ὡσαύτως εἶναι, ὅτι εἰς τὴν Βουλὴν τῶν Λόρδων ἐκλήθη νὰ συμμετάσχη ὡς μέλος αὐτῆς ἀπὸ τῆς ἐπομένης τῆς ἡμέρας, καθ' ἣν ἐξεδόθη ἡ ἀφορῶσα εἰς τὰ εἰσοδήματα πρᾶξις, ἥτοι ἀπὸ τῆς 27 Ἀπριλίου²⁷.

Ἀντιθέτως ὑπὲρ τῆς ἱστορικότητος τῆς περὶ ἧς ὁ λόγος χειροτονίας συνηγορεῖ τὸ γεγονός, ὅτι ὁ Barlow εἰσελθὼν εἰς τὴν Βουλὴν τῶν Λόρδων τῇ 30 Ἰουνίου 1536 ἔλαβε θέσιν εὐθὺς μετὰ τοὺς ἐπισκόπους τοῦ Chichester καὶ τοῦ Norwich, χειροτονηθέντας τῇ 11 Ἰουνίου, ἀφῆκε δὲ τῇ 4 Ἰουλίου τὸν ἐπίσκοπον Fox νὰ λάβῃ θέσιν πρὸ αὐτοῦ, ὡς χειροτονηθέντα τῇ 26 Σεπτεμ. 1535, ἐνῶ ὁ τῇ 2 Ἰουλίου 1536 χειροτονηθεὶς ἐπίσκοπος Saint Asaph ἔλαβε θέσιν μετ' αὐτόν. Ἐκ τούτου εἰκάζεται, ὅτι ὁ Barlow εἶχε χειροτονηθῆ καὶ ὅτι κατὰ τὰ πρεσβεῖα τῆς χειροτονίας εἶπετο μὲν τῶν ἐπισκόπων Chichester καὶ Norwich, προηγεῖτο δὲ τοῦ ἐπισκόπου Saint Asaph, καὶ συνεπῶς ἡ χειροτονία του ἔλαβε χώραν μεταξὺ τῆς 11 Ἰουνίου καὶ τῆς 2 Ἰουλίου²⁸.

Ἐπὶ πλέον, ὡς ὀρθῶς παρατήρησεν ὁ A. Boudinhon²⁹, εἶναι δύσκολον νὰ δεχθῆ τις, ὅτι ἐπὶ τῆς βασιλείας Ἐρρίκου Η' ἀπὸ τοῦ 1536-1547 καὶ ἔπειτα ὁ Barlow ἠδυνήθη ἀνὰ ζήσῃ ἐπὶ τριάκοντα καὶ πλέον ἔτη ὡς ἐπίσκοπος διοικῶν ἐπισκοπὰς καὶ παρακαθήμενος ἐν τῇ Βουλῇ, χωρὶς νὰ ἔχη χειροτονηθῆ, νὰ μὴ προκληθῆ δὲ διαμαρτυρία τις οὐδὲ ἀπὸ τὸ Chapter τοῦ Saint David, μετὰ τοῦ ὁποίου ἦλθε συχνάκις εἰς διάστασιν³⁰, καὶ ὅτι ὡς ἐπίσκοπος μὴ λαβὼν χειροτονίαν ὠρίσθη, ἵνα λάβῃ π ρ ω τ ε ὕ ο ν καὶ κ ὄ ρ ι ο ν μέρος ἐν τῇ χειροτονίᾳ τοῦ Parker. Τὸ ἀπίθανον ἐν προκειμένῳ φθάνει τὰ ὅρια τοῦ ἀδυνάτου³¹. Καὶ εἶναι μὲν ἀληθές, ὅτι ὁ διορισμὸς τοῦ Barlow ἔλαβε χώραν μετὰ τὴν ἀνακήρυξιν τοῦ πνευματικοῦ πρωτείου τοῦ βασιλέως. Ἄλλ' ὡς ὀρθῶς παρατηρεῖ ὁ Marchal³², ἀπὸ τῆς οἰκειοποιήσεως τοῦ παπικοῦ πρωτείου ὑπὸ τοῦ Ἐρρίκου μέχρι τοῦ νὰ θεωρηθῆ ἀνωφελὴς καὶ περιττὴ ἡ χειροτονία καὶ ν' ἀπορριφθῆ ἡ ἐκκλησιολογία, ἱεραρχία, ὑπάρχει ἄβυσσος, τὴν ὅποίαν ὁ Ἐρρίκος Η' δὲν φαίνεται νὰ

27. S. Smithe ἐνθ'. ἄνωτ. στήλ. 1216-1217.

28. Marchal ἐνθ'. ἄνωτ. στήλ. 1152.

29. De la validité des ordinations anglicanes, Paris 1895 σελ. 16, παρὰ Marchal ἐνθ' ἄνωτ.

30. Ὁ Barlow ἦλθεν εἰς σύγκρουσιν πρὸς τὸ ἴδιον αὐτοῦ πρεσβύτεριον ὡς ἐπίσκοπος St. Davids' ὡς ἐπίσκοπος δὲ Barth and Wells πρὸς τὸν Dean Goodman ἀντικανονικῶς παυθέντα ὑπ' αὐτοῦ (Π. Κομνηνοῦ. Συμβολαὶ εἰς τὰς προσπάθειας πρὸς ἔνωσιν τῶν ἐκκλησιῶν. Τεύχος Α'. σελ. 51).

31. Τὸ ἀδύνατον τοῦ πράγματος κατὰ τὴν παρατήρησιν τοῦ Π. Κομνηνοῦ καθίσταται ἐμφανεστερον, ὅταν ληφθῆ ὑπ' ὄψει ἡ ποινὴ ἣν κατὰ τὸν Ἀγγλικὸν νόμον ὑπεῖχεν ὁ ἀρχιεπίσκοπος, ὁ μὴ συμμορφούμενος πρὸς τὴν διαταγὴν τοῦ βασιλέως πρὸς χειροτονίαν (ἐνθ' ἄνωτ. σελ. 21-22) καὶ δὴ ἐντὸς προθεσμίας εἰκοσίων ἡμερῶν (Χρυσ. Παπαδοπούλου ἐνθ' ἄνωτ. σελ. 4.).

32. Ἐνθ' ἄνωτ.

ὑπερεπήδησεν, ἀφοῦ ἔμεινε πιστὸς εἰς τὴν καθολικὴν πίστιν. Ἐντεῦθεν καὶ ἐκ τῶν καθολικῶν οἱ F. Dalbus³³, L. Duchesne³⁴ καὶ A. Boudinhon³⁵ θεωροῦσιν ὡς ἱστορικῶς βεβαίαν, «ὅπως ρητῶς ἀνεγνώρισε τοῦτο καὶ ὁ Lingard ὁ περίφημος ἄγγλος καθολικὸς ἱστορικός»³⁶.

Τοσαῦτα περὶ τῆς ἱστορικότητος τῆς χειροτονίας τοῦ Barlow ἐκ πρώτης ὄψεως ἐκτενέστερα ἴσως τοῦ δέοντος παρουσιαζόμενα, οὐχὶ ὅμως καὶ ἄμοιρα σοβαρότητος καὶ σημασίας, ἐφ' ὅσον ὁ Barlow ὑπῆρξεν ὁ λαβὼν τὸ πρωτεῖον καὶ κύριον μέρος ἐν τῇ χειροτονίᾳ τοῦ Ματθαίου Parker.

4. Ἡ σημασία τῆς ἐν τῇ χειροτονίᾳ συμμετοχῆς τοῦ Hodgkins. Ἄλλ' ὑπάρχει καὶ ἑτέρα πλευρὰ κατασφαλίζουσα τὴν τελετουργικὴν ἰσχὺν τῆς χειροτονίας τοῦ Parker. Δημιουργεῖται δ' αὕτη ὑπὸ τῆς συμμετοχῆς εἰς τὴν χειροτονίαν τοῦ ἐπισκόπου Hodgkins³⁷. Δεδομένου ὅτι οὐδεμία προεβλήθη ἀμφιβολία περὶ τῆς κανονικότητος καὶ ἐγκύρου ἐξ ἐπόψεως ρωμαιοκαθολικῆς τῆς χειροτονίας τοῦ ἐπισκόπου τούτου, ὁ διακριθεὶς ἐν τῷ Βατικανῷ καρδινάλιος P. Gasparri, ἐντρίβέστατος καὶ περὶ τὸ κανονικὸν δίκαιον, μολονότι δὲν ἀμφέβαλλε περὶ τοῦ ὅτι ὁ Barlow εἶχε χειροτονηθῆ ἐγκύρως, ὑπεστήριξεν, ὅτι ἤρκει καὶ μόνη ἡ παρουσία τοῦ Hodgkins, ἐπιθεμένου καὶ τούτου τὰς χεῖρας ἐπὶ τὴν κεφαλὴν τοῦ Parker καὶ συναπαγγείλαντος τὴν ρῆσιν «Accipe Spiritum Sanctum», νὰ καταστήσῃ τελετουργικῶς ἔγκυρον τὴν χειροτονίαν ταύτην³⁸. Πράγματι ὁ κανὼν 954 τοῦ κώδικος τοῦ κανονικοῦ δικαίου τῆς Ρωμαϊκῆς ἐκκλησίας, ὁ ὑποχρεῶν τὸν χειροτονοῦντα ἐπίσκοπον νὰ παραλαμβάνῃ ὡς παραστάτας κατὰ τὴν χειροτονίαν καὶ ἑτέρους δύο ἐπίσκοπους³⁹ ἐπικυροῖ κατὰ τὸν L. Marchal⁴⁰ τὴν διδασκαλίαν Βενεδίκτου ΙΔ', ὁ ὁποῖος διεκήρυξεν ὅτι ἡ ἐπισκοπικὴ χειροτονία καὶ ἐὰν ὑφ' ἑνὸς μόνου ἐπισκό-

33. Les ordinations anglicanes, Paris 1894 σελ. 15-16.

34. Les ordinations anglicanes par Dalbus ἐν τῷ Bulletin critique τῆς 15 Ἰουλίου 1894.

35. Ἐνθ' ἄνωτ. σελ. 16.

36. Αὐτόθι παρὰ Marchal ἐνθ' ἄνωτ. στήλ. 1158.

37. Ὁ Hodgkins ἐχειροτονήθη τῇ 9 Δεκεμ. 1537, κατὰ τὸ ρωμαιοκαθολικὸν ἄρα χειροτονικόν, ἀφοῦ τὸ ἀγγλ. τοιοῦτον ἐδημοσιεύθη περὶ τὰ 15 ἔτη βραδύτερον. Τὰ ἀναφερόμενα δὲ εἰς τὴν χειροτονίαν τούτου τρία πρακτικὰ σώζονται ἐν τῷ κώδικι τοῦ ἀρχιεπισκ. Cranmer, κατονομαζόμενων καὶ τῶν τριῶν ἐπισκόπων τῶν συμμετασχόντων εἰς τὴν χειροτονίαν (II. Κομνηνοῦ ἐνθ' ἄν. σελ. 29).

38. Ἐν Tract. can. de sacr. ordinat. Paris 1893, τόμ. Β'. n. 1088. Πρβλ. Martène de ant. eccl. rit. τόμ. Β' VIII α 10 §16 Πρβλ. καὶ Messenger ἐνθ' ἄνωτ. τόμ. Β' σελ. 537. Καὶ κατὰ τὸν Ἀνδρουτσον «καὶ ὑποτιθεμένου ὅτι ὁ Barlow δὲν ἦτο κεχειροτονημένος, ὅπερ οὐδαμῶθεν ἀποδεικνύεται, πάλιν δὲν ἀφανίζεται τὸ κύρος τῆς χειροτονίας τοῦ Parker» (μν. ἔργ. σελ. 9).

39. «Episcopus consecrator debet alios duos episcopos adhibere qui sibi in consecratione assistant».

40. Ἐνθ' ἄνωτ. στήλη 1159.

που γένηται, τῶν λοιπῶν δύο ἐπισκόπων οὔτε μετακληθέντων, οὔτε παραστάντων, οὔτε συνεργησάντων, εἶναι ἕγκυρος καὶ ἰσχυρά, καίπερ ἀθέμιτος. Ὑπάρχουσι δὲ καὶ ἐν τῇ πράξει τῆς Ἀνατολικῆς ἐκκλησίας περιπτώσεις τοιούτων χειροτονιῶν κατὰ τοὺς πρώτους αἰῶνας σημειωθεῖσαι, αἵτινες μολονότι ἀπεδοκιμάσθησαν, διότι κατ' ἀθέτησιν τῆς κρατοῦσης πράξεως ἐγένοντο, ὅμως ἐν τέλει ἀνεγνωρίσθησαν⁴¹.

Καὶ εἶναι μὲν ἀληθές, ὅτι ὑπεστηρίχθη παρὰ τοῖς καθολικοῖς⁴², ὅτι κατὰ τὰς διατάξεις ταύτας τοῦ Ρωμαϊκοῦ δικαίου εἰς μόνον χειροτονῶν ὑπάρχει ἐν τῇ χειροτονίᾳ καὶ τοῦ ἐπισκόπου, οἱ δὲ ἄλλοι συλλειτουργοῦντες ἐπίσκοποι εἶναι ἀπλοῖ παραστάται. Κατὰ συνέπειαν καὶ ἡ παρουσία τοῦ Hodgkins κατὰ τὴν χειροτονίαν τοῦ Parker οὐδεμίαν ἐπίδρασιν ἠδύνατο νὰ ἔχη ἐπὶ τῆς ἰσχύος τῆς τελετουργίας, ἐφ' ὅσον τελεσιουργῶν μὲν ἦτο ὁ Barlow, ὁ δὲ Hodgkins ἦτο ἀπλοῦς συμπαραστάτης. Παρατρέχεται ὅμως ὑπὸ τῶν τὰ τοιαῦτα διατεινομένων πρώτον μὲν, ὅτι ἡ κατὰ τὸ ρωμαιοκαθολικὸν χειροτονικὸν διάταξις τῆς χειροτονίας ἐπισκόπου, ἐφ' ὅσον ὀρίζει, ἵνα καὶ οἱ λοιποὶ δύο συνεπιθέτοντες μετὰ τοῦ τελεταρχοῦντος τὰς χεῖρας συνεκφωνῶσι μετ' αὐτοῦ τὸ Accipe Sp. Sanctum, διαδηλοῖ σαφῶς τὴν πρόθεσιν τῆς λατινικῆς ἐκκλησίας, ὅπως οὗτοι μὴ εἶνε ἀπλῶς μάρτυρες ἀπλοῖ τῆς χειροτονίας, ἀλλὰ καὶ συνεργοὶ ἐν αὐτῷ, ὡς ἄλλως τε ὀνομάζονται οὗτοι ἀνωτέρω καὶ ὑπὸ Βενεδίktου ΙΔ' («cooperantibus»). Ἐπειτα δὲ παραβλέπεται, ὅτι οἱ ἐν πλήρει λειτουργικῇ ἀμφιέσει συμπαριστάμενοι (assistantes) ἐπίσκοποι οὗτοι δὲν παρίστανται ὡς παθητικαὶ τινες ὑπάρξεις, ἀλλ' ὀφείλουσι, συμφώνως ἄλλως τε καὶ πρὸς τὴν ἀπ' ἀρχῆς τῆς τελετῆς ἀπευθυνομένην ὑπὸ τοῦ χειροτονοῦντος προτροπήν, νὰ συμπροσεύχωνται καὶ οὗτοι μετὰ τοῦ χειροτονοῦντος, συμπαρακολουθοῦντες τὰς ὑπ' αὐτοῦ ἀπαγγελλόμενας εὐχὰς καὶ καθ' ἑαυτοὺς ἐπαναλαμβάνοντες ταύτας. Λησμονεῖται δ' οὕτω ὑπὸ τῶν ἀξιούντων νὰ περιορίσωσι τὴν πρᾶξιν τῆς χειροτονίας εἰς μόνον τὸν προεξάρχοντα τῆς χειροτονίας, ὅτι εἰς ταύτην συμμετέχει πᾶσα ἡ ἐκκλησία, ἀφοῦ καὶ ὀλόκληρον τὸ ἐκκλησίασμα καλεῖται νὰ συμπροσευχηθῇ καὶ ἀφοῦ ὁ χειροτονῶν ἐξ ὀνόματος τῆς ὅλης ἐκκλησίας ἐνεργεῖ. Οὕτως ἡ παρατήρησις τοῦ Gasparri περὶ τοῦ ὅτι θὰ ἴσκει καὶ μόνη ἡ παρουσία καὶ συμμετοχὴ τοῦ Hodgkins, ἐγκύριως κεχειροτονημένου καὶ ἔχοντος καθολικὴν τὴν συνείδησιν, νὰ καταστήσῃ τελετουργικῶς καὶ μυστηριακῶς ἰσχυρὰν τὴν χειροτονίαν τοῦ Parker, ἐδράζεται ἐπὶ βάσεων ἀσαλευτῶν⁴³.

41. Οὕτω κατὰ Συνέσιον τὸν Πτολεμαῖδος (ἐπιστ. ζξ) ὁ Σιδήριος ἐχειροτονήθη ἐπίσκοπος Παλαιβίσκης ὑφ' ἐνὸς ἐπισκόπου, τοῦ Φίλωνος. Ὁ Μ. Ἀθανάσιος προῦβίβασεν αὐτὸν ὕστερον εἰς τὴν Μητρόπολιν Πτολεμαῖδος. Ὡσαύτως καὶ ὁ ὑπὸ μόνου τοῦ Παυλίνου χειροτονηθεὶς διάδοχος αὐτοῦ ἐν Ἀντιοχείᾳ Εὐάγριος ἀνεγνωρίσθη τοιοῦτος (Θεοδ. Ἐκκλ. Ἱστορ. Β, 23).

42. Marchal ἐνθ' ἄνωτ.

43. Προσθέτως θὰ ἠδύνατο νὰ σημειωθῇ, ὅτι καὶ ὁ Scory ἐχειροτονήθη μὲν κατὰ τὸ

5. Παρανομίαι καὶ ἀντικανονικότητες ἐν τῇ καταστάσει τοῦ Parker. Ἄλλ' ἡ χειροτονία τοῦ Parker ἐξητάσθη ὑπὸ τῶν ρωμαιοκαθολικῶν καὶ ἀπὸ τῆς πλευρᾶς τῆς ἀρμοδιότητος τῶν χειροτονησάντων. Ἀπὸ τῆς πλευρᾶς δὲ ταύτης εὐρέθη ἔχουσα πάντα τὰ γνωρίσματα τοῦ πραξικοπήματος. Διότι καθ' ὅσον μὲν ἀφορᾷ εἰς τὸ ὑπὸ τῆς Ἀγγλικῆς πολιτείας τεθὲν εἰς ἰσχὺν ἐκκλησ. δίκαιον, ἡ χειροτονία τοῦ Parker παρουσιάζεται παράνομος, καθ' ὅσον δ' ἀφορᾷ εἰς τὸ γενικῶς καθ' ἅπασαν τὴν ἐκκλησίαν κρατῆσαν κανονικὸν δίκαιον, ἐμφανίζεται ἀντικανονική.

Πράγματι ἡ ὑπὸ τῆς Ἐλισάβετ δημοσιευθεῖσα Πράξις τοῦ Πρωτείου (Act of Sapremacy) ἐπανεφέρεν ἐν ἰσχύϊ τὴν Πράξιν 25 κεφ. 20 τοῦ Ἐρρίκου κατὰ τὴν ὁποίαν πρὸς ἐκλογὴν ἐπισκόπων ἢ ἀρχιεπισκόπων ἔδει νὰ καλῶνται τὰ οἰκεία Chapters καὶ νὰ προβαίνωσιν εἰς τὴν ἐκλογὴν, ταῦτα δὲ κατὰ κανόνα ἐξέλεγον καὶ ἐκλέγουσιν ἄχρι τοῦ νῦν κατὰ τὰς κυβερνητικὰς ὑποδείξεις τὸν ὑπὸ τοῦ Στέμματος προκαθοριζόμενον καὶ προκρινόμενον ὑποψήφιον. Τῆς ἐκλογῆς συντελεσθείσης τὸ Στέμμα ἀπηύθυνε δύο ἔγγραφα. Τὸ ἐν ἐκαλεῖτο Βασιλικὴ συγκατάθεσις καὶ ἀνηγγέλλετο δι' αὐτοῦ εἰς τὸν Ἀρχιεπίσκοπον καὶ δύο ἐπισκόπους τοῦ βασιλείου, ἢ ἐν χρεῖα τῶν Ἀρχιεπισκοπικῶν θρόνων εἰς τέσσαρας ἐπισκόπους τοῦ βασιλείου, ὅτι συντελεσθείσης τῆς ἐκλογῆς ἔδει νὰ τελεσθῶσι τὰ ἐκκλ. νόμιμα ἢτοι ἡ ἐκκλησιαστικὴ ἐπικύρωσις τῆς ἐκλογῆς, ἡ χειροτονία καὶ ὁ ἐνθρονισμὸς τοῦ ἐκλεγέντος. Τὸ ἕτερον ἔγγραφον ἐκαλεῖτο *significavit* καὶ δι' αὐτοῦ ἐδίδετο ἡ παραγγελία, ἵνα τὰ ἐκκλησ. νόμιμα τελεσθῶσιν ἐντὸς εἴκοσιν ἡμερῶν, ὥστε νὰ μὴ ὑπάρχη χρόνος ἐπιτρέπων εἰς τὸν Ἀρχιεπίσκοπον ν' ἀπευθυνθῇ πρὸς ἐπικύρωσιν τῆς ἐκλογῆς εἰς τὴν Ρώμην⁴⁴.

Κατ' ἀκολουθίαν καὶ ἐπὶ τῆς χειροτονίας τοῦ Parker ἡ βασίλισσα μετὰ τὴν ὑπὸ τοῦ Chapter τῆς Καντουαρίας ἐκλογὴν τούτου, γενομένην τῇ 1 Αὐγούστου 1559, ἐξέδωκε τῇ 9 Σεπτεμ. 1559 τὰς λεγομένας προνομιακὰς ἐπιστολάς (Letters Patent), δι' ὧν ἐξουσιοδοτοῦντο εἰς τὴν τέλεσιν τῶν ἐκκλ. νομίμων ἔξ ἐπίσκοποι ἢτοι ὁ Tunstall ἐπίσκοπος τοῦ Durham, ὁ Bourne ἐπίσκοπος τοῦ Lincoln, ὁ Poole ἐπίσκοπος τοῦ Peterborough, ὁ Kitehin ἐπίσκοπος τοῦ Llandaff, καὶ δύο ἐκπτωτοὶ καὶ ἐπανεκλεγέντες ἤδη, τῶν ὁποίων ὅμως ἡ ἐκλογὴ δὲν εἶχεν εἰσέτι ἐκκλησιαστικῶς ἐπικυρωθῆ ἢτοι ὁ Barlow ἐκλεγείς διὰ τὴν ἐπισκοπὴν Chichester καὶ ὁ Scory ἐκλεγείς διὰ τὴν ἐπισκοπὴν Hereford. Ἐγκατεστημένοι νομίμως εἰς τοὺς θρόνους αὐτῶν καὶ κανονικῶς κεχειροτονημένοι ὑπῆρχον καθ' ἅπασαν τὴν Ἀγγλίαν οἱ ἀνωτέρω μνημονευόμενοι τέσσαρες, ἐκ τῶν ὁποίων τοὐλάχιστον οἱ τρεῖς (Tunstall, Bourne, Poole) ἠρνήθησαν νὰ

⁴⁴ Ἀγγλ. χειροτονικόν, ἀλλὰ καίπερ καθαιρεθεῖς, διότι ἐνυμφεύθη, ἀποκατεστάθη τῇ 14 Ἰουλίου 1554 εἰς τὸ ἐπισκοπικὸν ἀξίωμα ὑπὸ τοῦ μετὰ τῆς Ρώμης ἐν κοινωνίᾳ διατελοῦντος ἐπισκόπου Bonner. Οὕτως ἢ ἄλλως λοιπὸν καίπερ ἐν ἐκπτώσει ἦτο ἐπίσκοπος ἀνεγνωρισμένος ὑπὸ τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς ἐκκλησίας.

44. S. Smithe ἐνθ' ἄνωτ. στήλ. 1215. Messenger μν. ἐρ. τόμ. Β' σελ. 250.

ἐκτελέσωσι τὴν βασιλικὴν ἐντολήν. Ἐν τῷ μεταξύ οὗτοι ἐκηρύχθησαν ἐκπτῶ-
 τοι τῶν θρόνων καὶ οὕτω νόμιμος καὶ κανονικὸς ἐπίσκοπος ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τῆς
 Ἀγγλίας εἶχεν ἀπομείνει μόνος ὁ Kitchin τοῦ Llandaff. Εἰς τὴν νέαν προνο-
 μιакὴν ἐπιστολήν, ἣτις ἐχρειάσθη νὰ ἐκδοθῇ ὑπὸ ἡμερομηνίαν 6 Δεκεμβρίου
 1559, ἡ βασίλισσα ἐξουσιοδοτεῖ πρὸς τέλεσιν τῶν ἐκλ. νομίμων ἐπτὰ ἐπισκό-
 πους. Ἦσαν δ' οὗτοι ὁ μνημονευθεὶς Kitchin μόνος κανονικὸς ἐπίσκοπος,
 ὁ Barlow πρῶν ἐπίσκοπος Bath and Wells, ὁ Scory πρῶν ἐπίσκοπος Roches-
 ter, ἀμφότεροι ἐπανεκλεγέντες ἤδη, χωρὶς νὰ ἔχη ἐπικυρωθῇ ἡ ἐκλογή των,
 ὁ Coverdale πρῶν ἐπίσκοπος Exeter, ὁ Hodgkins πρῶν βοηθὸς ἐπίσκοπος
 (suffragan) τοῦ Bedford, ὁ Salisbury π. βοηθὸς τοῦ Thetford καὶ ὁ Bale
 πρῶν ἐπίσκοπος τοῦ Ossory. Πάντες οὗτοι ἐπίσκοποι ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ
 Ἐδουάρδου εἶχον ἐκπέσει τῶν θρόνων των ἢ καὶ καθαιρεθῇ ἐπὶ τῆς Μαρίας
 καὶ δὲν εἶχον εἰσέτι ἀποκατασταθῆ⁴⁵. Ἐκ τῶν ἐπτὰ τούτων ἐπισκόπων ἀπέσχε-
 ν ὁ νόμιμος ἐπίσκοπος Kitchin, ὅστις μὴ λαβὼν μέρος εἰς τὴν τελετὴν τῆς ἐπι-
 κυρώσεως τῆς ἐκλογῆς φαίνεται μόνον παραστάς εἰς τὴν χειροτονίαν τοῦ Parker
 χωρὶς ὅμως καὶ νὰ συλλειτουργήσῃ κατ' αὐτήν. Αἱ πληροφορίαι ὡς πρὸς αὐτὸν
 συγκρούονται καὶ διὰ τοῦτο ἡ ἀνωτέρω μέση ἐκδοχὴ φαίνεται ἡ πιθανωτέρα.
 Ἀποσχόντων καὶ ἄλλων τινῶν ἡ ἐπικύρωσις τῆς ἐκλογῆς (τῇ 9 Δεκεμβρίου
 1559), ὅπως καὶ ἡ χειροτονία τοῦ Parker (τῇ 17 Δεκεμβρίου) ἐγένετο ὑπὸ
 τῶν Barlow, Scory, Coverdale καὶ Hodgkins, ἦτοι ὑπὸ ἐπισκόπων ἐκπτῶ-
 των μέχρι τῆς στιγμῆς ἐκείνης καὶ μήπω ἐγκατασταθέντων εἰς τοὺς δι' οὓς
 προσωρίζοντο θρόνους. Οὕτως ἐσημειώθη τὸ προδήλως ἄτοπον, ὅτι ὁ Parker,
 οὐτινος ἡ ἐκλογή ἐπεκυρώθη ἐκκλησιαστικῶς ὑπὸ τῶν Barlow καὶ Scory κ.λ.π
 τρεῖς ἡμέρας μετὰ τὴν ὑπ' αὐτῶν χειροτονίαν αὐτοῦ ἐπεκύρωσεν ἐκκλησια-
 στικῶς τὰς ἐκλογὰς τῶν ἐκ τῶν χειροτονησάντων αὐτὸν Barlow καὶ Scory.
 Ἐπὶ πλέον ἡ χειροτονία τοῦ Parker, ἐγένετο κατὰ τὸ χειροτονικὸν τοῦ Ἐδουάρ-
 δου τοῦ ὁποίου ἡ ἰσχύς, καταλυθεῖσα ἐπὶ Μαρίας, ἵνα ὑποκατασταθῇ εἰς αὐτὸ
 διὰ πράξεως τοῦ Κοινοβουλίου τὸ καθολικὸν χειροτονικόν, δὲν εἶχεν εἰσέτι
 ἀνανεωθῆ οὐδ' εἶχε καταργηθῆ ἀκόμη τὸ κατὰ νόμον ἰσχύον καθολικὸν χειρο-
 τονικόν⁴⁶. Ἐπιτέθειν ἐπειδὴ τὸσον ἡ ἐπικύρωσις τῆς ἐκλογῆς καὶ ἡ χειροτονία
 τοῦ Parker, ὅσον καὶ αἱ ἐπακολουθήσασαι εἰς αὐτὴν χειροτονίαι δὲν ἐγένοντο
 νομίμως, ἐψηφίσθη ὑπὸ τοῦ Κοινοβουλίου ἐν ἔτει 1565 πρᾶξις ἐπικυρώσασα
 καὶ νομιμοποιήσασα ἐξ ὑστέρου ταύτας. Ἐν τῇ πράξει ταύτῃ ἀναγράφονται
 μεταξύ ἄλλων καὶ τὰ ἑξῆς: «Πρὸς ἀποφυγὴν πασῶν τῶν ἀμφιβολιῶν καὶ ζητη-
 μάτων, ἅτινα θὰ ἠδύναντο νὰ ἐγερωθῶσι κατὰ τοῦ νομίμου τῶν ἐπικυρώσεων,
 ἀναδείξεων καὶ χειροτονιῶν τῶν εἰρημένων ἀρχιεπισκόπων καὶ ἐπισκόπων..») ψηφίζομεν «πάντα τὰ πρόσωπα, ἅτινα ἐγένοντο καὶ θὰ γίνουιν, ἐχειροτονήθη-

45. Messenger ἐνθ' ἀνωτ. τόμ. Β' σελ. 235, 251.

46. Messenger ἐνθ' ἀνωτ. τόμ. Β' σελ. 240.

σαν ἢ καθιερώθησαν ἀρχιεπίσκοποι, ἐπίσκοποι, ἱερεῖς, λειτουργοὶ τοῦ ἁγίου λόγου τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν μυστηρίων» εἶναι νομίμως ἐκλελεγμένοι καὶ χειροτονημένοι»⁴⁷.

Καὶ ταῦτα μὲν ἐξ ἐπόψεως κρατικῆς καὶ παραβάσεως τῶν ἐν τῷ Ἀγγλικῷ Βασιλείῳ ἰσχυόντων νόμων. Κατὰ δὲ τὴν ἰσχύσασαν ἐν τῇ καθόλου ἐκκλησίᾳ πράξιν, τὴν καὶ ὑπὸ τῶν ἰ. κανόνων τῆς ἡμετέρας ἐκκλησίας διερμηνευομένην, ἢ συμμετοχὴ ἐν τῇ ἐκλογῇ ἐπισκόπων τῶν τῆς ἐπαρχίας ἐπισκόπων, ἦτοι ἀρχιερέων ἐν ἐνεργείᾳ, ἐθεωρήθη ὡς ἀπαραίτητος ὅρος διὰ τὴν κανονικότητα τῆς ἐκλογῆς. Καὶ δύναται τις μὲν ἐν προκειμένῳ νὰ ἀνεχθῇ τὸ ὅτι ἐπεφυλάχθη ἡ ἐπικύρωσις μόνον τῆς ἐκλογῆς εἰς τοὺς τῆς ἐπαρχίας ἐπισκόπους, λαμβάνων ὑπ' ὄψει ὅτι ἡ ὑπὸ τοῦ λαοῦ καὶ τοῦ κλήρου (ἐν προκειμένῳ ἡ ὑπὸ τοῦ ἐκπροσωποῦντος τὸν λαὸν βασιλέως καὶ τοῦ Chapter) ἐκλογὴ τῶν ἐπισκόπων ἔχει ἐρείσματα ἐν τῇ ἀρχαίᾳ πράξει τῆς ἐκκλησίας, ἢ ἐπικύρωσις ὅμως τῆς ἐκλογῆς ἦτο ἀνεκαθεν δικαίωμα τοῦ οἰκείου Μητροπολίτου ἢ Ἀρχιεπισκόπου καὶ τῆς περὶ αὐτὸν συνόδου. Τὸ ὅτι δὲ ἐπίσκοποι ἐπικυροῦντες τὴν ἐκλογὴν καλοῦνται ἐκ τῶν ἐκπτώτων, διότι οἱ ἐν ἐνεργείᾳ νόμιμοι καὶ κανονικοὶ τῆς ἐπαρχίας ἐπίσκοποι ἠρνήθησαν νὰ ἐπικυρώσωσι ταύτην, καθιστᾷ προφανῶς τὴν ἐκλογὴν τοῦ Parker ἐξ ὀλοκλήρου ἀ ν τ ι κ α ν ο ν ι κ ῆ ν. Ἐν ἄλλαις λέξεσιν ἡ ἐκλογὴ τοῦ Parker ἐνέχει πάντα τὰ στοιχεῖα γεγονότος ἐπαναστατικοῦ, παρὰ τὴν νόμιμον καὶ ἐκκλησιαστικὴν κανονικὴν τάξιν σημειωθέντος καὶ πραξικοπηματικῶς ἐπιβληθέντος. Ὁμολογεῖται δ' ἄλλως τε τοῦτο καὶ ὑπ' αὐτῶν τῶν Ἀγγλικανῶν, οἷος ὁ Canon Lacey, ὅστις εἰς τὸ ἐν ἔτει 1929 δημοσιευθὲν ἔργον του ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν *The Reformation and the People* (ἐν σελ. 72) σημειοῖ ἐν σχέσει πρὸς τὰς ἐκλογὰς ταύτας, ὅτι «μία ἐπανάστασις σπανίως δύναται νὰ ἀχθῇ εἰς πέρασ ἀνευ παρανομιῶν τινων».

Παρά ταῦτα ἐὰν διοικητικῶς καὶ κατὰ τὸ κανονικὸν δίκαιον κρινομένη ἡ ἐκλογὴ καὶ χειροτονία τοῦ Parker παρουσιάζεται πραξικοπηματικὴ, τελετουργικῶς καὶ δογματικῶς ἐξεταζομένη δὲν δύναται νὰ χαρακτηρισθῇ ὡς ἀνυπόστατος καὶ ὡς διασπάσασα καὶ ἐξωτερικῶς τὸ νῆμα τῆς ἀποστολικῆς διαδοχῆς.

Β'.

Η ΚΑΤΑ ΤΟΥ ΚΥΡΟΥΣ ΤΩΝ ΑΓΓΛΙΚΩΝ ΧΕΙΡΟΤΟΝΙΩΝ ΑΛΛΗ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΟΛΟΓΙΑ ΤΩΝ ΡΩΜΑΙΟΚΑΘΟΛΙΚΩΝ

Προβάλλεται ἤδη τὸ ἐρώτημα: Ἡ τάξις, ἡ ἐγκαθιδρυθεῖσα ὑπὸ τοῦ νέου χειροτονικοῦ τῆς Ἀγγλικῆς ἐκκλησίας, καθ' ἣν ἐγένετο καὶ ἡ χειροτονία τοῦ Parker, διετήρησε τὰ χαρακτηριστικὰ τῆς μυστηριακῆς τελετῆς ἢ μήπως ἐξήλειψεν ὀλοτελῶς ταῦτα; Ἡ ρωμαιοκαθολικὴ ἐκκλησία ὑποστηρίζει τὴν τελευταίαν ταύτην θέσιν· ἢ ὑπ' αὐτῆς δὲ ἀθέτησις τοῦ κύρους τῶν Ἀγγλ. χειροτο-

47. Αὐτόθ. σελ. 253-254.

νιῶν ἐβασίσθη ἐπὶ τῆς προϋποθέσεως, ὅτι ἡ τάξις χειροτονιῶν τοῦ Ἀγγλικοῦ χειροτονικοῦ κατέλυσε πάντα μυστηριακὸν χαρακτῆρα ἐν ταῖς χειροτονίαις τῆς Ἀγγλ. ἐκκλησίας.

1. Πῶς τίθεται ὑπὸ τῆς ρωμαιοκαθολικῆς ἐκκλησίας τὸ ζήτημα. Πράγματι ἡ ἀθέτησις τοῦ κύρους τῶν Ἀγγλικανικῶν χειροτονιῶν ὑπὸ τῆς ρωμαιοκαθολικῆς ἐκκλησίας μόνον ἐπὶ τῆς ἀρνήσεως, ὅτι ἔλαβε χώραν πραγματικὴ χειροτονία τοῦ Parker ἠδύνατο νὰ βασισθῇ. Διότι ἡ ἐκκλησία αὕτη ὄλως διαφόρως πρὸς τὴν Ὀρθόδοξον δέχεται, ὅτι οὐ μόνον αἱρετικοὶ, ἀλλ' ἀκόμη καὶ ἄπιστοι δύνανται νὰ τελέσουν ἐγκύρως μυστήρια, ἀρκεῖ ἐν τῇ τελέσει αὐτῶν νὰ ἔχουν τὴν πρόθεσιν, ὅπως ἐνεργοῦν καὶ ἐπαναλαμβάνουν ὅ, τι τελεῖ ἡ Ἐκκλησία. Οὕτως Ἰουδαῖος ἢ ἔθνικὸς ἢ καὶ ἄπιστος δύναται οὐχ ἤττον τοῦ χριστιανοῦ νὰ τελέσῃ ἐγκύρως τὸ ἐν ἐσχάτῃ ἀνάγκῃ ὑπὸ λαϊκῶν παρεχόμενον εἰς κινδυνεῦον νήπιον βάπτισμα¹.

Ἄλλ' ἡ χειροτονία τοῦ Parker ἀποτελεῖ κατὰ τὰ εἰρημένα ἱστορικὸν γεγονός, αὐτὴ δὲ ἡ ἀπὸ 13 Σεπτεμβρίου 1896 Βούλλα τοῦ πάπα Λέοντος ΙΓ' Apostolicae curae διακηρύττει σαφῶς, ὅτι αἱ ἐν αὐτῇ ἀποφάσεις δὲν ἐβασίσθησαν ἐπὶ τοῦ ζητήματος τῆς χειροτονίας τοῦ Parker², θέτουσα οὕτω τέρμα εἰς τὰς ἐκ τοῦ γνωστοῦ μύθου ἀντιλογίας καὶ ἀμφισβητήσεις. Κατόπιν τούτου μία ἀπέμεινε διέξοδος εἰς τὴν ρωμαιοκαθολικὴν θεολογίαν πρὸς ἀθέτησιν τοῦ κύρους τῆς χειροτονίας ταύτης καὶ τῶν πρὸς αὐτὴν ἀρρήκτως συνδεδεμένων Ἀγγλικανικῶν χειροτονιῶν: Νὰ ἐξετασθῇ α) ἐὰν τὸ περιεχόμενον τῶν κατὰ τὸ Ἀγγλ. χειροτονικῶν τελετῶν τῆς χειροτονίας ἀποτελεῖ πραγματικὴν μυστηριακὴν χειροτονίαν· καὶ β) ἐὰν εἰς τοὺς τὸ πρῶτον χρησιμοποίησαντας τὸ χειροτονικὸν τοῦτο ὑπῆρχε πραγματικὴ ἢ πρόθεσις νὰ τελέσωσιν, ὅ, τι ἀνέκαθεν τελεῖ ἡ ἐκκλησία.

2. Ἡ Βούλλα Apostolicae curae. Πράγματι, ἡ ἀπὸ 13 Σεπτεμβρίου 1896 Βούλλα Apostolicae curae, ἐν τῇ ὁποίᾳ Λέων ὁ ΙΓ' ἀποφαίνεται ὀριστικῶς κατὰ τοῦ κύρους τῶν Ἀγγλικανικῶν χειροτονιῶν, τονίζει, ὅτι ἡ ἀρνήσις τοῦ κύρους τούτου ὀφείλεται εἰς τὴν ἔλλειψιν ἐξ ἑνὸς μὲν μορφῆς ἢ εἶδους ἐν ταῖς εὐχαῖς τοῦ νέου χειροτονικοῦ, ἐξ ἑτέρου δὲ προθέσεως παρὰ τοῖς πρῶτοις τελετουργοῖς τῶν κατὰ τὸ χειροτονικὸν τοῦτο χειροτονιῶν. Οὕτως ἐν τῷ θεολογικῷ τμήματι τῆς Βούλλας ταύτης γίνεται διάκρισις μεταξὺ τοῦ οὐσιώδους μέρους μυστηριακῆς τινος τελετῆς καὶ τοῦ τελετουργικοῦ ἢ δευτερεύοντος καὶ συμπληρωματικοῦ μέρους ταύτης. Καθορίζεται δ' ὅτι τὸ οὐσιῶδες μέρος ἀποτελοῦσιν ἡ ὕλη τοῦ μυστηρίου καὶ τὸ εἶδος ἢ ἡ μορφή αὐτοῦ. Καὶ ἡ μὲν ὕλη δύναται νὰ εἶναι κοινὴ εἰς πλεῖστα μυστήρια· ὡς ἐπὶ παραδείγματι, τὴν ἐν τῇ χειροτονίᾳ ὕλην ἀποτελεῖ ἡ ἐπίθεσις τῶν χειρῶν, ἥτις εἶναι κοινὴ οὐ μόνον

1. Messenger ἐνθ' ἄνωτ. τόμος Β'. σελ. 663.

2. Αὐτόθ. σελ. 575.

εἰς πάντας τοὺς βαθμοὺς τῆς ἱερωσύνης, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ μυστήριον τῆς Βεβαιώσεως (Confirmatio) ἢ χρίσματος, καθὼς καὶ εἰς τὸ μυστήριον τῆς Μετανοίας. Τὸ εἶδος ὅμως ἢ ἡ μορφή προσιδιάζει εἰς ἕνα καθεστῶς τῶν μυστηρίων καὶ καθορίζει σαφῶς καὶ εἰδικῶς τὴν ἔννοιαν, ἣτις προσδίδεται εἰς τὴν ἐν τῷ οικίῳ μυστηρίῳ χρησιμοποιουμένην ὕλην, καὶ σημαίνεται πλήρως ἢ χάρις ἢ διὰ τοῦ τελουμένου μυστηρίου μεταδιδόμενη³.

Ἀκολούθως ἡ Βούλλα ἐξετάζουσα τὸ ἐν τῷ Ἀγγλικῷ χειροτονικῷ εἶδος τῆς χειροτονίας τοῦ πρεσβυτέρου, μολονότι τοῦτο κατὰ τὸ κύριον αὐτοῦ μέρος παρέμεινεν ἀναλλοίωτον ὡς εἶχεν ἐν τῷ ρωμαιοκαθολικῷ χειροτονικῷ («Λάβε Πνεῦμα ἅγιον. Ἄν τινων ἀφῆς...»), εὕρισκε τοῦτο ἀνεπαρκές, διότι ἐν αὐτῷ δὲν κατανομάζεται ὁ χορηγούμενος βαθμὸς τῆς ἱερωσύνης ἢ ἡ χάρις καὶ ἐξουσία ἢ μεταδιδόμενη καὶ ἣτις κυρίως εἶναι τὸ καθαγιαίνει καὶ προσφέρει τὸ σῶμα καὶ τὸ αἷμα τοῦ Κυρίου ἐν τῇ εὐχαριστίᾳ, ἣτις δὲν ἀποτελεῖ ψιλὴν τινα ἀνάμνησιν τῆς ἐπὶ τοῦ Σταυροῦ θυσίας ἀλλὰ θυσίαν πραγματικὴν. Καὶ ἀναγνωρίζεται μὲν ἐν τῇ Βούλλᾳ ὅτι τὸ εἶδος κατὰ τοὺς μετέπειτα χρόνους ἐβελτιώθη ὑπὸ τῶν Ἀγγλικανῶν διὰ τῆς προσθήκης μετὰ τὴν πρότασιν «Λάβε Πνεῦμα ἅγιον» τῆς φράσεως «διὰ τὸ ἀξίωμα καὶ ἔργον τοῦ ἱερέως», ἀλλ' ἡ μεταγενεστέρα αὕτη προσθήκη δεικνύουσα μᾶλλον ὅτι καὶ αὐτοὶ οἱ Ἀγγλικανοὶ ἠσθάνθησαν, ὅτι ἡ προγενεστέρα διατύπωσις τοῦ εἶδους ἢ τῆς μορφῆς ἦτο ἀτελής⁴, ἐπῆλθε πολὺ ἀργά. Διότι, κἂν ἔτι δεχθῶμεν, ὅτι ἡ δι' αὐτῆς συμπλήρωσις τοῦ εἶδους κατέστησεν αὐτὸ ἐπαρκές, ἐν τῷ μεταξὺ εἶχε διακοπῆ-ἢ ἀποστολικὴ διαδοχὴ. Μετὰ τοῦτο ἡ Βούλλα ἐξετάζει τὸ ζήτημα, ἐὰν ἡ ἔλλειψις αὕτη τοῦ Ἀγγλ. χειροτονικοῦ ἐν τῇ τάξει τῆς χειροτονίας ἱερέως, ἀναπληροῦται ὑπὸ τῶν ἄλλων εὐχῶν τῆς τελετῆς. (Διότι κατὰ τὴν παρατήρησιν τῶν Messenger καὶ Smithe⁵ ὁ Πάπας δὲν ἀρνεῖται τὴν θεωρίαν, ὅτι ἀκαθόριστον εἶδος θὰ ἦδύνατο νὰ καθορισθῇ ἀπὸ τὰς συνοδευούσας αὐτὸ ἄλλας ἐν τῇ τελετῇ εὐχάς.) Ἄλλὰ καὶ εἰς τοῦτο ἀπαντᾷ ἀρνητικῶς, διότι ἀπὸ τῶν εὐχῶν τούτων κατὰ τὴν παρατήρησιν τῆς Βούλλας ἐξηλείφθη συστηματικῶς πᾶν ὅ,τι ἐν ταῖς εὐχαῖς τοῦ ρωμαιοκαθολικοῦ χειροτονικοῦ σημαίνει σαφῶς τὸ ἀξίωμα καὶ τὰ καθήκοντα τῆς ἱερωσύνης.

Καὶ ὡς πρὸς τὴν τάξιν χειροτονίας τοῦ ἐπισκόπου κατὰ τὸ Ἀγγλ. χειροτονικὸν εὕρισκε πάλιν ἡ Βούλλα, ὅτι τὸ εἶδος «Λάβε Πνεῦμα ἅγιον...» εἶναι

3. Messenger ἐνθ' ἄνωτ. S. Smithe ἐνθ' ἄνωτ. στήλη 1220.

4. Ἄλλ' ὡς παρατηρεῖ ὁ ἀειμνηστὸς Ἀνδρουτσὸς (ἐνθ' ἄνωτ. σελ. 36-37) «καὶ προσθήκαι ἐγένοντο οὐχὶ πρὸς τελείωσιν τῆς μορφῆς τοῦ ἄλλως ἀκύρου μυστηρίου, ἀλλ' ἐν ἀντιθέσει πρὸς τοὺς πρεσβυτεριανοὺς» ὅτινες «πολεμοῦντες τὸ ἐπισκοπικὸν ἀξίωμα ἐπεκαλοῦντο ὑπὲρ ἑαυτῶν καὶ τὸ χειροτονικὸν τῆς Ἀγγλ. ἐκκλησίας». Ὡς ἐκ τούτου ἀεδήθησε νὰ προστεθῶσιν αἱ εἰρημέναι προσθήκαι πρὸς ἰσχυροτέραν παράστασιν τῆς τοῦ βαθμοῦ διαφορᾶς».

5. Messenger ἐνθ' ἄνωτ. σελ. 576. Smithe ἐνθ' ἄνωτ. στήλη 1220-1221.

ἀνεπαρκές, ἡ προτασσομένη δὲ τῆς ἐπιθέσεως τῶν χειρῶν καὶ τῆς ἀπαγγελίας τοῦ εἵδους εὐχή (ἀπὸ Θεὸς ὁ παντοκράτωρ) δὲν συμπληροῖ τὴν ἐν τῷ εἶδει ἔλλειψιν καὶ ἀνεπάρκειαν, διότι ἐξηλείφθησαν ἀπ' αὐτῆς αἱ φράσεις, δι' ὧν ἐν τῇ τάξει τοῦ ρωμαιοκαθολικοῦ χειροτονικοῦ σημαίνεται τὸ Summum sacerdotium. Ἐξ ἄλλου, ἐφ' ὅσον ἡ εἰς τὸν δεῦτερον βαθμὸν τῆς ἱερωσύνης χειροτονία ὑπῆρξεν ἄκυρος, εἶναι περιττὸν νὰ συζητῆ τις, ἐὰν ἡ χειροτονία εἰς τὸ ἐπισκοπικὸν ἀξίωμα, μὴ προηγηθείσης ἐγκύρου χειροτονίας εἰς τὸν βαθμὸν τοῦ πρεσβυτέρου, δύναται νὰ εἶναι ἔγκυρος⁶.

Ὡς πρὸς δὲ τὸ ζήτημα τῆς προελεύσεως τοῦ Ἀγγλ. χειροτονικοῦ ἐξαίρεται ἐν τῇ Βούλλα τὸ γεγονός, ὅτι οἱ συντάκται τούτου διεπνέοντο ὑπὸ μίσους κατὰ τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας καὶ εἶχον παραστάτας καὶ συμβούλους, οἵτινες ἠκολούθουν ἑτεροδόξους αἵρέσεις. Ἐντεῦθεν καὶ ἡ ρῆσις Accipe Spiritum Sanctum δὲν σημαίνει πλέον κατὰ τὸ Ἀγγλ. χειροτονικὸν τὴν μυστηριακὴν χάριν τῆς ἀληθοῦς ἱερωσύνης, οὔτε οἱ ὄροι ἱερεὺς καὶ ἐπίσκοπος χρησιμοποιοῦνται ὑπὸ τὴν ὀρθὴν καθολικὴν ἔννοιαν, ἀλλὰ παραμένουσιν ὄροι κενοὶ τῆς πραγματικότητος, τὴν ὁποίαν συνέστησεν ὁ Χριστός⁷.

Ὡς πρὸς δὲ τὴν πρόθεσιν ἥτις δέον νὰ συνυπάρχη παρὰ τῷ τελεουργῷ διὰ τὴν ἔγκυρον τέλεσιν μυστηρίου τινός, ἡ Βούλλα σημειοῖ τὴν διδασκαλίαν τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας, καθ' ἣν μυστήριόν τι προσφέρεται ἀληθῶς καὶ ἐγκύρως ἀκόμη καὶ ὑπὸ λειτουργοῦ αἱρετικοῦ ἢ ἀβαπτίστου, ἀρκεῖ νὰ χρησιμοποιηθῆ ἡ καθολικὴ τάξις τῆς τελεουργίας αὐτοῦ. Ἄλλ' ἐὰν ἡ τάξις αὕτη ἀλλοιωθῆ εἴτε μετὰ τοῦ σαφοῦς σκοποῦ, ὅπως εἰσαχθῆ τάξις ἄλλη ἀπορριπτομένη ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας, εἴτε ὅπως ἐξαλειφθῆ καὶ ἀποσιωπηθῆ τι, ὅπερ ἀνήκει εἰς αὐτὴν τὴν φύσιν καὶ οὐσίαν τοῦ μυστηρίου, τότε πρόθεσις δὲν ὑπάρχει. Ἐν ἄλλαις λέξεσιν ἡ Βούλλα παρουσιάζει τὴν πρόθεσιν «quatenus extra proditur»⁸, ἥτοι καθὼς αὕτη μαρτυρεῖται ὑπὸ τῆς ἐξωτερικῆς πράξεως.

Τοῦτο ἐν γενικαῖς γραμμαῖς εἶναι τὸ περιεχόμενον τῆς παπικῆς Βούλλας ἥτις ἀπὸ τοῦ 1896 ἐμπνέει καὶ διαμορφοῖ τὴν ἐπιχειρηματολογίαν τῶν ρωμαιοκαθολικῶν θεολόγων ἐν τῇ ἀθετήσει τοῦ κύρους τῶν Ἀγγλ. χειροτονιῶν. Εἰς ταῦτα θὰ ἠδύνατο ν' ἀντιπαρατεθῆσιν πολλά, ἄλλα μὲν ἰσχύοντα καὶ ἀπὸ ρωμαιοκαθολικῆς, ἄλλα δὲ ἀπὸ ὀρθοδόξου ἐπόψεως.

3. Ἡ μεταβολὴ τοῦ Χειροτονικοῦ κατ' ἀρχὴν ἐξεταζομένη. Καὶ δὴ πρῶτον ὡς πρὸς τὴν μεταβολὴν τῆς τάξεως τῶν χειροτονιῶν λαμβανομένου ὑπ' ὄψει, ὅτι καὶ τὸ ρωμαιοκαθολικὸν χειροτονικὸν ὑπέστη κατὰ τὸν μεσαιῶνα διαφόρους μεταβολὰς καὶ προσθήκας σημαντικὰς αἵτινες παρουσίασαν νέαν ἐν πολλοῖς τὴν τάξιν τῶν χειροτονιῶν, δὲν δύναται αὕτη τουλάχιστον ἐξ ἐπόψεως ρωμαιοκαθολικῆς ν' ἀποκηρυχθῆ κατ' ἀρχὴν.

6. Messenger καὶ Smithe ἐνθ' ἄνωτ.

7. Messenger ἐνθ' ἄνωτ. σελ. 577.

8. Πρβλ. L. Marchal ἐνθ' ἄνωτ. στήλ. 1188.

Καὶ τοσοῦτῳ μᾶλλον, ὅσῳ μετὰ προφανοῦς ὑπερβολῆς ὑπεστηρίχθη ὑπὸ τῶν ρωμαιοκαθολικῶν, ὅτι ἡ ἐκκλησία θὰ ἠδύνατο ν' ἀντικαταστήσῃ καὶ τὴν ἀρχικὴν ὕλην τῆς χειροτονίας, ἤτοι τὴν ἐπίθεσιν τῶν χειρῶν διὰ περισσότερον καθωρισμένης καὶ ἐκφραστικῆς ὕλης· τοιαύτη δὲ εἶναι ἡ παράδοσις τῶν ἱερῶν σκευῶν (π.χ. τοῦ ποτηρίου πλήρους οἴνου καὶ τοῦ δισκαρίου μετ' ἄρτου εἰς τὸν πρεσβύτερον), καὶ πολὺ περισσότερον ἐὰν δεχθῆ τις μετὰ τοῦ Βοναβεντούρα, ὅτι ἡ παράδοσις αὕτη τῶν σκευῶν ἐμπερικλείει καθ' ἑαυτὴν καὶ τὴν ἐπὶ τῶν χειροτονουμένων τάσιν τῶν χειρῶν τοῦ χειροτονοῦντος. Κἂν δ' ἔτι ἤθελε διατηρηθῆ καὶ ἡ ἀρχικὴ ὕλη καὶ μορφή τῆς χειροτονίας, ἤτοι ἡ ἐπίθεσις τῶν χειρῶν μετὰ τῆς συνοδευούσης αὐτὴν ῥήσεως, ἐφ' ὅσον ἡ διὰ τῆς νεωτέρας προσθήκης εἰσαχθεῖσα ῥῆσις, ἡ συνοδεύουσα τὴν παράδοσιν τῶν ἱερῶν σκευῶν, ἀποτελεῖ σαφέστεραν μορφήν ἢ εἶδος, κατὰ τοὺς ρωμαιοκαθολικοὺς τίποτε δὲν ἐμποδίζει τὴν ἐκκλησίαν νὰ θεωρήσῃ ὡς οὐσιώδες τὸ νεώτερον τοῦτο εἶδος τοῦ μυστηρίου ἀντὶ τοῦ ἀρχικοῦ τοιοῦτου, οὕτω δὲ τὰ παλαιότερα ὕλη καὶ εἶδος, καίπερ διατηρούμενα εἰσέτι ἐν τῇ τάξει τῆς χειροτονίας, νὰ παύσωσιν ἐνέχοντα τὸν παλαιὸν αὐτῶν χαρακτῆρα ὡς οὐσιώδους ὕλης καὶ μορφῆς τοῦ μυστηρίου. Ταῦτα κατὰ Messenger⁹.

Γενᾶται ὁμως τὸ ἐρώτημα: Ἐὰν τις τῶν ἐπὶ μέρους ἐκκλησιῶν, παρὰ τὴν ὑπὸ τῆς Δυτικῆς ἐκκλησίας ἀντικατάστασιν ταύτην τῆς ἀρχικῆς ὕλης καὶ μορφῆς τῆς χειροτονίας, ἤθελεν ἐμμεῖνει ἢ ἐπανέλθει εἰς τὴν προτέραν καὶ ἀρχικὴν ὕλην καὶ τὴν παλαιότεραν καθιερωτικὴν εὐχὴν, ἡ τοιαύτη χειροτονία εἶναι τότε ἔγκυρος; Ἡ ἀπάντησις εἰς τὸ ἐρώτημα τοῦτο, ἡ διδομένη ὑπὸ τῶν ρωμαιοκαθολικῶν, εἶναι κατ' ἀρχὴν καταφατικὴ.

Ὑπενθυμίζεται ὁμως ἐξ ἄλλου, ὅτι πᾶσαι αἱ καθολικαὶ διδασκαλίαι ἀνεπτύχθησαν σὺν τῷ χρόνῳ καὶ προσέλαβον ἀκριβεστέραν διατύπωσιν. Οὕτω τὸ ἀπλοῦν ἀποστολικὸν σύμβολον ἀνεπτύχθη εἰς τὴν μορφήν τοῦ συμβόλου Νικαίας-Κων)λεως. Τὸ αὐτὸ κατὰ Messenger ἐγένετο καὶ ἐπὶ τῶν μυστηρίων. Καὶ ἐν τῇ χειροτονίᾳ λοιπὸν ἡ ἐκκλησία ἐξηκολούθησε νὰ μεταχειρίζεται τὰς παλαιότερας εὐχὰς μετὰ τῶν νεωτέρων προσθηκῶν, αἵτινες ἀποτελοῦνται ἐκ ῥήσεων καὶ διατυπώσεων σαφεστέρων καὶ ἐπὶ μᾶλλον καθωρισμένων. Ὁ ἀπορρίπτων δὲ τὰς νεωτέρας ταύτας ὑπονοεῖ ἀπόρριψιν καὶ τῆς νεωτέρας ἐπὶ τὸ σαφέστερον διατυπώσεως τῆς διδασκαλίας τῆς Ἐκκλησίας. Ἡ Ἐκκλησία ὁμως δὲν δύναται νὰ ἐπιτρέψῃ τοῦτο, ὡς δὲν ἐπιτρέπει νὰ παραμερισθῆ τὸ σύμβολον Νικαίας—Κων)λεως καὶ ἀντικατασταθῆ ὑπὸ τοῦ πρωταρχικοῦ ἀποστολικοῦ συμβόλου¹⁰.

Προδήλως ὁμως λησμονεῖται ἐν προκειμένῳ ὅτι ἡ ἀνάπτυξις τῆς δογματικῆς διδασκαλίας τῆς Ἐκκλησίας, τῆς ὁποίας μάλιστα παράδειγμα προβάλλεται

9. Ἐνθ' ἄνωτ. τόμ. Β'. σελ. 673-675.

10. Αὐτόθι σελ. 676.

τὸ σύμβολον Νικαίας — Κων)λεως, ἐγένετο ὑπὸ τῆς καθόλου οἰκουμενικῆς ἐκκλησίας καὶ ὑπὸ σωμάτων, τῶν ὁποίων τὸ κύρος ὡς οἰκουμενικῶν συνόδων ἀνεγνωρίσθη ὑπὸ συμπάσης τῆς Ἐκκλησίας. Ἐνῶ αἱ ἐν τῷ τελετουργικῷ μεταβολαὶ ἐγένοντο ὑπὸ τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας μόνης. Οὐ μόνον δὲ τοῦτο. Ἄλλ' ἐνῶ ἡ ἐν τῇ δογματικῇ διδασκαλίᾳ ὁμοφροσύνη ἐξεζητεῖτο ἀνεκάθεν ὡς ὅρος ἀπαραίτητος πρὸς διατήρησιν τῆς ἐνότητος τῆς ἐκκλησίας, ἐξ ἄλλου διεμορφώθησαν παρὰ ταῖς κατὰ τόπους ἐκκλησιαστικὰς διαφοροὶ λειτουργικοὶ τύποι, χωρὶς νὰ θεωρηθῆ ποτε, ὅτι ὑπὸ τούτων παραβλάπτεται ἡ ἐνότης τῆς ἐκκλησίας. Τὸ γεγονός ἄλλως τε, ὅτι ἡ Δυτικὴ ἐκκλησία ἀναγνωρίζει τὰς ὑπὸ τῶν κατ' αὐτὴν σχισματικῶν ἐκκλησιῶν τῆς Ἀνατολῆς τελουμένας χειροτονίας τὰς κατὰ διάφορα πρὸς τὸ ἴδιον αὐτῆς χειροτονικὰ τελουμένας, ἀποδεικνύει ὅτι ἡ ἀνεκάθεν, ἀλλὰ καὶ νῦν ἐτι ἰσχύουσα πράξις ἀνεγνώρισεν εἰς τὰς ἐπὶ μέρους ἐκκλησίας τὸ δικαίωμα νὰ διατηρῶσιν ἴδια τελετουργικὰ τυπικά.

4. Τὸ ἀσύστατον τῶν περὶ σαφηνείας τοῦ μυστηριακοῦ εἴδους ἰσχυρισμῶν. Ὡς πρὸς τοὺς ἐν τῇ Βούλλᾳ ἰσχυρισμούς, ὅτι τὸ οὐσιῶδες μέρος τῆς μυστηριακῆς τελετῆς πρέπει ρητῶς νὰ δηλοῖ τὸν εἰδικὸν βαθμὸν τῆς ἱερωσύνης, ὅστις προσφέρεται, καὶ τὴν ἱερωσύνην κατὰ τὴν ὀρθὴν αὐτῆς ἐννοίαν καὶ τὸ ἀκριβὲς περιεχόμενον τῆς¹¹ θὰ ἡδύνατό τις νὰ παρατηρήσῃ, ὅτι τοιοῦτος λεπτομερὴς καθορισμὸς τῆς ἐννοίας τοῦ εἴδους οὔτε εἰς τὰ παλαιὰ χειροτονικὰ ἀπαντᾶται, ἀλλ' οὔτε καὶ εἰς τὸ ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Κυρίου διατυπωθὲν εἶδος τοῦ μυστηρίου τοῦ βαπτίσματος. Ὡς ἤδη παρατήρησεν ὁ Courayer¹² οὐδὲ δι' ὑπαινιγμοῦ τινος ἐν τῷ εἶδει τούτῳ ὑποδηλοῦται ὁ ἐν τῷ βαπτίσματι θάνατος τοῦ παλαιοῦ ἀνθρώπου καὶ ἡ ἐν ὕδατι καὶ πνεύματι ἀναγέννησις¹³. Ἐπὶ πλεόν ὁ Courayer παρατηρεῖ ὅτι καὶ τὸ κατὰ τοὺς ρωμαιοκαθολικοὺς εἶδος τῶν μυστηρίων τοῦ Χρίσματος, τῆς extrema onctio καὶ τοῦ γάμου οὐδὲν ἐκφράζει περὶ τῶν διὰ τῶν μυστηρίων τούτων ἐπερχομένων συνεπειῶν εἰς τὰς ψυχὰς τῶν λαμβανόντων αὐτά. Δὲν εἶναι δὲ ὅμοιοι σημασίας καὶ ἐξόχου σοβαρότητος καὶ αἱ περὶ τοῦ ἐν τῇ χειροτονίᾳ εἴδους παρατηρήσεις Ἰννοκεντίου Δ', καθ' ἃς ἀπερὶ τῶν ἀποστολικῶν (τῆς χειροτονίας) τρόπων, εἴρηται ἐν πρὸς Τίτον καὶ Τιμόθεον ἐπιστολαῖς, ὅτι οἱ ἀπόστολοι ἐπιτιθέντες τὰς χεῖρας τοἷς χειροτονουμένοις προσηύχοντο ἐπ' αὐτῶν. Ἐτέραν τινὰ μορφήν δὲν εὗρισκομεν παραδοθεῖσαν παρὰ τῶν ἀποστόλων. Διὸ φρονοῦμεν ὅτι, ἂν μὴ ἐξευ-

11. Messenger ἐνθ' ἄνωτ. σελ. 676. Πρβλ. Marchal ἐνθ' ἄνωτ. στήλ. 1174.

12. Παρὰ Messenger ἐνθ' ἄνωτ. σελ. 496.

13. Τὸ ἐπιχείρημα υἰοθετεῖ καὶ ὁ X. Ἀνδρούτσος παρατηρῶν (ἐνθ' ἄνωτ. σελ. 26): α' Ὡς ἐν τῷ βαπτίσματι, τῷ εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν κυρίως τελουμένῳ, δὲν μνημονεύεται ἡ ἄφεσις τῶν ἁμαρτιῶν, ἀλλ' εἴρηται ἐν γένει: Βαπτίζεται ὁ δοῦλος τοῦ Θεοῦ εἰς τὸ Ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, κατὰ τὴν διάταξιν τοῦ Κυρίου, οὕτω καὶ ἐν τῇ χειροτονίᾳ καὶ ἄλλαι ἱερατικαὶ ἐνέργειαι, καὶ δὴ ἡ δύναμις τοῦ ἁγιάζειν καὶ θυσιάζειν τὸ σῶμα καὶ τὸ αἷμα τοῦ Κυρίου, ἣν χορηγεῖ τῷ χειροτονουμένῳ τὸ χάρισμα τῆς ἱερωσύνης, οὐδεμιᾶς τυγχάνει μείλας ἐν ταῖς τῆς καθιερώσεως εὐχαῖς.»

ρίσκοντο ἔπειτα μορφαί (χειροτονίας) θὰ ἤρκει τῷ χειροτονοῦντι νὰ εἶπη: Εἷς ἱερεὺς (Sis sacerdos) ἢ καὶ ἄλλα τινὰ ἰσοδύναμα ρήματα»¹⁴. Ἀλλὰ καὶ ἡ ἀπὸ 19 Ἀπριλίου 1704 ἀναγνώρισις τῶν αἰθιοπικῶν χειροτονιῶν ὑπὸ τῆς ἐν τῷ Βατικανῷ Congregatio τῶν ἱερῶν τελετῶν τυγχάνει ἰδιαίτερος ἀξιοσημείωτος¹⁵.

5. Ἀμφίβολον τὶ τὸ οὐσιῶδες τμῆμα τῆς χειροτονίας ἐν τῷ λατινικῷ χειροτονικῷ. Ἀλλὰ ποῖον εἶναι τὸ οὐσιῶδες τμῆμα τῆς ἐν τῇ χειροτονίᾳ μυστηριακῆς τελετῆς κατὰ τὸ ρωμαιοκαθολικὸν χειροτονικόν; Παρὰ τὰς μεταγενεστέρας πρὸς ἀκριβέστερον καθορισμὸν καὶ ἀποσάφισιν προσθήκας ἐν τῷ χειροτονικῷ τούτῳ καθίσταται πᾶν ἀμφίβολος ὁ καθορισμὸς αὐτοῦ. Πράγματι ὡς ἐσημείωσεν ἤδη ὁ A. Lowndes¹⁶, ὑπὸ μὲν τῆς ἐν Τριδέντῳ συνόδου¹⁷ διεκηρύχθη, ὅτι εἰς τὴν ἱερὰν χειροτονίαν ἢ μετάδοσις τοῦ ἁγίου Πνεύματος γίνεται, ὅταν οἱ ἐπίσκοποι λέγωσι: Λάβε τὸ ἅγιον Πνεῦμα, ὑπονοουμένου οὕτω ὅτι ὕλη μὲν τοῦ μυστηρίου εἶναι ἡ τελευταία ἐπίθεσις τῶν χειρῶν, εἶδος δὲ οἱ ταύτην συνοδευόντες λόγοι Accipe Spiritum Sanctum. Διαφόρως ὅλως κατὰ τὸν μεσαίωνα ἐξήρθησαν ὡς ὕλη καὶ εἶδος ἐν τῇ χειροτονίᾳ ἢ παραδόσις τῶν ἱερῶν σκευῶν καὶ ἀμφίων (παραδόσις δισκαρίου μὲν μεθ' ὀστίας καὶ ποτηρίου μεθ' ὕδατος καὶ οἴνου κατὰ τὴν χειροτονίαν πρεσβυτέρου, ποιμαντορικῆς δὲ ράβδου, ἐπισκ. δακτυλίου καὶ τῆς Βίβλου τῶν Εὐαγγελίων ἐπὶ χειροτονίας ἐπισκόπου). «Ὅταν ὅμως ὁ Μορίνος ἐδειξεν, ὅτι, ἐὰν ἡ Ρωμαϊκὴ ἐκκλησία ἤθελε νὰ διατηρῇ τοὺς δεσμοὺς αὐτῆς μετὰ τῆς χρισ. ἀρχαιότητος ἔπρεπε τὴν ὕλην καὶ τὸ εἶδος ἐν τῇ χειροτονίᾳ νὰ ζητήσῃ

14. Παρὰ X. Ἀνδρούτσῳ ἐνθ' ἄνωτ. σελ. 30.

15. Πρὸ τῆς Congregatio ἐτέθη ὑπὸ κρίσιν ἡ κατωτέρω περιπτώσις: Οἱ πρὸς χειροτονίαν ὑποψήφιοι ἀνερχόμενοι ἐνίοτε εἰς τρισχιλίους ἢ τετρακισχιλίους παρατάσσονται εἰς σειράς καὶ ὁ ἀρχιεπίσκοπος τῶν Αἰθιοπῶν διερχόμενος ἐπεσευμένως ἔμπροσθεν αὐτῶν ἐπὶ μὲν τῶν ὑποψηφίων πρεσβυτέρων ἐπιθέτει τὰς χεῖράς του ἐπὶ τῆς κεφαλῆς ἐκάστου λέγων Accipe Spiritum Sanctum: ἐπὶ δὲ τῶν ὑποψηφίων διακόνων ἐπιθέτει ἀπλῶς τὸν πατριαρχικὸν σταυρὸν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς ἐκάστου. Λόγω δὲ τοῦ μεγάλου πλήθους ἀλλὰ καὶ τῆς συγχύσεως καὶ τῆς σπουδῆς συμβαίνει ὥστε ὁ Ἀρχιεπίσκοπος εἰς τινὰς νὰ μὴ ἐπιθέσῃ τὰς χεῖρας, εἰς ἄλλας δὲ περιπτώσεις νὰ μὴ ἀπαγγείλῃ τοὺς λόγους τοῦ εἶδους καὶ εἰς ὀλίγας ν' ἀντιπαρέλθῃ ἀνευ οὐδετέρου. Εἶνε λοιπὸν ἔγκυροι τοιαῦτα χειρονίαι; Ἡ Congregatio ἐπὶ τοῦ ἐρωτήματος τούτου ἀπεφάνθη ὡς ἐξῆς: «Ἡ χειροτονία ἱερέως μετ' ἐπιθέσεως τῶν χειρῶν καὶ ἀπαγγελίας τοῦ εἶδους ἢ μορφῆς ὡς ἔχει αὕτη ἐν προκειμένῳ εἶνε ἔγκυρος. Ἀλλ' ἡ χειροτονία διακόνου ἀπλῶς δι' ἐπιθέσεως τοῦ πατριαρχικοῦ σταυροῦ εἶνε ὅλως ἄκυρος. Ἐντεῦθεν ἐπὶ πρεσβυτέρων καὶ διακόνων δεχομένων τὴν καθολικὴν πίστιν οἱ ἐπόμενοι κανόνες δέον νὰ τηρῶνται: Ἐὰν ἱερεὺς τις ἤθελεν εἶπει μετὰ βεβαιότητος, ὅτι ἐχειροτονήθη μετ' ἐπιθέσεως χειρῶν καὶ ἀπαγγελίας τῆς μορφῆς, καὶ ἐφ' ὅσον δὲν ἤθελεν ὑπάρχει ἄλλο τι ἐμπόδιον, ὁ ἱεραπόστολος, ἀφοῦ δώσῃ εἰς αὐτὸν ἄφεσιν διὰ τὴν ἀντικανονικότητα καὶ λύσῃ αὐτὸν τοῦ ἀφορισμοῦ, δύναται νὰ δεχθῇ αὐτὸν εἰς τὴν ἀσκησιν τοῦ βαθμοῦ του, ἐν τῷ ὁποίῳ ἐχειροτονήθη» (Παρὰ A. Lowndes ἐνθ' ἄν. Τόμ. I σελ. 205 καὶ ἐξῆς).

16. Ἐνθ' ἄνωτ. τόμ. I σελ. 206 καὶ ἐξῆς.

17. Sess. XXIII can IV.

εἰς ἄλλας εὐχὰς καὶ ἐπὶ μέρους τελετὰς, τότε νέαι ἐπόψεις μεταξὺ τῶν ρωμαιοκαθολικῶν θεολόγων ἤρχισαν νὰ κρατῶσιν ¹⁸. Ἡ ἐπίθεσις τῶν χειρῶν ἐξήρθη καὶ πάλιν ὡς ἡ ὕλη τοῦ μυστηρίου. Ἀλλ' ἐπιθέσεις τῶν χειρῶν σημειοῦνται τρεῖς ἐν τῇ χειροτονίᾳ τοῦ πρεσβυτέρου. Γίνεται τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου καὶ τῶν συλλειτουργούντων πρεσβυτέρων, χωρὶς νὰ λέγηται τι. Γίνεται ἔπειτα δι' ἐκ τὰς εὐχῶν τῶν χειρῶν, οὐχὶ διὰ καθ' αὐτὸ ἐπιθέσεως, ἐπὶ ὅλους τοὺς ὑποψηφίους, ὁπότε καὶ ἀπαγγέλλεται εὐχὴ τις. Γίνεται τέλος ἐπὶ ἐνὸς ἐκάστου τῶν ὑποψηφίων ἀπαγγελλομένης καὶ τῆς ρήσεως *Accipe Spiritum S.* Ποία ἐξ ὧν τούτων εἶναι ἡ οὐσιώδης; Ἀλλὰ καὶ τὸ εἶδος ἢ ἡ μορφή παραμένει ἀβεβαία. Διότι κατ' ἄλλους μὲν εἶδος τῆς χειροτονίας εἶναι ἡ συνοδουόσα τὴν ἔκτασιν τῶν χειρῶν εὐχὴ, κατ' ἄλλους δέ, ἐν οἷς καὶ ὁ Μορῖνος, εἶναι ἡ πρὸ τῆς παραδόσεως τῶν σκευῶν εὐχὴ *Vere dignum*. Ὁπωσδήποτε τὸ εἶδος κατὰ τὰς θεωρίας ταύτας τῶν ρωμαιοκαθολικῶν θεολόγων παρουσιάζεται κεχωρισμένον τῆς ὕλης. Ὁ αὐτὸς δὲ χωρισμὸς ὕλης καὶ εἴδους παρουσιάζεται καὶ ἐν τῇ χειροτονίᾳ τοῦ ἐπισκόπου.

6. Κατάταξις τῶν σοβαρῶν τμημάτων τῆς χειροτονίας ἐν τῷ Ἀγγλ. χειροτονικῷ. Κατὰ τὰ εἰρημένα ἢ Ἀγγλικανικὴ ἐκκλησία δὲν δύναται νὰ κατηγορηθῆ ἐξ ἐπόψεως ρωμαιοκαθολικῆς, ἐὰν χρησιμοποῖ χειροτονικόν, ἐν τῷ ὁποίῳ παρουσιάζεται ἡ ὕλη τοῦ μυστηρίου κεχωρισμένη τοῦ εἴδους ἢ μορφῆς αὐτοῦ. Πράγματι δέ, ὡς ἤδη παρετήρησεν ἀνώνυμὸς τις ἐπικριτὴς τῆς Βούλλας τοῦ Λέοντος ΙΓ' ¹⁹, οἱ Ἀγγλοι

18. Κατὰ τὸν Marchal (ἐνθ' ἀνωτ. στήλ. 1173) ἐξ γνώμαι ἐκράτησαν παρὰ τοῖς ρωμαιοκαθολικοῖς θεολόγοις περὶ τῆς ὕλης καὶ τοῦ εἴδους ἐν τῷ μυστηρίῳ τῆς ἱεροσύνης 1. Ὑλὴ καὶ εἶδος ἢ παράδοσις τῶν σκευῶν μετὰ τῆς ρήσεως *Accipe potestatem offerre sacrificium Deo missasque celebrare tam pro vivis quam pro defunctis in nomine Domini*. Αὕτη ὑπῆρξεν ἡ μᾶλλον κρατήσασα γνώμη κατὰ τοὺς ΙΓ'-ΙΕ αἰῶνας, ἀκόμη δὲ καὶ μέχρι τοῦ ΙΗ αἰῶνος καὶ ἐγκαταλειφθεῖσα τὸν ΙΘ' αἰῶνα. 2. Δύο ἐπὶ μέρους τελεταὶ εἶναι οὐσιώδεις, ἡ παράδοσις τῶν σκευῶν καὶ ἡ τελευταία ἐπίθεσις τῶν χειρῶν μετὰ τῆς ρήσεως *Accipe S. S. quorum remisseris peccata...* Ἡ γνώμη αὕτη ἦτο τοῦ Scot' καὶ τινῶν θεολόγων ἐγκαταλειφθεῖσα τὸν ΙΗ' αἰῶνα. 3. Δύο ἐπὶ μέρους τελεταὶ ἀναγκαῖαι ἢ πρώτη ἐπίθεσις τῶν χειρῶν μετὰ τῆς ἐπικλήσεως τοῦ ἁγίου Πνεύματος καὶ ἡ παράδοσις τῶν σκευῶν μετὰ τῆς σχετικῆς ρήσεως. Γνώμη ὑποστηρικθεῖσα ὑπὸ τῶν θεολόγων τοῦ ΙΗ καὶ ΙΘ αἰῶνος. 4. Ἡ μία ἢ ἡ ἄλλη ἐκ τῶν τριῶν τούτων ἐπὶ μέρους τελετῶν: Παράδοσις τῶν σκευῶν, πρώτη ἢ τελευταία ἐπίθεσις τῶν χειρῶν μετὰ τῶν συνοδουοῦσῶν αὐτὰς εὐχῶν. Γνώμη τῶν Lugo, Gotti καὶ σήμερον τῶν Egger καὶ Dalponte. 5. Ἡ οὐσία τοῦ μυστηρίου εἶτε ἐν τῇ ἐπιθέσει τῶν χειρῶν εἶτε ἐν τῇ παραδόσει τῶν σκευῶν εἰς τρόπον ὥστε ἡ χειροτονία ἔγκυρος εἶτε γενομένης τῆς μᾶς ἐπὶ μέρους τελετῆς εἶτε τῆς ἄλλης. Γνώμη τοῦ Diana κατὰ τὸν 17 αἰῶνα τοῦ Jean Clericat καὶ Ἱερωνύμου de Saint-Augustin κατὰ τὸν ΙΗ αἰῶνα. 6. Ἡ μόνη οὐσιώδης ἐπὶ μέρους τελετῆς εἶναι ἡ πρώτη ἐπίθεσις τῶν χειρῶν συνοδουομένη διὰ τῆς καθιερωτικῆς εὐχῆς ἢ τοῦ Προλόγου. Ἡ παράδοσις τῶν σκευῶν καὶ ἡ δευτέρα ἐπίθεσις ἐθεωρήθησαν ὡς τελεταὶ ἐπουσιώδεις. Ἡ γνώμη αὕτη ἐγένετο σχεδὸν γενικῶς δεκτὴ κατὰ τὸν ΙΘ' αἰῶνα.

19. Ἐν τῇ ὑπὸ τῆς Church Historical Society δημοσιευθείσῃ *Treatise on the Bull* σελ. 27.

μεταρρυθμισταὶ «δὲν ἐπέστρεψαν εἰς τὴν παλαιὰν κατὰταξιν τῆς συγκεντρώσεως τοῦ ὄλου εἶδους ἢ μορφῆς τῆς χειροτονίας εἰς μίαν συνεχῆ εὐχὴν, ἀλλ' ἐγκατέπειραν τοὺς σημαντικούς ὄρους εἰς τὰ διάφορα μέρη τῆς ἀκολουθίας».

Οὕτω τὰ σοβαρὰ σημεῖα τῆς τάξεως τῆς χειροτονίας εἶναι τὰ ἐπόμενα: 1) Βραχεῖά τις εὐχὴ δι' ἐκάστην τῶν τριῶν τάξεων χειροτονίας, ἐν τῇ ὁποίᾳ μνημονεύεται ρητῶς καὶ ὁ βαθμὸς, ὁ διὰ τῆς χειροτονίας χορηγούμενος. Πρόκειται περὶ τῆς μετὰ τὴν λιτανεῖαν εὐχῆς ἣτις ἄρχεται διὰ τῆς φράσεως: «Ὁ Θεὸς ὁ Παντοκράτωρ» (Almighty God) καὶ ἀπαγγέλλεται πρὸ τῶν βιβλικῶν ἀναγνωσμάτων. 2) Ἐξέτασις τοῦ ὑποψηφίου ἐκθέτουσα καὶ τὰς ὑποχρεώσεις τοῦ χορηγούμενου βαθμοῦ· 3) εὐλογία, ἐν τῇ ὁποίᾳ ὁ χειροτονῶν εὐχεται εἰς τὸν χειροτονούμενον, ἵνα ὁ Παντοδύναμος Θεὸς ἐνισχύσῃ αὐτὸν πρὸς πλήρωσιν τῶν ὑποχρεώσεων τούτων· 4) Ὁ ὕμνος Veni, Creator Spiritus· 5) Μακρὰ τις εὐχὴ, ἐν τῇ ὁποίᾳ δὲν γίνεται εἰδικὴ μεία τοῦ χορηγούμενου βαθμοῦ, ἀλλὰ μόνον μνημονεύεται γενικῶς ἡ ἀποστολικὴ διακονία καὶ ἡ μετ' ἐκείνην ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τοιαύτῃ· καὶ 6) Ἐπιθέσις τῶν χειρῶν συνοδευομένη καὶ ὑπὸ ρήσεώς τινος²⁰.

Οὕτως ἐν τῷ συνόλῳ αὐτῆς λαμβανομένη ἡ τάξις χειροτονίας δι' ἓνα ἕκαστον βαθμὸν παρουσιάζεται σαφῆς καὶ ἀρκούντως καθωρισμένη. Ἐντεῦθεν δὲ καὶ ὁ καρδινάλιος Gasparri, μολονότι ἐν τῷ πρώτῳ ἔργῳ αὐτοῦ²¹ ἐξέφρασεν ἰσχυροὺς δισταγμοὺς ὡς πρὸς τὰς χειροτονίας διακόνων καὶ πρεσβυτέρων καὶ ἐδέχετο ὡς ἀποφασιστικῶς πιθανὸν τὸ ἔγκυρον μόνον τῆς χειροτονίας τοῦ ἐπισκόπου, βραδύτερον μετέλλαξεν γνώμην χαρακτηρίσας καὶ τὰς τάξεις χειροτονίας τῶν δύο πρώτων βαθμῶν ὡς πιθανῶς ἐπαρκεῖς.²²

Ἀλλὰ καὶ αὐτὴ ἡ Βούλλα τοῦ Λέοντος ΙΓ', ὡς ἤδη εἵπομεν, δὲν ἀποκλείει τὴν θεωρίαν, ὅτι τὸ ἀκαθόριστον εἶδος ἢ μορφή θὰ ἠδύνατο νὰ καθορισθῇ ἀπὸ

20. Ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ περιεχομένου τῶν εὐχῶν καὶ λοιπῶν στοιχείων τῆς τάξεως χειροτονιῶν ὁ αἰμνήστος Ἀρχιεπίσκοπος Χρυσόστομος Παπαδόπουλος (ἐνθ' ἄνωτ. σελ. 14) παρατηρεῖ τὰ ἐπόμενα: «Ἐν γένει οἱ λειτουργοὶ τῆς ἐκκλησίας κατὰ τὸ Ἀγγλικὸν χειροτονικὸν παρίστανται ἄμεσοι διάδοχοι τῶν Ἀποστόλων, Ποιμένων καὶ Διδασκάλων, οὓς αὐτὸς ὁ Θεὸς καθηγίασε» καὶ «καλοῦνται εἰς τὴν αὐτὴν διακονίαν» καὶ αὐτὸς ὁ Παντοδύναμος Θεὸς «παραλαμβάνει αὐτοὺς εἰς διακονίαν ἐν τῇ ἑαυτοῦ ἐκκλησίᾳ» καὶ «καλεῖ αὐτοὺς εἰς τὸ ἔργον τοῦτο τὸ ἅγιον Πνεῦμα». Ἡ λειτουργία δὲ τῶν χειροτονουμένων κληρικῶν καλεῖται «ἔργον καὶ διακονία τοῖς ἁγίοις» «ἔργον μεγάλης σπουδαιότητος καὶ δυσχερείας», «ἀξίωμα ὑψηλόν, ἐπιτελούμενον μόνον τῇ βοηθείᾳ τοῦ Θεοῦ». «Ὅθεν ἐπικαλεῖται ἐπ' αὐτοὺς ἡ Ἐκκλησία τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ, τὴν ἐνίσχυσιν διὰ τῆς οὐρανοῦ συνεργίας τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Πιστεύει δὲ ἡ ἐκκλησία κατὰ τὸ χειροτονικόν, ὅτι διὰ τῆς ἐπιθέσεως τῶν χειρῶν μεταδίδεται εἰς τοὺς χειροτονουμένους ἡ «θεία χάρις» τὸ «Ἅγιον Πνεῦμα,... Ταῦτα πάντα δηλοῦσιν, ὅτι ἡ Ἀγγλ. ἐκκλησία δέχεται τὴν ἱερωσύνην ὡς θεοκαθίδρυτον διακονίαν. Δὲν καλεῖ μὲν τὴν διακονίαν ταύτην μυστήριον ἐν τῷ χειροτονικῷ, ἀλλὰ προσδίδει εἰς αὐτὴν τοὺς χαρακτήρας τοῦ μυστηρίου.»

21. La valeur des ordinations Anglicanes.

22. Παρὰ Messenger ἐνθ' ἄν. τόμ. ΙΙ σελ. 541-542.

τάς περιβαλλούσας αυτό εὐχάς²³. Ἀπλῶς καὶ μόνον παρατηρεῖ ὅτι ἡ ἀνεπάρκεια τοῦ εἶδους τῶν ἀγγλ. χειροτονιῶν δὲν ἀναπληροῦται ὑπὸ τῆς ἀμέσως προηγούμενης εὐχῆς, διότι καὶ ἐν αὐτῇ δὲν καθορίζεται σαφῶς ὁ προσφερόμενος βαθμὸς. Ἐντεῦθεν καὶ ὁ Messenger ἀποσαφῶν ἐπὶ μᾶλλον τὴν παρατήρησιν ταύτην τῆς Βούλλας διακρίνει ἐν τῇ ἀγγλ. τάξει χειροτονίας τὸ προπαρασκευαστικὸν μέρος, ἐκτεινόμενον μέχρι τῆς ὑπὸ τοῦ χειροτονούντος ἐξετάσεως τῶν ὑποψηφίων, καὶ τὴν καθ' αὐτὸ χειροτονίαν.²⁴ Διὰ τῆς διακρίσεως δὲ ταύτης ἀποβλέπει ὁ Messenger εἰς τὸ νὰ μειώσῃ τὴν σημασίαν τῆς εὐχῆς «Ὁ Θεὸς ὁ παντοκράτωρ», ἐν τῇ ὁποίᾳ κατανομάζεται ρητῶς καὶ ὁ διὰ τῆς τελετῆς προσφερόμενος βαθμὸς. Αὕτη, λέγει ὁ Messenger, ὡς ἀνήκουσα εἰς τὸ προπαρασκευαστικὸν μέρος τῆς τελετῆς δὲν δύναται ν' ἀποτελῇ τὸ εἶδος τοῦ μυστηρίου. Ἄλλ' εἰς ταῦτα θὰ ἠδύνατό τις ν' ἀντιπαρατηρήσῃ, ὅτι, κἂν ἔτι ἡ διάκρισις αὕτη τοῦ Messenger θεωρηθῇ ἀκριβῆς, καὶ πάλιν τὸ προπαρασκευαστικὸν μέρος τῆς τελετῆς προκαθορίζει σαφῶς τίνος βαθμοῦ χειροτονία πρόκειται νὰ ἐπακολουθήσῃ, εἰς τρόπον ὥστε οὐ μόνον ὁ χειροτονῶν καὶ ὁ χειροτονούμενος, ἀλλὰ καὶ ὀλόκληρον τὸ ἐκκλησιαστικὸν εἶναι σαφῶς πεπληροφορημένον, ὅτι αἱ ἐπακολουθοῦσαι εὐχαὶ καὶ ἡ ἐπίθεσις τῶν χειρῶν μετὰ τῆς ρήσεως ἀπαγγέλλονται καὶ γίνονται, ὅπως χορηγηθῇ οὗτος ἢ ἐκεῖνος ὁ βαθμὸς τῆς ἱερωσύνης.

Τὸ νὰ ἀναγνωρίζηται δέ, ὅτι καὶ εἰς τὸ ρωμ. χειροτονικὸν ἡ ὕλη τοῦ μυστηρίου ἦτοι ἡ ἐπίθεσις τῶν χειρῶν εἶναι κεχωρισμένη τοῦ Προλόγου, ὅστις θεωρεῖται ὡς τὸ εἶδος τῆς χειροτονίας, ὁ παρόμοιος ὅμως χωρισμὸς ἐν τῷ Ἄγγλ. χειροτονικῷ νὰ μὴ θεωρῆται ὡς ἡ αὐτὴ περίπτωσις ἐπὶ τῷ λόγῳ ὅτι ἡ παρεμπίπτουσα διακοπὴ εἴτε μακροτέρα, ὡς παρατηρεῖ ὁ Marchal²⁵, καὶ συνεπῶς ἡ εὐχὴ ὁ Θεὸς ὁ παντοκράτωρ ἀφίσταται πολὺ τῆς ἐπιθέσεως τῶν χειρῶν, ἐξέρχεται τῶν ὁρίων τοῦ σοβαροῦ.

7. Ἡ ἔννοια τῆς συνοδευούσης τὴν ἐπίθεσιν τῶν χειρῶν ρήσεως. Ἄλλὰ κἂν ἔτι θεωρήσωμεν ὡς εἶδος ἐν τῇ τάξει χειροτονιῶν τοῦ Ἄγγλ. χειροτονικοῦ τὴν ρῆσιν, τὴν συνοδεύουσαν τὴν περὶ τὸ τέλος τῆς ἄλλης τελετῆς ἐπίθεσιν τῶν χειρῶν, καὶ πάλιν τὸ εἶδος τοῦτο, τιθέμενον ὑπὸ ψυχρὰν καὶ ἀμερόληπτον ἐξέτασιν, δὲν θὰ εὐρεθῇ οὕτως ἀνεπαρκῆς καὶ ἀόριστον, ὅσον διατείνονται οἱ ρωμαιοκαθολικοί.

Πράγματι ἡ ρῆσις ἡ ἀπαγγελομένη ἐν τῇ τάξει χειροτονίας πρεσβυτέρων δὲν μνημονεύει ἀπλῶς τῆς μεταδόσεως τῆς θείας χάριτος («Λάβε Πνεῦμα ἅγιον»), ἀλλὰ καὶ τῶν ἔργων τοῦ πρεσβυτέρου, ἅτινα εἶνε ἡ ἐξουσία τῶν κλειδῶν ἐξ ἑνός, καὶ ἡ πιστὴ οἰκονομία τοῦ λόγου τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν ἱερῶν μυστηρίων ἐξ ἑτέρου («ἂν τινων ἀφῆς τὰς ἁμαρτίας, ἀφίενται αὐτοῖς καὶ ἂν τινων

23. Αὐτόθι σελ. 576.

24. Αὐτόθι σελ. 699.

25. Ἐνθ' ἀνωτ. στήλ. 1179.

κρατῆς, κεκράτηνται. Καὶ ἴσθι πιστὸς Οἰκονόμος τοῦ λόγου τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν ἱερῶν αὐτοῦ μυστηρίων»). Καὶ ἐπεκρίθη μὲν ὑπὸ τῶν ρωμαιοκαθολικῶν ἢ φράσις διακονία τοῦ λόγου καὶ τῶν μυστηρίων («the ministry of the word and the Sacraments») ὡς μὴ ἀπαντῶσα εἰς τὰ παλαιότερα καθολικὰ χειροτονικά, ἀλλ' ἐκλεγείσα ὑπὸ τῶν ἐν τῇ ἠπειρωτικῇ Εὐρώπῃ διαμαρτυρομένων, ὅπως ἐκφράση τὴν εὐαγγελικὴν ἢ προτεσταντικὴν ἀντίληψιν περὶ ἱερωσύνης ²⁶. Τὸ ὅτι ὅμως ἡ φράσις αὕτη ἔτυχε καὶ τῆς προτιμήσεως τῶν μεταρρυθμιστῶν, δὲν καθιστᾷ αὐτὴν ἀπόβλητον ἵνα χρησιμοποιηθῇ καὶ ὑπὸ παντὸς ὀρθῶς καὶ ὑγιῶς περὶ τὴν πίστιν ἔχοντος, ἀφοῦ ἄλλως τε καὶ μέγα μέρος τῶν θεμελιωδῶν ἀληθειῶν τοῦ Χριστιανισμοῦ ὠμολογήθη καὶ ὁμολογεῖται καὶ ὑπὸ τῶν μεταρρυθμιστῶν. Αὕτη ἄλλως τε ἢ ἐν Κολωνίᾳ σύνοδος τοῦ 1536 εἰς *Decretum* αὐτῆς ἐντάσσει τὰ ἔργα τοῦ ἱερέως ὑπὸ τὰς δύο ταύτας ἐπικεφαλίδας: *Disseminatio verbi, de administratione Sacramentorum* ²⁷. Οὐδ' εἶναι δευτέρου λόγου ἄξιον τὸ ὅτι ἐπεξητήθη, ἵνα ἐν τῇ ρήσει ταύτῃ τὰ ἔργα τοῦ ἱερέως καθορισθῶσι διὰ ρητῶν καὶ φράσεων ἐκ τῆς Κ. Δ. Περιελήφθη τουτέστιν ἐν αὐτῇ ἢ ἐν Ἰωάν. κ 22 φράσις τοῦ Κυρίου καὶ ὁ ἐν Α'. Κορινθ. δ 1 καὶ πρὸς χαρακτηρισμὸν τοῦ ἔργου τῶν ἀποστόλων χρησιμοποιούμενος ὑπὸ τοῦ Παύλου ὄρος. Προκειμένου δὲ περὶ τῆς χειροτονίας ἐπισκόπου ἐπισυνάπτεται τὸ χωρίον Β'. Τιμ. α 6, ἐν τῷ ὁποίῳ ὁ Παῦλος παραινεῖ τὸν Τιμόθεον ν' ἀναζωπυρῇ τὸ χάρισμα τοῦ Θεοῦ «ὅ ἐστιν ἐν σοὶ διὰ τῆς ἐπιθέσεως τῶν χειρῶν μου».

Ὅσονδήποτε δὲ καὶ ἂν διίστανται οἱ ρωμαιοκαθολικοὶ πρὸς τοὺς Ἀγγλικανούς ὡς πρὸς τὸν ἀριθμὸν τῶν μυστηρίων, εἶναι ἀδιαμφισβήτητον, ὅτι συμφωνοῦσιν ἀπολύτως ἐπὶ τοῦ ὅτι τὸ βάπτισμα καὶ ἡ θεία Εὐχαριστία εἶναι μυστήρια. Δέχεται δὲ ἡ Ἀγγλικ. ἐκκλησία τὴν θείαν εὐχαριστίαν ὡς θρησκευτικὴν λειτουργίαν ἀποκλειστικῶς καὶ μόνον διὰ τοὺς χριστιανούς τελουμένην, οὐδὲν δὲ πρόσωπον δύναται νὰ γένηται δεκτὸν εἰς κοινωνίαν ταύτης, ἐὰν δὲν εἶναι βεβαπτισμένον καὶ δὲν ἔχη λάβει τὴν βεβαίωσιν (*Confirmatio*). Ἐπὶ πλεόν δὲν ἐπιτρέπει τὴν τέλεσιν ταύτην παρὰ μόνον εἰς κανονικῶς κειροτονημένους ἐπισκόπους ἢ πρεσβυτέρους· χρησιμοποιεῖ ἐν τῇ τελέσει τοῦ μυστηρίου τὴν ἀνέκαθεν ἐν τῇ καθόλου ἐκκλησίᾳ χρησιμοποιουμένη ὕλην, ἥτοι τὸν ἄρτον καὶ τὸν οἶνον, καὶ μετὰ τινος ἐπικλήσεως συνδέει ὡς εἶδος τοῦ μυστηρίου τοὺς λόγους τῆς συστάσεως τοῦ μυστηρίου ὑπὸ τοῦ Κυρίου, εἰς τρόπον ὥστε καὶ αὕτη ἢ καθολικὴ ἐκκλησία θεωρεῖ τὴν ἐν τῇ Ἀγγλ. ἐκκλησίᾳ τελουμένην εὐχαριστίαν ὡς ἔγκυρον· ποιεῖται κλάσιν τοῦ ἄρτου καὶ μεταδίδει ἀμφότερα τὰ εἶδη εἰς τοὺς παρισταμένους πιστούς, ἀξιοῦσα παρ' αὐτῶν, ἵνα δοκιμάζωσι πρῶτον ἑαυτοὺς καὶ εἶτα ἐκ τοῦ ἄρτου ἐσθίωσι καὶ ἐκ τοῦ ποτηρίου πίνωσι ²⁸.

26. Messenger μν. ἔργ. τόμ. I σελ. 478.

27. Αὐτόθι τόμος II σελ. 701.

28. Πρβλ. Lowndes ἐνθ' ἄνωτ. τόμ. I 364-378.

Ἄφ' ἑτέρου, ὡς ὀρθῶς παρετήρησεν ἤδη ὁ Père le Courager²⁹, ἡ ἱερωσύνη τῆς χριστ. ἐκκλησίας συνίσταται ἐν τῇ ἀσκήσει πάντων τῶν ἔργων τῶν ἀφορώντων εἰς τὴν ἐξωτερικὴν λατρείαν, εἰς τὴν κυβέρνησιν τῶν ψυχῶν, εἰς τὴν διδασκαλίαν τοῦ λαοῦ, εἰς τὴν οἰκονομίαν τοῦ μυστηρίου, τὴν τέλεσιν τῆς θείας Εὐχαριστίας, τὴν ἐξουσίαν τοῦ δεσμεῖν καὶ λύειν³⁰. Ταῦτα δὲ πάντα σημαίνονται σαφῶς ἐν τῇ ρήσει τῇ συνοδευοσῆ τὴν ἐπίθεσιν τῶν χειρῶν κατὰ τὴν χειροτονίαν.

8. Ἀποσίωπησις τῶν ἐξαιρόντων τὸν θυτήριον χαρακτῆρα τῆς ἱερωσύνης ὄρων. Προεβλήθη ἐν τούτοις, ὅτι ἐν τῇ ρήσει ταύτῃ ἡ καὶ ἐν ταῖς λοιπαῖς εὐχαῖς τῶν τάξεων χειροτονίας οὐδὲν λέγεται περὶ τῆς θείας εὐχαριστίας ὡς θυσίας, οὐδ' ὑπεμφαίνεται πως ὁ Θυτήριος χαρακτῆρ τῆς ἱερωσύνης. Ἄλλ' ὡς ὀρθῶς παρετήρησεν ὁ Courayer³¹, ἡ προσφορά τῆς χριστιανικῆς θυσίας εἶναι μέρος μόνον τῶν ἔργων καὶ τῶν καθηκόντων τοῦ ἱερέως, δὲν εἶναι δ' ἀληθές, ὅτι τοῦτο ἀποτελεῖ ὑπὲρ πάντα τᾶλλα τὴν ἱερωσύνην³². Ἄλλως τε καὶ κατὰ τὸν Morinus ἡ ἐν τῷ ρωμαιοκαθολικῷ χειροτονικῷ μετὰ τῆς παραδόσεως τῶν σκευῶν συνδεδυασμένη ρῆσις: Λάβε τὴν ἐξουσίαν νὰ προσφέρῃς θυσίαν ὑπὲρ ζώντων καὶ νεκρῶν κ. λ. π. ἀποτελεῖ προσθήκην μεταγενεστέραν, ἄγνωστον μέχρι τοῦ δεκάτου αἰῶνος³³. Δὲν περιέχεται δ' αὕτη οὔτε εἷς τι τῶν παλαιῶν χειροτονικῶν, καὶ δὴ τῶν ἐπ' ὀνόματι τοῦ Ἰππολύτου φερομένων κανόνων καὶ τῆς Ἀποστολικῆς παραδόσεως, τοῦ ἐν ταῖς Ἀποστολικαῖς Διαταγαῖς, τῶν ἀπὸ τοῦ Ε' αἰῶνος χρονολογούμενων Συριακοῦ, Κοπτικοῦ καὶ Ἰακωβιτικοῦ, τοῦ μετὰ τὸν ΣΤ' αἰῶνα Λεωνιανοῦ, ὅλως δὲ γενικαὶ τυγχάνουσιν αἱ ἐν τῷ Missale Francorum, τῷ Νεστοριανῷ, τῷ Μαρωνιτικῷ, τῷ Ἀρμενικῷ (εἰ καὶ ταῦτα ἐδέξαντο τὴν ἀπὸ τοῦ καθολικοῦ τελετουργικοῦ μεταγενεστέραν ἐπίδρασιν) καὶ τῷ Ἑλληνικῷ ἀπαντῶσαι σχετικαὶ φράσεις³⁴.

29. Ἐν τῇ κατὰ τὸ ἔτος 1732 δημοσιευθείσῃ τρίτῃ μελέτῃ αὐτοῦ εἰς συμπλήρωσιν τῆς Dissertation sur la validité des ordinations des Anglais καὶ τῆς ἐν ἔτει 1726 εἰς τέσσαρας τόμους ἐκδοθείσης Defense τῆς ἀνωτέρω μελέτης αὐτοῦ.

30. Παρὰ Messenger μν. ἔργ. τόμ. II σελ. 504.

31. Ἐνθ' ἄνωτ.

32. Σύμφωνα ὅσα ἐπὶ τούτου παρατηρεῖ καὶ ὁ X. Ἀνδρούτσος σημειῶν: «Ὅ,τι δὲ ἀφορᾷ εἰς τὸ χειροτονικὸν εἶδος τῶν λογίων αὐτό, ἡ μεία τοῦ ἀγιασμοῦ καὶ τῆς θυσίας τοῦ σώματος καὶ αἵματος τοῦ Κυρίου δὲν εἶναι στοιχεῖον οὐσιῶδες, οὐδ' ἀπλῶς ἡ παράλειψις αὐτῶν λόγος ἀθετήσεως τοῦ μυστηρίου. Τοῦτο δὲ τοσοῦτον μᾶλλον, ὅσῳ ὁ ἀγιασμός τῶν θείων δώρων καὶ ἡ ἀναίμακτος θυσία ἀποτελοῦσαι τὴν ἐξαιρετὸν ἱερατικὴν λειτουργίαν δύναται κάλλιστα νὰ περιέχωνται ἐν ταῖς γενικαῖς τοῦ ἀξιώματος ἢ τίτλου ἐκφράσεσιν, ὁ δὲ τὴν δύναμιν τῆς ἱερωσύνης περιβαλλόμενος παραλαμβάνει ἅμα καὶ τὴν ἐξουσίαν τοῦ ἀγιάζειν καὶ τελεῖν τὴν ἀναίμακτον θυσίαν» (ἐνθ' ἄνωτ. σελ. 29).

33. Lowndes ἐνθ' ἄνωτ. τομ. I σελ. 295-296.

34. Καὶ ὁ X. Ἀνδρούτσος παρατηρεῖ τὰ ἐπόμενα: «Περὶ τοῦ τρόπου τῆς ἐπιλήσεως τῆς θείας χάριτος ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἀρχαίων χειροτονιῶν καὶ δὴ καὶ

Δὲν στερεῖται δὲ σοβαρότητος τὸ γεγονός, ὅτι ἡ ρωμαιοκαθολικὴ ἐκκλησία οὔτε ἐν τῇ συνόδῳ τῆς Φλωρεντίας, ἐνθα ἐξητάσθη τὸ κύρος τῶν ὀρθοδόξων χειροτονιῶν, ἤξιώσε νὰ εἰσαγάγῃσιν οἱ Ἀνατολικοὶ ἐν τῷ χειροτονικῷ αὐτῶν τὴν παράδοσιν τῶν σκευῶν ἢ ρῆσιν τινὰ σαφῶς δηλοῦσαν τὸν Θυτήριον χαρακτῆρα τῆς ἱερωσύνης, ἀλλ' ὅλως τὸναντίον ἀνεγνωρίσθη πλήρως τὸ κύρος τοῦτο, οὔτε κατὰ τὴν σύνταξιν τοῦ οὐνιτικοῦ εὐχολογίου εἶτε διὰ τὰς χώρας τῶν Ρουθηνίων εἶτε δι' ἄλλους εἰς τὴν οὐνίαν προσχωροῦντας χριστιανούς ἐζήτησε τὴν συμπλήρωσιν τοῦ χειροτονικοῦ τῶν οὐνιτικῶν ἐκκλησιῶν ὑπὸ τὸ ἀνωτέρω πνεῦμα ³⁵.

9. Ἀπάλειψις σκόπιμος τῶν ἐξαιρέτων τὸν θυτήριον χαρακτῆρα τῆς ἱερωσύνης ὄρων. Ἄλλ' οἱ καθολικοὶ ἐνίστανται εἰς ταῦτα προβάλλοντες ὅτι ἤδη ἐν τῇ Ἀγγλ. ἐκκλησίᾳ ἴσχυον τάξεις χειροτονίας, ἐν ταῖς εὐχαῖς τῶν ὁποίων καθωρίζετο σαφῶς τὸ ἔργον καὶ τὸ περιεχόμενον τῆς διακονίας τῆς ἱερωσύνης ὡς Θυτηρίου. Ἡ ἀπάλειψις δ' ἐν τῷ νέῳ χειροτονικῷ τῶν ὄρων τούτων ἐκδηλοῖ σαφῶς καὶ ἀδιαμφισβητήτως τὴν πρόθεσιν τῆς Ἀγγλ. ἐκκλησίας νὰ μὴ παρέχεται ἐν ταῖς χειροτονίαις αὐτῆς ἡ θυτήριος ἱερωσύνη, ἀλλὰ διακονία τις ἀνταποκρινόμενη πρὸς τὰς ἄκρας ἀντιλήψεις τῶν Μεταρρυθμιστῶν τῆς ἡπειρωτικῆς Εὐρώπης. Προδήλως ἐν τοῖς χειροτονικοῖς τῶν Ἀνατολικῶν ἐκκλησιῶν δὲν παρουσιάζεται ἡ αὐτὴ περίπτωσις. Διότι τὴν ὑπάρχουσαν ἐν αὐτοῖς ἀοριστίαν ἀναπληροῖ ἡ ὀρθὴ πίστις καὶ τὸ ἀληθὲς φρόνημα περὶ τῆς ἱερατικῆς διακονίας τῶν ἐκκλησιῶν τούτων.

μάλιστα τῆς Ὀρθοδόξου ἐκκλησίας συνάγεται ὁ ἐξῆς γενικὸς κανὼν. Ἡ μία ἢ αἰ πλείοται χειροτονικαὶ εὐχαὶ ἀνάγκη πᾶσα νὰ ἀναφέρονται εἰς τὴν εἰδικὴν τοῦ ἁγίου Πνεύματος χάριν, τὴν ἐκ τούτου ἢ ἐκείνου τοῦ βαθμοῦ προχειριζομένην καὶ δὴ, εἶτε γενικῶς μνημονεύουσαι ἢ ὑποδεικνύουσαι τὸ ἀξίωμα ὃ περιβάλλεται ὁ χειροτονούμενος, εἶτε εἰδικῶς ἀριθμοῦσαι ἐν ἡ πλείω ἢ καὶ πάντα ἐν κεφαλῇ τὰ ἔργα τὰ ἀπαρτίζοντα τὸν κύκλον τῶν καθηκόντων αὐτοῦ, εἶτε καὶ τὸ συναμφότερον μετὰ τῆς γενικῆς τοῦ ἀξιωματος ἐνδείξεως, ἐπισυνάπτουσαι μίαν ἢ καὶ πλείους τῶν εἰδικῶν αὐτοῦ [λειτουργιῶν], (ἐνθ' ἄνωτ. σελ. 29-30). Καὶ ὁ Marchal (ἐνθ. ἄνωτ. σελ. 1177) ἀναγνωρίζει κατ' ἀρχὴν ὅτι ἐπὶ τῇ βάσει τῶν παλαιῶν χειροτονικῶν τῆς Δύσεως (Γελασιανοῦ καὶ Λεωτιανοῦ) καθὼς καὶ τοῦ ἑλληνικοῦ, τοῦ κοπτικοῦ, τοῦ μαρωνιτικοῦ, τοῦ νεστοριανοῦ καὶ ἀρμενικοῦ, ὡς ἐμφαίνεται ἐκ τῶν παραθέσεων τοῦ Denziger (ἐν Ritus orientalis tom. II σελ. 11, 153, 236, 308), ὡς καὶ τῶν ἀποστολικῶν διαταγῶν, δύναται τις νὰ συναγάγῃ, ὅτι τὸ ἐλάχιστον ἀξιούμενον εἶνε ἡ γενικὴ μνεία τοῦ προσφερομένου βαθμοῦ, δὲν δύναται δὲ ν' ἀξιοῦσθῃ, ἵνα γίνῃ ἐν τῷ εἶδει τῆς χειροτονίας ὁ καθορισμὸς τῶν ἐξουσιῶν ἐκάστου βαθμοῦ καὶ δὴ ἡ μνεία τῆς ιδιότητος τοῦ θύτου, διότι τὰ πλείοστα ἐκ τῶν εἰδῶν τῶν παλαιῶν τούτων χειροτονικῶν δὲν μνημονεύουσι ταῦτα. Πρὸβλ. καὶ Lowndes ἐνθ. ἄνωτ. tom. II 448 ἐνθα εὐρίσκει τις παρατεθειμένα τὰ κείμενα τῶν ἐν τοῖς διαφόροις χειροτονικοῖς εὐχῶν ἀπὸ τῶν τοιούτων τοῦ Ἴππολύτου μέχρι τοῦ Ἀρμενικοῦ χειροτονικοῦ.

35. S. Smithe ἐνθ' ἄνωτ. στήλ. 1203.

Ἄλλ' εἰς ταῦτα ἀντετάχθησαν σοβαρώταται ἀντιπαρατηρήσεις ἐκ μέρους τῶν Ἀγγλικανῶν. Καὶ πρωτίστως ἐδικαιολογήθη ἡ ἀπάλειψις καὶ ἀπόσβεσις αὐτῆ διὰ τῆς φροντίδος, ἥτις κατεβλήθη ὑπὸ τῶν συντακτῶν τοῦ νέου χειροτονικοῦ, ἵνα ἐπαναχθῇ ἡ Ἀγγλ. ἐκκλησία ὡς οἷόν τε πληρέστερον εἰς τὴν παλαιὰν καὶ ἀρχαίῳθεν κρατοῦσαν τάξιν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ἀποφευγομένου παντὸς νεωτερισμοῦ καὶ μεταγενεστέρας προσθήκης. Ἐν αὐτῇ ἄλλως τε τῇ Βούλλα τοῦ Λέοντος ΙΓ' ὁμολογεῖται ρητῶς, ὅτι οἱ Ἀγγλικανοὶ «ὑπὸ τὴν πρόφασιν τοῦ νὰ ἐπανέλθουν εἰς τὴν π ρ ω τ α ρ χ ι κ ῆ ν μ ο ρ φ ῆ ν διέφθειραν τὴν λειτουργικὴν διάταξιν»³⁶. Καὶ ἂν δὲ ἀπεισιωπήθησαν αἱ περὶ εὐχαριστίας ὡς θυσίας προσφερομένης ὑπὸ τοῦ ἱερέως φράσεις, τοῦτο ἐγένετο, διότι ὁ θυτήριος χαρακτήρ τῆς χριστιανικῆς ἱερωσύνης ἐτονίζετο πέραν τοῦ δέοντος ὑπὸ τῶν ρωμαιοκαθολικῶν, ἐσημειοῦντο ἐν γένει καταχρήσεις περὶ τὴν ἐκδοχὴν τῆς ἐν τῇ Εὐχαριστίᾳ προσφορᾶς ἀναϊμάκτου θυσίας, εἰς τρόπον ὥστε ἐτιρώσκετο αὐτὴ αὐτὴ ἢ περὶ τοῦ Χριστοῦ ὡς μόνου ἀρχιερέως καὶ ἢ περὶ ὑπερεπαρκείας τῆς μιᾶς θυσίας τοῦ Γολγοθᾶ ὀρθῇ πίστις³⁷.

Ἐξ ἐτέρου δὲν πρέπει νὰ παροράθῃ, ὅτι ἤδη ἀπὸ τῶν πρώτων ἐτῶν τῆς ἐγκαθιδρύσεως τῆς Μεταρρυθμίσεως ἐν Ἀγγλίᾳ ἐτονίσθη, ὅτι δὲν πρέπει, ὡς διεκήρυξεν ὁ Latimer ἐνώπιον τῶν κατηγόρων του (ἐν ἔτει 1555) ἀνά ὑποθέτη τις, ὅτι οὐδὲν ἄλλον πράττεται ἐν τῷ μυστηρίῳ [τῆς Εὐχαριστίας] παρὰ γυμνόν τι καὶ ψιλὸν σημεῖον»³⁸. Ὁ δὲ ἐπίσκοπος Jewel ἀπαντῶν εἰς τὸν Ἰουσουίτην Harding ἐξάνεστη κατὰ τῶν ἀποδιδομένων εἰς τοὺς Ἀγγλοὺς μεταρρυθμιστὰς ὑπὸ τούτου περὶ θείας Εὐχαριστίας πλανῶν ἐπαγαγών: «Γνωρίζει

36. Lowndes ἐνθ' ἄνωτ. τόμ. Ι. σελ. 268.

37. Ἐν σχέσει πρὸς τὰς ὑπερβολὰς ταύτας τῆς Δυτικῆς ἐκκλησίας καὶ ὁ Χ. Ἀνδρουτσος παρατηρεῖ τὰ ἑξῆς: «Τὸ ὑπὸ τοῦ Κυρίου Ἰδρυθῆν ἱερατεῖον ἀναντιρρήτως δὲν συνέστη ἐπὶ μόνῳ τῷ σκόπῳ τοῦ προσφέρειν θυσίαν ἀνεξάρτητον τῆς ἐπὶ τοῦ σταυροῦ προσενηχθείσης καὶ ἐνέχουσας ἐν ἑαυτῇ ἀσχετίως πρὸς ἐκείνην δύναμιν ἰλαστικὴν, εἰς ἣν θεωρίαν ἤγαγε πολλάκις ἡ πρᾶξις τῆς Ρωμ. ἐκκλησίας» (ἐνθ' ἄνωτ. σελ. 54). Ὁ δὲ καθολικὸς συγγραφεὺς F. Dalbus ἐν τῷ συγγράμματι αὐτοῦ *Les ordinations Anglicanes* (ἐν σελ. 15) παρατηρεῖ: «C' est nécessaire, avant tout, pour comprendre ce que répudie l'Église anglicane, et juger de manière d'agir avec impartialité de se rappeler quelles étaient les opinions des théologiens et des docteurs touchant le sacrifice de la messe à l'époque ou cet article (τὸ 31ον ἐκ τῶν 39 τῆς θρησκείας, ἀ ἐτέ ἐδίγει, c' est à dire au XVI siècle. A ce moment, des opinions bien extraordinaires, insoutenables au jourd' hui aux yeux de tout le monde catholique, étaient défendues par certains theologiens non dépourvues d' autorité. On supposait par exemple que le sacrifice eucharistique était un sacrifice absolu, complet en lui même, fournissant une expiation indépendante de l' expiation accomplie par notre Seigneur sur la Croix. On osait dire que notre Seigneur par le sacrifice de la Croix avait expié le péché original, ainsi que les pechés commis sous l' ancienne loi et ceux commisés par les individus avant le baptême tandis que la messe expie les péchés commis après le baptême. On disait aussi que par le sacrifice de la messe les pechés mortelles étaient effacées ex opere operato».

38. Παρὰ Lowndes ἐνθ' ἄνωτ. τόμ. Ι σελ. 157.

καλῶς (ὁ Harding), ὅτι δὲν τρέφομεν τὸν λαὸν τοῦ Θεοῦ μὲ γυμνά σημεῖα καὶ εἰκόνας, ἀλλὰ διδάσκομεν αὐτόν, ὅτι τὰ μυστήρια τοῦ Χριστοῦ εἶναι ἅγια μυστήρια καὶ ὅτι ἐν τῇ τελείᾳ αὐτῶν ὁ Χριστὸς κεῖται ἐνώπιόν μας, ὅπως ἐσταυρώθη ἐπὶ τοῦ ξύλου» «Διδάσκομεν τὸν λαόν, ὅτι οὐχὶ γυμνόν τι σημεῖον ἢ σύμβολον, ἀλλὰ τὸ σῶμα καὶ τὸ αἷμα τοῦ Χριστοῦ δίδονται ἀληθῶς εἰς ἡμᾶς· ὅτι ἀληθῶς τρώγομεν αὐτό· ὅτι ἀληθῶς πίνομεν αὐτό· ὅτι ἀληθῶς τρεφόμεθα καὶ ζῶμεν δι' αὐτοῦ· ὅτι εἴμεθα ὁστοῦν ἐκ τῶν ὁστῶν του καὶ σὰρξ ἐκ τῆς σαρκός του· ὅτι ὁ Χριστὸς μένει ἐν ἡμῖν»³⁹.

Καὶ εἶναι μὲν ἀληθές, ὅτι κατὰ τὸ 28ον «τῶν ἄρθρων θρησκείας» «τὸ Σῶμα τοῦ Χριστοῦ δίδεται, λαμβάνεται καὶ τρώγεται ἐν τῷ δείπνῳ μόνον κατὰ τινὰ οὐράνιον καὶ πνευματικὸν τρόπον. Μέσον δέ, διὰ τοῦ ὁποῖου λαμβάνεται καὶ τρώγεται τὸ Σῶμα τοῦ Χριστοῦ εἰς τὸ δείπνον, εἶναι ἡ πίστις»⁴⁰. Ἄλλ' εἶναι ὡσαύτως ἀληθές, ὅτι ἐν τῷ 28 ἄρθρῳ τονίζεται, ὅτι τὸ Κυριακὸν δεῖπνον «δὲν εἶναι μόνον σημεῖον τῆς ἀγάπης, τὴν ὁποίαν πρέπει νὰ ἔχωσιν οἱ χριστιανοὶ πρὸς ἀλλήλους, ἀλλὰ μᾶλλον εἶναι μυστήριον τῆς ἀπολυτρώσεως ἡμῶν διὰ τοῦ θανάτου τοῦ Χριστοῦ, ὥστε εἰς τοὺς λαμβάνοντας αὐτὸ ὀρθῶς, ἀξίως καὶ μετὰ πίστεως ὁ ἄρτος, τὸν ὁποῖον κλῶμεν, εἶναι κοινωνία τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ· ὁμοίως καὶ τὸ ποτήριον τῆς εὐλογίας εἶναι κοινωνία τοῦ αἵματος τοῦ Χριστοῦ».

10. Ἡ περὶ θυσίας ἐν τῇ θ. λειτουργίᾳ ἐκδοχὴ τῆς Ἀγγλ. ἐκκλησίας. Ἐξ ἄλλου δὲν πρέπει νὰ λησμονῆται, ὅτι δὲν ἐξηλείφθη ὅλως ὁ χαρακτήρ τῆς θείας εὐχαριστίας ὡς θυσίας, ἀλλὰ διτηρήθη ἐν μέτρῳ τινί. Διότι ὅχι μόνον διτηρήθη εἰδὸς τι offertorium, ρητῶς κατονομαζόμενον ἐν τῇ προτασομένῃ τοῦτου διατάξει⁴¹, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν ἐπακολούθουσαν τῇ μεταλήψει εὐχὴν σαφῶς καὶ ρητῶς δέεται ὁ λειτουργὸς ἐξ ὀνόματος καὶ τοῦ ἐκκλησιασματος, ἵνα «ὁ Πατὴρ ὁ ἐπουράνιος, προσδέξῃται τὴν θυσίαν ἡμῶν ταύτην τῆς αἰνέσεως καὶ εὐχαριστίας», προσθέτει δ' ἀκόμη, ὅτι «καὶ νῦν, Κύριε, σοὶ προσφέρομεν καὶ παρίσταμεν ἡμᾶς αὐτούς, τὰς ψυχὰς καὶ τὰ σώματα ἡμῶν εἰς θυσίαν σοὶ λογικὴν, ἁγίαν καὶ ζῶσαν»· «εἰ δὲ καὶ ἀνάξιοί ἐσμεν διὰ τὰς πολλὰς ἡμῶν ἁμαρτίας τοῦ προσεγγεῖν σοὶ οἰανδήποτε θυσίαν· ἀλλὰ δεόμεθά σου, ἵνα προσδέξῃ ταύτην τὴν ὀφειλομένην ἡμῶν θεραπείαν καὶ λατρείαν»⁴².

Ἐντεῦθεν ἤδη ἐν τῷ κατὰ τὸ ἔτος 1613 (ἦτοι ἡμισυ περίπου αἰῶνος μετὰ τὴν χειροτονίαν τοῦ Parker) δημοσιευθέντι ἔργῳ τοῦ ἀρχιδιακόνου Fr. Mason

39. Αὐτόθι σελ. 158.

40. Ἡ παράθεσις κατὰ τὴν παλαιότεραν μετάφρασιν τοῦ Βιβλίου κοινῆς προσευχῆς (Εὐχολογίου) τῶν Ἀγγλικανῶν.

41. «Εἴτα ἐπιστρέφει ὁ ἱερεὺς εἰς τὴν ἁγίαν τράπεζαν καὶ ἄρχεται τῆς Προσκομιδῆς» (Βιβλίον κοινῆς προσευχῆς σελ. 254.)

42. Αὐτόθι σελ. 268.

ὑπὸ τὸν τίτλον Consecration of the Bishops in the Church of England, ὅπερ συγγραφὴν ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψιν τοῦ τότε ἀρχιεπισκόπου Κανταουαρίας Abbot φέρει ἡμιεπίσημον χαρακτῆρα, ἐπάγονται (ἐν σελ. 207) ὡς ἀπάντησις εἰς καθολικὴν ἐπίκρισιν τὰ ἐπόμενα: «Ἐὰν ἐννοῆτε διὰ τοῦ ἔρου ἱερεῖς τοὺς θύοντας πνευματικὰς θυσίας, τότε, ὅπως ἡ ὀνομασία αὕτη ἀνήκει εἰς πάντας τοὺς χριστιανούς, οὕτω δύναται νὰ ἐφαρμοσθῇ ἐξόχως εἰς τοὺς διακόνους τοῦ εὐαγγελίου. Καίτοι δὲ τὴν ὀνομασίαν ταύτην σχετίζετε πρὸς σωματικὰς θυσίας, ἐν τούτοις καὶ οὕτω δυνάμεθα καθ' ὑπαινιγμὸν νὰ κληθῶμεν ἱερεῖς. Διότι ὅπως οἱ διάκονοι, καίτοι δὲν εἶναι ἐκ τῆς φυλῆς τοῦ Λευῖ, ὅμως ὑπὸ τῶν ἀρχαίων πατέρων συνήθως καλοῦνται Λευῖται εἰς δῆλωσιν τοῦ ἔργου των, διότι ἀντικατέστησαν τοὺς παλαιούς Λευῖτας, οὕτω καὶ οἱ λειτουργοὶ τῆς Κ. Δ. δύνανται νὰ κληθῶσι θῦται, διότι διεδέχθησαν τοὺς υἱοὺς Ἀαρὼν καὶ ἔρχονται εἰς τὴν θέσιν τῶν θυτῶν. Ἐπὶ πλέον ἐφ' ὅσον ἔχομεν ἐξουσίαν νὰ λειτουργῶμεν τὰ μυστήρια, ἄρα δὲ καὶ τὴν Εὐχαριστίαν, ἥτις εἶναι ἀναπαράστασις τῆς θυσίας τοῦ Χριστοῦ, ὡς ἐκ τούτου δύναται νὰ λεχθῇ περὶ ἡμῶν, ὅτι προσφέρομεν τὸν Χριστὸν ἐν μυστηρίῳ καὶ θύομεν αὐτὸν διὰ τοῦ τρόπου τῆς ἀναμνήσεως. Δὲν εἶναι ἀρκετόν; Ἐὰν ὄχι, ποία ἄλλη θυσία ζητεῖται;»⁴³.

Ἄλλὰ καὶ τελευταίως ἐν τῇ ὑπὸ τοῦ Χριστοφόρου Wordsworth ἐπισκόπου Salisbury συνταχθείσῃ καὶ ἐπ' ὀνόματι τῶν δύο Ἀρχιεπισκόπων τῆς Ἀγγλ. Ἐκκλησίας δημοσιευθείσῃ ἐπισήμῳ ἀπαντήσῃ εἰς τὴν Βούλλαν τοῦ Λέοντος ΙΓ'. σημειοῦνται μεταξὺ ἄλλων καὶ τὰ ἐπόμενα: «Προνοοῦμεν μετὰ τῆς μεγαλειτέρας εὐλαβείας διὰ τὸν καθαγιασμὸν τῆς Εὐχαριστίας καὶ ἐμπιστευόμεθα τοῦτον μόνον εἰς εἰδικῶς χειροτονημένους ἱερεῖς... Διδάσκομεν ἀληθῶς τὸ δόγμα περὶ θυσίας τῆς Εὐχαριστίας καὶ δὲν πιστεύομεν ὅτι αὕτη εἶναι ψιλή τις ἀνάμνησις τῆς θυσίας τοῦ Σταυροῦ... Διότι [ἐν τῇ λειτουργίᾳ μας] πρῶτον προσφέρομεν τὴν θυσίαν οἴνου καὶ εὐχαριστίας· εἶτα ἐπικαλούμεθα καὶ παρουσιάζομεν ἐνώπιον τοῦ Πατρὸς τὴν θυσίαν τοῦ Σταυροῦ καὶ δι' αὐτῆς μετὰ πίστεως αἰτούμεθα ἄφεσιν ἀμαρτιῶν καὶ πάντα τὰ ἄλλα ἀγαθὰ, τὰ ἀπὸ τοῦ Πάθους τοῦ Κυρίου. Καὶ τέλος προσφέρομεν τὴν θυσίαν ἡμῶν αὐτῶν εἰς τὸν Δημιουργὸν πάντων... Τὴν ὄλην δὲ ταύτην πράξιν, ἐν τῇ ὁποίᾳ ὁ λαὸς συμμετέχει ἀναγκαίως μετὰ τοῦ ἱερέως, συνειθίζομεν νὰ καλῶμεν Εὐχαριστήριον θυσίαν»⁴⁴.

11. Ὁρολογία τῆς τάξεως χειροτονίας ἐπισκόπου ἐν τῷ Ἀγγλ. χειροτονικῷ. Εἰδικώτερον ὡς πρὸς τὴν

43. Παρὰ Messenger ἐνθ' ἄνωτ. τόμ. II σελ. 430.

44. Αὐτόθ. σελ. 591. Κατὰ ταῦτα καὶ ὁ X. Ἀνδρουττος (ἐνθ' ἄνωτ. σελ. 79) παρατηρεῖ: «Ὡς πρὸς τὴν ἀναίμακτον θυσίαν, καίτοι ἡ ἐκκλησία τῆς Ἀγγλίας ἀποκρούει ἐν τῷ συμβολικῷ αὐτῆς κειμένῳ, τοῖς 39 ἄρθροις, τὴν ὑπὲρ ζώντων καὶ τεθνεότων προσφορὰν τοῦ σώματος καὶ αἵματος τοῦ Κυρίου, καθ' ὅσον ὅμως καὶ πάλαι καὶ νῦν ἀποδέχεται κατὰ τινὰ ἔννοιαν καὶ τρόπον ἐν τῇ εὐχαριστίᾳ θυσίαν, ἐπιφανεῖς δ' αὐτῆς παραστᾶται προσήγγισαν ἤδη εἰς τὴν ὀρθόδοξον τῆς θυσίας ἔννοιαν, τὸ τῆς ἀναίμακτου θυσίας δόγμα δὲν πρέπει νὰ ὑποτεθῇ ὡς impedimentum dirimens εἰς ἀποδοχὴν τῶν ἀγγλικῶν χειροτονιῶν»

ὀρολογίαν καὶ φρασεολογίαν, τὴν χρησιμοποιουμένην ἐν τῇ τάξει χειροτονίας ἐπισκόπου ἐν τῷ Ἀγγλ. χειροτονικῷ, θὰ εἴχομεν νὰ παρατηρήσωμεν, ὅτι προσδίδει αὕτη ἰδιαιτέραν σαφήνειαν εἰς τὴν ἄλλην τελετὴν, ἣτις ὀνομάζεται «χειροτονία ἢ καθιέρωσις ἐπισκόπου» καὶ κατ' αὐτὴν ρητῶς ὑπὸ τῶν παρουσιαζόντων τὸν ὑποψήφιον ἐπισκόπων καθορίζεται ὅτι ὁ παρουσιαζόμενος προσάγεται «χειροτονεῖσθαι καὶ καθιεροῦσθαι ἐπίσκοπον».

Χρησιμοποιοῦνται δηλαδὴ, ὡς ἤδη καὶ ἐν τοῖς προηγουμένοις ἐσημειώσαμεν, αὐτοὶ οὗτοι οἱ ὄροι, οἱ καὶ ἐν τῷ ρωμαιοκαθολικῷ χειροτονικῷ. Ἐπὶ πλέον εἰς τὴν ἀμέσως πρὸ τῆς ἐπιθέσεως τῶν χειρῶν προηγουμένην εὐχὴν («Ὁ Θεὸς ὁ παντοκράτωρ») δέεται ὁ χειροτονῶν, ἵνα ὁ Κύριος δώσῃ εἰς τὸν χειροτονούμενον «τοιαύτην τὴν χάριν, ὥστε ἐτοίμως ἔχειν πάντοτε τοῦ διασπεῖραι τὸ σὸν Εὐαγγέλιον, τὴν χαροποιῶν εἰδῆσιν τῆς πρὸς Σὲ καταλλαγῆς, καὶ τοῦ χρησθαι τῇ δοθείσῃ αὐτῷ ἐξουσίᾳ μὴ εἰς καθαιρέσιν, ἀλλ' εἰς οἰκοδομήν».⁴⁵ Ρητότερον δ' ἐν τῇ ἄλλῃ εὐχῇ τῇ ἐπακολουθούσῃ εὐθὺς εἰς τὴν Λιτανείαν ἀναφέρεται⁴⁶: «Ὡλεως ἐπίβλεψον ἐπὶ τοῦτον τὸν δοῦλόν σου τὸν εἰς τὸ ἔργον καὶ τὴν λειτουργίαν Ἐπισκόπου νῦν καλούμενον καὶ ἔμπλησον αὐτὸν οὕτω τῆς ἀληθείας τῆς σῆς διδασκαλίας, καὶ ἀμέμπτω αὐτὸν τῇ πολιτείᾳ κατακόσμησον, ὥστε λόγῳ τε καὶ ἔργῳ ἐν τούτῳ τῷ ἀξιώματι πιστῶς Σοι δουλεύειν αὐτόν, εἰς τὴν δόξαν τοῦ σου Ὀνόματος καὶ εἰς τὴν οἰκοδομὴν καὶ εὐδαιμονίαν τῆς σῆς Ἐκκλησίας». Τὰ ἐν τῇ εὐχῇ ταύτῃ οὕτω σαφῆ ἤγαγον καὶ αὐτὸν τὸν καθολικὸν Boudinhon εἰς τὸ συμπέρασμα: «Δύναται λοιπὸν νὰ ὑποστηριχθῇ ὅτι ἡ εὐχὴ: Ὁ Θεὸς ὁ Παντοκράτωρ, ἡ χρησιμοποιουμένη ὑπὸ τοῦ χειροτονικοῦ διὰ τὴν χειροτονίαν τῶν ἐπισκόπων πληροῖ τοὺς ὄρους, οὓς ἡ συγκριτικὴ σπουδὴ τῶν καθολικῶν κειμένων μᾶς ἀπέδειξεν ὡς ἀναγκαίους καὶ ἐπαρκεῖς. Συνεπῶς θὰ ἦτο ἰσχυρά, ἵνα παραγάγῃ, τ' ἀποτελέσματα τὰ μυστηριακὰ τῆς ἐπισκοπικῆς χειροτονίας»⁴⁷. Κατὰ δὲ τὴν παρατήρησιν τοῦ Gasparri τὸ ἔγκυρον τῆς κατὰ τὸ Ἀγγλικὸν χειροτονικὸν χειροτονίας τοῦ ἐπισκόπου εἶναι ἀποφασιστικῶς πιθανόν, διότι ἐν τῇ διατάξει ταύτῃ διετηρήθη τὸ καὶ κατὰ τὸ ρωμαιοκαθολικὸν χειροτονικὸν εἶδος τοῦ μυστηρίου «Accipe Spiritum Sanctum»⁴⁸. Ἡ ἐπαγομένη δ' ὑπὸ τοῦ Marchal⁴⁹ ἀντίρρησις, καθ' ἣν ἄνευ προγενεστερᾶς παροχῆς ἀληθοῦς ἱερωσύνης, πῶς δυνάμεθα νὰ ἔχωμεν ἀληθῆς ἐπισκοπικὸν ἀξίωμα, ἦτοι πῶς δύναται τις ἐγκύρως νὰ χειροτονηθῇ ἐπίσκοπος, ἐὰν μὴ ᾖ πρότερον ἐγκύρως κεχειροτονημένος ἱερεὺς, παρουσιάζεται ἐξ ἐπόψεως ρωμαιοκαθολικῆς ἄνευ σοβαρᾶς βάσεως. Διότι ἐν τῇ ρωμαιοκαθολικῇ ἐκκλησίᾳ ἀνεγνωρίσθησαν αἱ per saltum χειροτονίαι, ἐν αἷς διὰ πηδήματος ἀπὸ τοῦ δια-

45. Βιβλίον κοινῆς Προσευχῆς (Εὐχολόγιον) σελ. 379.

46. Ἀδτόθι σελ. 375.

47. Μν. ἔργ. σελ. 56, παρὰ Marchal ἐνθ' ἄνωτ. στήλ. 1181.

48. Παρὰ Messenger ἐνθ' ἄνωτ. τόμ. II σελ. 541.

49. ἐνθ' ἄνωτ. στήλ. 1182.

κονικοῦ βαθμοῦ, ἄνευ παρεμπιπτούσης χειροτονίας πρεσβυτέρου, προχειρίζετο τις εἰς ἐπίσκοπον.

12. Ὁ ὄρος τῆς προθέσεως τῶν τελετουργῶν τῶν πρώτων ἀγγλ. χειροτονιῶν. Ἄλλ' ἢ Βούλλα τοῦ Λέοντος ΙΓ' εὐρίσκει ἐν ταῖς Ἀγγλ. χειροτονίαις καὶ ἔλλειψιν ἐν τῇ προθέσει τῶν πρώτων τελετουργῶν τοῦ Ἀγγλ. χειροτονικοῦ.

Εἶναι γεγονός, ὅτι οἱ μᾶλλον πεπαιδευμένοι καὶ διακριθέντες κατὰ τὴν περίοδον τῆς ἐγκαταστάσεως τῆς Μεταρρυθμίσεως ἐν τῇ Ἀγγλ. ἐκκλησίᾳ θεολόγοι, οἷοι ὁ Cranmer, ὁ Jewel, ὁ Hooker, ὁ Field, ὁ Ussher, ὁ Hall, δὲν ἀπεδέχοντο τὴν θείῳ δικαίῳ καθίδρυσιν τοῦ ἐπισκοπικοῦ ἀξιώματος ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, ἀνεγνώριζον δὲ πλήρως τὸ κύρος τῶν πρεσβυτεριανικῶν χειροτονιῶν. Ἄλλὰ καὶ οἱ τρεῖς διάδοχοι τοῦ Cranmer ἦτοι οἱ Parker, Grindal καὶ Whitgift κατὰ τὴν παρατήρησιν τοῦ Ph. Schaff δὲν εἶχον διαφόρους ἀντιλήψεις τῶν τοῦ Cranmer. Ὡς δὲ σημειοῖ ὁ Macaulay «ὁ ἀρχιεπίσκοπος Crindal ἐπὶ μακρὸν ἐδίσταζεν ἐὰν ἔπρεπε νὰ δεχθῆ μίτραν, λόγῳ ἀποστροφῆς πρὸς ὅ,τι ἐθεώρει ὡς φενάκην χειροτονίας»⁵⁰.

Ἐξ ἄλλου ὁ νόμος τοῦ δεκάτου τρίτου ἔτους τῆς Ἐλισάβετ (κεφ. 12) ἐπέτρεπε λειτουργοὶ τῆς πρεσβυτεριανῆς Σκωτίας καὶ ἄλλων ἀλλοδαπῶν ἐκκλησιῶν νὰ ἀσκῶσι τὴν λειτουργίαν αὐτῶν ἐν Ἀγγλίᾳ ἄνευ ἀναχειροτονίας. Ὑπῆρξαν δὲ καὶ διακεκριμένοι κληρικοὶ τῆς Ἀγγλ. ἐκκλησίας, οἷοι ὁ Travers (διευθυντῆς τοῦ Trinity College ἐν Δουβλίῳ), ὁ Whittingam (δεκανὸς τοῦ Durham), ὁ Cartwright (καθηγητῆς τῆς θεολογίας ἐν Cambridge) καὶ ὁ Ἰωάννης Morrison (ἐκ Σκωτίας), οἵτινες εἶχον λάβει χειροτονίαν πρεσβυτεριανὴν ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ⁵¹.

Ὅ,τι δὲ ἀφορᾷ εἰς τὸν θυτήριον χαρακτῆρα τῆς ἱερωσύνης ἐπικαλοῦνται οἱ ρωμαιοκαθολικοὶ τὰ περὶ θείας εὐχαριστίας ἐκδηλωθέντα φρονήματα τοῦ Cranmer. Καθ' ἃ σημειοῖ ὁ Marchal⁵², ὁ Cranmer ἐφρόνει, ὅτι δὲν ὑπάρχει παρὰ μία καὶ μόνη θυσία, ἐκείνη δι' ἧς «ὁ Χριστὸς προσέφερεν ἑαυτὸν ἐφάπαξ, ἵνα ἄρῃ τὴν ἁμαρτίαν μέχρι τέλους τοῦ κόσμου διὰ μιᾶς καὶ μόνης ἐκχύσεως τοῦ αἵματός Του». Ὡς ἐκ τούτου «ἵνα ἀφεθῶσιν αἱ ἁμαρτίαι ἡμῶν, δὲν πρέπει πλέον νὰ ζητήσωμεν ἄλλον ἱερέα καὶ ἄλλην θυσίαν παρὰ Ἐκεῖνον καὶ τὴν θυσίαν Του». Συνεπῶς καὶ ἡ περὶ θ. Εὐχαριστίας διδασκαλία τῆς ρωμαιοκαθολικῆς ἐκκλησίας «εἶναι ἐναντία πρὸς τὸ εὐαγγέλιον καὶ ὑβριστικὴ πρὸς τὴν θυσίαν τοῦ Χριστοῦ. Καὶ πᾶσαι αἱ ὅμοιαι παπικαὶ λειτουργίαι πρέπει νὰ ἐκδιωχθῶσιν ἐκ τῶν χριστιανικῶν ἐκκλησιῶν, ν' ἀποκατασταθῆ δὲ ἡ ἀληθῆς χρῆσις τοῦ Δείπνου τοῦ Κυρίου, ἐν τῷ ὁποίῳ ὁ εὐσεβῆς λαὸς συναγόμενος δύναται νὰ λαμβάνῃ τὸ μυστήριον ἕκαστος δι' ἑαυτόν, ἵνα διακηρύξῃ, ὅτι ἐν-

50. Παρὰ Ph. Schaff μν. ἐργ. τόμ. I σελ. 605-606.

51. Αὐτόθι σελ. 604-606.

52. Ἐνθ' ἄνωτ. στήλη 1183.

θυμεῖται τὴν εὐεργεσίαν, ἣν ἔλαβε διὰ τοῦ θανάτου τοῦ Χριστοῦ, καὶ ἵνα μαρτυρήσῃ ὅτι εἶναι μέλος τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ, τρεφόμενος διὰ τοῦ σώματός Του καὶ ποτιζόμενος διὰ τοῦ αἵματός Του πνευματικῶν»⁵³. Ὡσαύτως ἐπεκαλέσθησαν καὶ τὰς περὶ τῆς τελετῆς τῆς χειροτονίας ιδέας τοῦ χειροτονήσαντος τοῦ Parker ἐπισκόπου Barlow, περὶ ὧν εἴπομεν ἀνωτέρω.

13. Ἡ ἐννοία τῆς προθέσεως κατὰ τοὺς ρωμαιοκαθολικούς. Ἄλλ' ἐνῶ ταῦτα οὕτως ἔχουσιν, ὁμολογεῖται ἐξ ἐτέρου, ὑπὸ τῶν ρωμαιοκαθολικῶν, ὅτι ἡ πρόθεσις ἢ ἀπαιτουμένη, ἵνα μυστήριόν τι εἶναι ἔγκυρον, δὲν ἐξαρτᾶται ἐκ τῶν προσωπικῶν πεποιθήσεων ἢ πλανῶν τοῦ λειτουργοῦ. Ἴνα ὑπάρχη ἢ πρὸς ἔγκυρον τέλεσιν τοῦ μυστηρίου πρόθεσις, εἶναι ἀρκετὸν οὗτος νὰ προτίθεται νὰ ἐπιτελέσῃ ὅ,τι ἡ ἐκκλησία ἐπιτελεῖ, ἀνεξαρτήτως τοῦ τι φρονεῖ οὗτος διὰ τὸ ἐπιτελούμενον ὑπ' αὐτοῦ. Ἡ πρόθεσις εἶναι κίνησις τῆς θελήσεως. Ἐνῶ ἡ πλάνη ὑπάρχει ἐν τῇ διανοίᾳ. Λειτουργός τις δύναται νὰ ἔχη τὴν πρόθεσιν νὰ πράξῃ ὅ,τι ἡ ἐκκλησία ὀρίζει, καίτοι δὲν πιστεύει εἰς αὐτό. Τελεῖ ὅμως τὴν τελετὴν ἐπαγγελματικῶς, συμμορφούμενος πρὸς τὴν ἀπαιτήσιν τῆς μισθοδοτοῦσης αὐτὸν ἐκκλησίας, καὶ προτιθέμενος νὰ προσφέρῃ εἰς τὸν λαμβάνοντα ὅ,τι ἡ ἐκκλησία χορηγεῖ. Ἐντεῦθεν καὶ ὁ Messenger ὁμολογεῖ, ὅτι ἡ αἵρεσις καὶ τὸ σχίσμα δὲν συνεπάγονται ἀναγκαίως καὶ τὸν ἐκμηδενισμὸν τῆς ἱερωσύνης, παραπέμπει δὲ εἰς τὸ γεγονός, ὅτι αἱ ὑπὸ τοῦ Cranmer καὶ τῶν προτεστάντων συναδέλφων του γενόμεναι κατὰ τὸ ρωμαιοκαθολικὸν χειροτονικὸν χειροτονίαι ἀνεγνωρίσθησαν ὡς ἔγκυροι ὑπὸ τῆς ἀγίας Ἐδρας παρὰ τὸ ὅτι οἱ τελετοουργήσαντες δὲν ἀπεδέχοντο τὴν περὶ ἱερωσύνης ρωμαιοκαθολικὴν ἐκδοχὴν. Ὡσαύτως παραπέμπει καὶ εἰς τὰς ὑπὸ τοῦ εἰς ἀπιστίαν ἐξοκειλάντας ἐπισκόπου Ταλλεϋράνδου γενομένας κατὰ τὸ ρωμαιοκαθολικὸν χειροτονικὸν χειροτονίας, αἵτινες ἀνεγνωρίσθησαν ὡς ἔγκυροι, διότι, μολοντί ὁ ἐπιτελέσας ταύτας ἦτο ἤδη ἄπιστος, ἐχρησιμοποίησε τὴν κατάλληλον τελετὴν καὶ ἐθεωρήθη οὕτω ὅτι εἶχε τὴν πρόθεσιν νὰ πράξῃ ὅ,τι ἡ ἐκκλησία πράττει⁵⁴.

Οὕτω καὶ τὸ ζήτημα τῆς προθέσεως τοῦ λειτουργοῦ μεταπίπτει εἰς ζήτημα ὀρθότητος τῆς τάξεως χειροτονίας ἢ τοῦ χειροτονικοῦ, ἐφ' ὅσον δ' ἤθελεν ἀποδειχθῆ, ὅτι ἡ κατὰ τὰς ἀγγλ. χειροτονίας χρησιμοποιηθεῖσα τάξις χειροτονιῶν ταυτίζεται κατ' οὐσίαν πρὸς ὅ,τι ἡ Ἐκκλησία πράττει, οὐδεμία ἀμφισβήτησις δύναται νὰ προκληθῆ περὶ τοῦ κύρους τῶν Ἀγγλ. χειροτονιῶν ἐξ ἐπόψεως καθολικῆς. Αὐτὸς ἄλλως τε ὁ Messenger⁵⁵ δὲν παραλείπει νὰ σημειώσῃ, ὅτι τὸ βάπτισμα τῶν Ἀγγλικανῶν εἶναι ἐξ ἐπόψεως καθολικῆς ἔγκυρον, διότι, μολοντί οἱ Μεταρρυθμισταὶ μετέβαλον καὶ τὴν τελετὴν ταύτην, διετήρησαν

53. Cranmer Lord's Supper τόμ. II σελ. 346, παρὰ Marchal ἐνθ' ἀν. Αἱ αὐταὶ ιδέαι ἀπαντῶνται καὶ παρὰ τῷ συγχρόνῳ τοῦ Cranmer ἐπισκόπῳ Λονδίνου Ridley.

54. Ἐνθ' ἀνωτ. τόμ. II σελ. 539 καὶ 695.

55. Ἐνθ' ἀνωτ. σελ. 696.

ὅμως ἀνέπαφον τὴν ὕλην καὶ τὸ εἶδος τοῦ μυστηρίου. Ὡσαύτως καὶ ἡ Εὐχαριστία εἶναι ἔγκυρος, διότι μετεβλήθη μὲν ἡ τάξις τῆς τελετουργίας αὐτῆς, διετηρήθη ὅμως τὸ οὐσιῶδες μέρος τοῦ μυστηρίου ἥτοι ἡ ὕλη (ἄρτος καὶ οἶνος) καὶ τὸ εἶδος αὐτοῦ (οἱ λόγοι τῆς συστάσεως τοῦ μυστηρίου).

Ἄλλὰ καὶ ἐν τῇ περιπτώσει, καθ' ἣν παρ' αἰρετικοῖς καὶ σχισματικοῖς ἡλλοιώθη ἡ τάξις τελεσιουργίας μυστηρίου τινὸς καὶ εἰσῆχθη, ἴσως καὶ μεθ' αἰρετικῆς προθέσεως, νέα τις τελετὴ, καὶ πάλιν κατὰ τὸν Βελλαρμῖνον «δὲν εἶναι ἀναγκαῖον νὰ ὑπάρχη ἡ πρόθεσις, ὅπως πράξῃ τις ὅ,τι ἡ ρωμαϊκὴ ἐκκλησία πράττει, ἀλλ' ὅ,τι ἡ ἀληθὴς ἐκκλησία πράττει». Ἐφ' ὅσον ὁ οἰοσθήποτε αἰρετικὸς ὁ ἀποκηρύττων μὲν τὴν ἐκκλησίαν, ἀλλὰ «ὁ φρονῶν ὅτι εἶναι μέλος τῆς ἀληθοῦς καθολικῆς ἐκκλησίας» «ἔχει τὴν πρόθεσιν νὰ πράξῃ ὅ,τι ἡ ἀληθὴς καθολικὴ ἐκκλησία πράττει», ἐνεργεῖ ἔγκύρωσ, «καίτοι πλανᾶται ἐν τῇ περὶ τῆς ἀληθοῦς ἐκκλησίας γνώμῃ του». «ἀλλ' ἡ πλάνη τοῦ λειτουργοῦ ὡς πρὸς τὴν ἐκκλησίαν δὲν ἀφαιρεῖ τὴν ἀποτελεσματικότητα τοῦ μυστηρίου»⁵⁶.

Καὶ ἵνα ἐκθέσωμεν κατὰ τὸν Messenger ἐπὶ τὸ σαφέστερον τὸ ἐν προκειμένῳ φρόνημα τῆς Δυτικῆς ἐκκλησίας: κἄν ἔτι παρὰ τινι αἰρετικῷ ὑπάρχη ἰδιαιτέρα πρόθεσις νὰ μὴ ἐπιτελέσῃ ὅ,τι ἡ ρωμαϊκὴ ἐκκλησία ἐπιτελεῖ, ἡ δὲ πρόθεσις αὕτη δὲν εἶναι ἀπόλυτος, ἀλλ' εἶναι πρόθεσις ὑπὸ ὄρους, προερχομένη τουτέστιν ἀπὸ τὴν πεπλανημένην αὐτοῦ γνώμην περὶ τῆς ρωμαϊκῆς ἐκκλησίας, οὕτως ὥστε, ἐὰν ἐγνώριζεν ὅτι ἡ ρωμαϊκὴ ἐκκλησία εἶναι ἐν τῇ πραγματικότητι ἡ ἀληθὴς ἐκκλησία, θὰ εἶχεν ἀπολύτως τὴν πρόθεσιν νὰ πράξῃ ὅ,τι καὶ ἡ ρωμαϊκὴ ἐκκλησία, τὸ ὑπ' αὐτοῦ ἐπιτελούμενον μυστήριον εἶναι ἔγκυρον. Διότι ἡ γενικὴ καὶ ἀπόλυτος αὐτοῦ πρόθεσις νὰ πράξῃ ὅ,τι ἡ ἐκκλησία πράττει, εἶναι ἰσχυροτέρα τῆς ὑπὸ ὄρους προθέσεως τοῦ νὰ μὴ πράξῃ ὅ,τι ἡ Ρωμ. ἐκκλησία πράττει. Καὶ ἐν τινι ἐννοίᾳ δύνανται νὰ λεχθῇ ὅτι δυνάμει καὶ λανθανόντως ὁ αἰρετικὸς οὗτος θέλει ὅ,τι καὶ ἡ Ρωμ. ἐκκλησία πράττει⁵⁷.

Καὶ ὁ Franzelin, προσθέτει ὁ Messenger, πραγματευόμενος τὴν περίπτωσιν, καθ' ἣν ὁ αἰρετικὸς χρησιμοποιοῖ τὸ ἐν τῷ ρωμαιοκαθ. τυπικῷ εἶδος τοῦ μυστηρίου ἢ τὸ ἰσοδύναμον τούτου, ἐξηγεῖ ὅτι ἡ γενικὴ πρόθεσις νὰ πράξῃ ὅ,τι ἡ ἀληθὴς ἐκκλησία πράττει θὰ ὑπερισχύσῃ τῆς εἰδικῆς προθέσεως τοῦ νὰ μὴ πράξῃ ὅ,τι ἡ Ρωμ. ἐκκλησία πράττει. Καὶ παρὰ τὴν εἰδικὴν τὴν πρόθεσιν ὁ αἰρετικὸς πράγματι πράττει ὅ,τι ἡ Ρωμ. ἐκκλησία πράττει⁵⁸.

Ταῦτα κατὰ τὴν Δυτικὴν ἐκκλησίαν.

14. Ἡ γενικὴ πρόθεσις παρὰ τοῖς Ἀγγλικανοῖς.

56. Παρὰ Lowndes ἐνθ' ἀνωτ. τόμ. II σελ. 504. Καὶ κατὰ Βενέδικτον XIV (De syn. dioces. I. VII. c. vi n. g. παρὰ L. Marchal ἐνθ' ἀνωτ. στήλ. 1187) «sacramenti validitati non officit privatus ministri error, cui praevallet generalis ejusdem ministri intentio faciendi quod Christus instituit, seu quod fit in vera Christi Ecclesia».

57. Ἐνθ' ἀνωτ. σελ. 681.

58. Αὐτόθι σελ. 684.

Ἄλλὰ τὴν γενικὴν ταύτην πρόθεσιν, ὅπως ἐπιτελεσθῆ ὅ,τι ἡ Ἐκκλησία ἐπιτελεῖ, δυσκόλως θὰ ἠδύνατό τις νὰ ἀρνηθῆ εἰς τοὺς Ἀγγλικανούς. Ἦδη αὐτὴ ἡ παπικὴ Βούλλα τοῦ Λέοντος ΙΓ', ὡς ἐσημειώσαμεν καὶ ἀνωτέρω, παρατηρεῖ, ὅτι αἱ μεταβολαὶ ἐγένοντο ὑπὸ τὴν πρόφασιν τοῦ νὰ ἐπανέλθῃ ἡ Ἀγγλ. ἐκκλησία εἰς τὴν πρωταρχικὴν μορφήν τοῦ μυστηρίου.

Ὡς πρὸς δὲ τὸν Cranmer θὰ ἠδύνατό τις νὰ ὑπεθυμίσῃ, ὅτι παρὰ τὴν ἀποστροφὴν του πρὸς τὴν Ρώμην διεκήρυξε σαφῶς καὶ ρητῶς: «θὰ ἤθελον νὰ κριθῶ ὑπὸ τῆς ἀρχαίας ἐκκλησίας καὶ θὰ ἤθελον νὰ ἴσταμαι εἰς τὴν διδασκαλίαν, ἣτις θ' ἀπεδεικνύετο πρεσβυγενεστάτη»⁵⁹. Ὁ δὲ Jewel ἔγραψεν: «Ἐπανήλθαμεν πάλιν εἰς τὴν ἀρχαίαν Ἐκκλησίαν τῶν ἀρχαίων Πατέρων καὶ Ἀποστόλων, ἣτοι εἰς τὸ πρῶτον ἔδαφος καὶ τὴν ἀρχὴν ὡς εἰς αὐτὰ τὰ θεμέλια τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ... καὶ ὡς οἱ προκάτοχοι ἡμῶν ἔπραξαν ἀπὸ κοινοῦ, παλινωρθώσαμεν τὰς ἐκκλησίας ἡμῶν δι' ἐπαρχιακῆς συνόδου. Εἶναι ἀληθές ὅτι ἀπεμακρύνθημεν ἀπ' ἐκείνων [τῶν παπικῶν] καὶ ἠὺχαριστήσαμεν διὰ τοῦτο τὸν παντοδύναμον Θεὸν καὶ μεγάλως χαίρομεν. Ἄλλ' ὅμως διὰ πάντα ταῦτα δὲν ἀπεμακρύνθημεν ἀπὸ τὴν ἀρχέγονον ἐκκλησίαν, ἀπὸ τοὺς Ἀποστόλους καὶ ἀπὸ τὸν Χριστόν»⁶⁰.

Εἰς αὐτὸν ἄλλως τε τὸν Πρόλογον τοῦ Ἀγγλ. Εὐχολογίου τοῦ 1549 ἐξαιρεται ρητῶς ἡ πράξις τῶν ἀρχαίων Πατέρων καὶ διατυποῦται τὸ παράπονον ὅτι «ἡ εὐσεβὴς καὶ εὐπρεπὴς διάταξις τῶν Πατέρων», οἵτινες «οὕτω διέταξαν τὰ πράγματα, ὥστε ὅλη ἡ Βίβλος ἢ τὸ πλεῖστον μέρος αὐτῆς νὰ ἀναγινώσκηται ἅπαξ κατ' ἐνιαυτόν», «τόσον ἡλιοιώθη, διεσπάρθη καὶ παρημελήθη διὰ τῆς γενομένης εἰς αὐτὴν παρενθέσεως ἀδήλων ἱστοριῶν καὶ συναξαρίων καὶ πολυαριθμῶν ἀντιφώνων, στιχηρῶν, βαττολογιῶν, διπτύχων καὶ συνοδικῶν, ὥστε, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ὅταν ἠρχίζετο κανὲν βιβλίον τῆς ἀγίας Γραφῆς νὰ ἀναγινώσκηται, ἀφοῦ ἤθελον ἀναγνώσθῃ τρία ἢ τέσσαρα κεφάλαια, ὅλα τὰ ἐπίλοιπα παρελείποντο». Διασαφούντες δ' οἱ συντάκται τοῦ νέου Εὐχολογίου τὰς προθέσεις αὐτῶν σημειοῦσι τὰ ἐπόμενα πολλῆς προσοχῆς ἄξια: «Ἐχετε λοιπὸν ἐνταῦθα Τύπον τῆς προσευχῆς καὶ τῆς ἀναγνώσεως τῶν ἱερῶν Γραφῶν συμφωνότατον μὲ τὴν διάνοιαν καὶ τὸν σκοπὸν τῶν ἀρχαίων Πατέρων καὶ πολὺ ὠφελιμώτερον καὶ εὐχερέστερον παρὰ τὸν συνειθιζόμενον πρότερον».

Εἰδικώτερον ὡς πρὸς τὸ Χειροτονικὸν οἱ Ἀγγλικοὶ παραπέμπουν εἰς τὸν Πρόλογον αὐτοῦ, ὅπου ἀπ' αὐτῶν τῶν πρώτων γραμμῶν διακηρύττεται σαφῶς, ὅτι «εἶναι φανερόν εἰς ὅλους τοὺς ἐπιμελῶς ἀναγινώσκοντας τὴν ἀγίαν Γραφήν, ὅτι ἀπὸ τὸν καιρὸν τῶν Ἀποστόλων ἐστάθησαν εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Χριστοῦ αἱ τάξεις αὗται τῶν λειτουργῶν, ἐπίσκοποι, ἱερεῖς καὶ διάκονοι»⁶¹.

59. Παρὰ Lowndes ἐνθ' ἀνωτ. τόμ. ΙΙ, σελ. 500.

60. Αὐτόθ. σελ. 500-501.

61. Αἱ παραθέσεις γίνονται κατὰ τὴν παλαιότεραν μετάφρασιν τοῦ Ἀγγλ. Εὐχολογίου εἰς τὴν Ἑλληνικὴν.

Καθώς δὲ ὀρθῶς παρατηρεῖ ὁ Lowndes⁶², ἔχομεν ἐν τοῖς λόγοις τούτοις καὶ ἐν τῇ συνεχείᾳ αὐτῶν σαφῆ καὶ ἐπίσημον διακλήρουσιν τῆς προδήλου προθέσεως τῆς ἐκκλησίας τῆς Ἀγγλίας, ὅπως οἱ τρεῖς βαθμοὶ τῆς ἱερωσύνης, οἱ γνωστοὶ εἰς τὴν ἁγίαν Γραφήν καὶ τὴν ἀρχαιότητα, συνεχισθῶσιν ἐν αὐτῇ, ὡς ὑφίσταντο οὗτοι ἀπὸ τῶν χρόνων τῶν Ἀποστόλων.

Ἐκ τῶν περικοπῶν τούτων παρουσιάζεται λοιπὸν σαφῶς, ὅτι καὶ αὐτοὶ οἱ περὶ τὸν Cranmer, ἀνεξαρτήτως τοῦ ἂν ἐπλανήθησαν, δὲν θὰ ἠδύναντο νὰ κατηγορηθῶσιν ὅτι δὲν ἦσαν διατεθειμένοι τοῦ ἁ λ ἄ χ ι σ τ ο υ κ α τ ἄ π ρ ὀ θ ε σ ι ν νὰ πράττωσι μόνον τοιαῦτα, οἷα ἡ ἀρχαία καὶ πρώτη ἐκκλησία ἔπραττε.

15. Αἱ γενόμεναι ἐν τῷ Ἀγγλ. χειροτονικῷ μεταβολαὶ καὶ προσθήκαι δὲν ἐκφράζουσιν αἰρετικὸν τι. Ἐξ ἐτέρου δὲν εἶναι ἄνευ σημασίας τινὸς τὸ γεγονός, τὸ ὑπὸ τῶν ρωμαιοκαθολικῶν ἀναγνωρισθέν, καθ' ὃ αἱ εὐχαὶ τοῦ Ἀγγλ. Χειροτονικοῦ οὐδὲν τὸ αἰρετικὸν ἐκφράζουσιν. Ὡς ἦδη αὐτὸς ὁ Boudinhon παρετήρησεν, αἱ εὐχαὶ αὗται, ἐὰν εἶναι ἐσφαλμένοι, εἶναι τοιαῦται λόγῳ ἀποσιωπήσεων⁶³.

Ποίαν δὲ σημασίαν ἐνέχει ἀπὸ ρωμαιοκαθολικῆς ἐπόψεως τὸ γεγονός, ὅτι δὲν ἀπαντῶνται ἐν ταῖς εὐχαῖς τοῦ Ἀγγλικῆ χειροτονικοῦ αἰρετικαὶ πλάναι, ἀντιλαμβάνεται τις, ὅταν λάβῃ ὑπ' ὄψει, πῶς ἀποφαίνονται αὐτοὶ οἱ καθολικοὶ περὶ τοῦ κύρους τῆς θείας Εὐχαριστίας, τῆς τελουμένης κατὰ τὰ δύο ἐπὶ Ἐδουάρδου ΣΤ' δημοσιευθέντα Ἀγγλικά εὐχολόγια. Ὁ Messenger παρατηρεῖ ὅτι ὕλη τοῦ μυστηρίου παρέμειναν καὶ πάλιν ἄρτος καὶ οἶνος ὡς εἶδος δ' αὐτοῦ διετηρήθησαν οἱ λόγοι τῆς συστάσεως τοῦ μυστηρίου. Ὡς ἐκ τούτου, ἐξακολουθεῖ ὁ Messenger, δὲν ὑπάρχει λόγος νὰ ἀρνηθῶμεν, ὅτι ὁ ἱερεὺς καθαγιαζοῦν ἐγκύριως, καίτοι ἡ ὅλη τελετὴ δύναται νὰ περιέχῃ καὶ εὐχάς, αἵτινες ἀποκηρύττουσι τὴν ἔννοιαν τῆς ἐν τῇ Εὐχαριστίᾳ θυσίας καὶ ὑπονοοῦσιν αἰρετικὰς ἐκδοχὰς περὶ τῆς πραγματικῆς παρουσίας τοῦ σώματος καὶ αἵματος τοῦ Κυρίου ἐν τοῖς καθαγιασθεῖσι στοιχείοις⁶⁴. Πρὸ παντὸς ἐν τῷ πρώτῳ εὐχολογίῳ τοῦ 1549, παρατηρεῖ ὁ Messenger⁶⁵, ὑπάρχει ἀπολύτως ἡ πρόθεσις τοῦ καθαγιασμοῦ τῶν δώρων, ἐφ' ὅσον δ' ὑπάρχει αὕτη, ἡ ἄλλη πρόθεσις τοῦ νὰ μὴ γίνῃ ἡ θυσία (ut non fiat sacrificium), ἡ ἐκφραζομένη εἰς τὰς εὐχὰς τῆς λοιπῆς Ἀγγλ. ἀκολουθίας, δὲν καταστρέφει τὴν εὐχαριστήριον θυσίαν, ἥτις συνίσταται κατ' οὐσίαν εἰς τὸν καθαγιασμόν.

Ἄλλ' ἐὰν ταῦτα οὕτως ἔχωσι, τί λοιπὸν πρέπει νὰ λεχθῇ περὶ τοῦ κύρους τῶν Ἀγγλικῶν χειροτονιῶν, ἐν ταῖς τελεταῖς τῶν ὁποίων οὐδὲν μὲν αἰρετικὸν ἐκφράζουσιν αἱ εὐχαί, ἀλλὰ μόνον ἀποσιωπῶσι προσθήκας προδήλως μεταγενεστεράς, μὴ ἀπαντωμένας εἰς τὰ παλαιὰ χειροτονικά, διαδηλοῦται δ' ἐξ ἄλλου

62. Ἐνθ' ἄνωτ. τόμ. II σελ. 502.

63. Παρὰ Messenger ἔνθ' ἄνωτ. τόμ. II σελ. 534.

64. Messenger ἔνθ' ἄνωτ. τόμ. II σελ. 694.

65. Αὐτόθ. σελ. 695.

σαφῶς ἢ πρόθεσις νὰ συνεχισθῇ καὶ ἐν αὐταῖς ὅ,τι ἐτελεῖτο ἐν τῇ ἀρχαίᾳ ἐκκλησίᾳ καὶ ὅ,τι παρεδόθη ὑπὸ τῶν ἀποστόλων;

16. Ἡ διαφορομένη ἔννοια τοῦ λεκτικοῦ τῶν εὐχῶν καὶ τοῦ εἴδους τοῦ μυστηρίου. Ἄλλ' ἐπάγουσιν οἱ καθολικοί, ὅτι αἱ εὐχαὶ τοῦ Ἀγγλ. χειροτονικοῦ καὶ ἰδίᾳ τὸ εἶδος τοῦ μυστηρίου ἔχουσι διατυπωθῆ κατὰ λεκτικὸν ἔννοιας διαφορομένης, οἱ συντάκται δὲ τοῦ χειροτονικοῦ ἐχρησιμοποίησαν αὐτὸ ἐν αἰρετικῇ ἔννοια. Καὶ ἂν δὲ ὑπῆρξαν καὶ τινες συντηρητικώτεροι ἐπίσκοποι, οἵτινες ἐξεδέχοντο τὰς εὐχὰς ἐν ὀρθῇ ἔννοια, τοῦτο δὲν δύναται νὰ ἔχη σημασίαν τινά, ἐφ' ὅσον ἡ ἀρχικὴ ἔννοια, ἣν οἱ συντάκται τοῦ χειροτονικοῦ προέθεντο νὰ ἐκφράσωσι διὰ τῶν εὐχῶν τούτων, ἦτο αἰρετικῆ⁶⁶.

Εἰς ταῦτα θὰ ἠδύνατό τις νὰ ἀπαντήσῃ ἐπαναλαμβάνων τὴν ὀρθὴν παρατήρησιν τοῦ Courayer, ὅστις εἰς τὸ μνημονευθὲν σύγγραμμα αὐτοῦ σημειοῖ μεταξὺ ἄλλων, ὅτι κἂν ἔτι μέλη τινὰ τῆς Ἐπιτροπῆς, ἥτις συνέταξε τὸ νέον Χειροτονικόν, οἷα φερ' εἰπεῖν ὁ Cranmer καὶ ὁ Barlow, εἶχον αἰρετικὰς ἰδέας περὶ χειροτονίας, ἡ πλειοψηφία ὅμως δὲν φαίνεται νὰ συνεμερίζετο πλήρως ταύτας. Εἶναι δὲ πρόδηλος ἡ σπουδὴ τῆς Ἐπιτροπῆς, ὅπως ἰκανοποιήσῃ τὸσον τὴν προτεσταντικὴν, ὅσον καὶ τὴν ρωμαιοκαθολικὴν μερίδα⁶⁷. Ἀκριβῶς ἡ διαφορομένη ἔννοια τῶν εὐχῶν ἀποδεικνύει, ὅτι οἱ ἐχόμενοι τῶν περὶ ἱερωσύνης καθολικῶν ἀντιλήψεων ἀπετέλουν μερίδα σοβαράν, μὴ δυναμένην νὰ παραραθῇ. Ἐχομεν ἄλλως τε τὸ μνημονευθὲν ἀνωτέρω γεγονός, καθ' ὃ ἤδη ἀρχομένου τοῦ Φεβρουαρίου τοῦ 1589 ὁ ἐν ἔτει 1597 ἐκλεγείς ἐπίσκοπος Λονδίνου, ἐν ἔτει δὲ 1604 καὶ ἀρχιεπίσκοπος Καντουαρίας Bancroft ἐν λόγῳ του ἐκφωνηθέντι ἐν τῷ ναῷ τοῦ ἀγίου Παύλου ἠρνήθη, ὅτι ὁ πρεσβυτεριανισμὸς εἶχε θείαν τὴν σύστασιν του καὶ διεκῆρξεν ὅλως τὸ ὑναντίον, ὅτι οἱ ἐπίσκοποι διοικοῦσι τὴν ἐκκλησίαν θείῳ δικαίῳ. Τὸ δ' ἔτι ἀξιοσημείωτον τυγχάνει, ὅτι ἡ διδασκαλία αὕτη εἶχεν ἤδη ὑποστηρικθῆ καὶ ὑπὸ ὁμάδος Ἀγγλῶν ἐπισκόπων ἐν ἔτει 1588⁶⁸. Εἰς τὰ περιστατικὰ ταῦτα δύναται νὰ προστεθῇ καὶ τὸ γεγονός, ὅτι αἱ πρεσβυτεριανικαὶ τάσεις, αἱ ἐκδηλωθεῖσαι περὶ τὰ μέσα τοῦ ΙΖ'. αἰῶνος εἰς τὰς πουριτανικὰς ἔριδας, δὲν κατέστη δυνατόν νὰ ριζοβολήσωσιν ἐν τῇ Ἀγγλ. ἐκκλησίᾳ, ἀλλ' ὅλως τὸ ὑναντίον διεκηρύχθη σαφῶς, ὅτι τὸ ἐπισκοπικὸν ἀξίωμα ὑψίστατο θείῳ δικαίῳ, αἱ δὲ πρεσβυτεριανικαὶ χειροτονίαι ἐθεωρήθησαν ὑπ' ἄλλων μὲν ὡς ἀμφιβόλου κύρους, ὑπ' ἄλλων δὲ ὡς ἀτελεῖς καὶ χρήζουσαι τελειώσεως δι' ἀναχειροτονίας⁶⁹.

Τὰ γεγονότα ταῦτα ἀποδεικνύουσι σαφῶς, ὅτι οἰαδιῆποτε καὶ ἂν ὑπῆρξαν αἱ περὶ ἱερωσύνης ἰδέαι τοῦ Cranmer καὶ τοῦ Barlow καὶ ἄλλων καλβι-

66. Messenger ἐνθ' ἄνωτ. τόμ. II σελ. 717.

67. Παρὰ Messenger ἐνθ' ἄνωτ. τόμ. II σελ. 491.

68. Αὐτόθ. σελ. 351.

69. Αὐτόθ. σελ. 417.

ζόντων ὀπαδῶν τῆς ἐν Ἀγγλίᾳ Μεταρρυθμίσεως, ὑπῆρχεν ὁμοίως συγχρόνως οὐ μόνον παρὰ τῶ λαῶ καὶ τῶ κλήρῳ σοβαρὰ μερὶς ἐμμένουσα εἰς τὰς περὶ ἱερωσύνης ρωμαιοκαθολικὰς ἀντιλήψεις, ἀλλὰ καὶ παρ' αὐτοῖς ἔτι τοῖς ἐγκολπωθεῖσι τὴν Μεταρρύθμισιν πολλοί, οἵτινες παρὰ τὴν πρὸς τὴν Ρώμην ἀπέχθειαν αὐτῶν διετήρουν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἦττον ὀρθὰς περὶ ἱερωσύνης ἀντιλήψεις. Εἰς τὸ ρεῦμα δὲ τοῦτο, τὸ ὅποιον παρουσιάζετο ἰσχυρὸν καὶ εἰς τὸ ὅποιον δύναται τις εἰπεῖν ὅτι συγκατηριθμεῖτο καὶ αὐτὴ ἡ Ἐλισάβετ, ἡ ἀξιούσα ἵνα οἱ ἐπίσκοποι εἶναι ἄγαμοι, ὀφείλεται ἡ ἀνάγκη, ἥτις ἐπέβαλεν εἰς τοὺς συντάκτας τοῦ νέου χειροτονικοῦ νὰ χρησιμοποιοῦσιν φρασεολογίαν ἀόριστον καὶ διαφορομένην, ἐπιδεικτικὴν καὶ ἐρμηνείας συμφώνου πρὸς τὰς περὶ ἱερωσύνης ἐκδοχὰς τῆς Δυτικῆς ἐκκλησίας.

Τούτου οὕτως ἔχοντος δὲν δύναται ἐκ ρωμαιοκαθολικῆς ἐπόψεως νὰ ὑποστηριχθῇ σοβαρῶς, ὅτι διεκόπη ἡ μεταβίβασις τῆς ἱερατικῆς ἐξουσίας διὰ τῆς χρήσεως τοῦ νέου ἀγγλ. χειροτονικοῦ, ἐπειδὴ οἱ συντάκται αὐτοῦ ἐν αἰρετικῇ ἐννοίᾳ ἐχρησιμοποίησαν τὴν διαφορομένην φρασεολογίαν τῶν εὐχῶν αὐτοῦ ἢ ἐπειδὴ ὑπῆρξαν καὶ περιπτώσεις, καθ' ἃς οἱ χειροτονοῦντες ἐπίσκοποι δὲν προετίθεντο νὰ μεταδώσιν τὸ χάρισμα τῆς ἀληθοῦς ἱερωσύνης. Ἐν προκειμένῳ ἡ πρόθεσις δέον νὰ ἐξετασθῇ λαμβανομένης τῆς Ἀγγλ. ἐκκλησίας ὡς συνόλου καὶ οὐχὶ λαμβανομένου ὑπ' ὄψει τί τοῦτο ἢ ἐκεῖνο τὸ ἐπὶ μέρος ἄτομον (οἶος ὁ Cranmer ἢ ὁ Barlow) προετίθετο νὰ πράξῃ. Διότι ἡ χειροτονία ἀποτελεῖ πρᾶξιν τῆς συνόλου ἐκκλησίας, ὡς ἐμφαίνεται ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι εἰς πάντα σχεδὸν τὰ τυπικὰ ἢ τὰς τάξεις χειροτονιῶν καὶ ἐν αὐτῷ τῷ ρωμαιοκαθολικῷ, ὅπως καὶ ἐν τῷ ἀγγλικῷ χειροτονικῷ, καλοῦνται οἱ πάντες, κλῆρος καὶ λαὸς νὰ συμπροσευχηθῶσιν.

Οὕτως ἐν τῇ ἐξετάσει τῆς προθέσεως δὲν πρέπει νὰ παραθεωρῆται ἡ πρόθεσις τόσων τῶν ἐκλεκτόρων (τῶν chapters καὶ τῆς βασιλείσεως), ὅσον καὶ τοῦ λαοῦ τοῦ συμπροσευχομένου ἐν τῇ χειροτονίᾳ. Ἐν προκειμένῳ δὲ ἡ comprehensiveness τῆς Ἀγγλ. ἐκκλησίας ἐδείχθη εὐεργετικὴ δι' αὐτήν, διότι διὰ τῆς περιεκτικῆς φρασεολογίας τοῦ χειροτονικοῦ ἐξεφράσθησαν πάντοτε καὶ αἱ ὀρθαὶ περὶ ἱερωσύνης ἀντιλήψεις, ὁποῖαι δὲν ἔπαυσάν ποτε νὰ ἔχωσι πολυαρίθμους ἐμπροσώπους τόσον ἐν τῇ ἱεραρχίᾳ, ὅσον καὶ ἐν τῷ καθόλου κλήρῳ, ὅσον καὶ ἐν τῷ πιστῷ λαῷ τῆς Ἀγγλ. ἐκκλησίας. Ὅταν δὲ ληφθῇ ὑπ' ὄψει, ὅτι καὶ αὐτῶν τῶν περὶ τὸν Cranmer ἢ πρόθεσις κατὰ τὰ εἰρημένα ὑπῆρξε νὰ ἐπανέλθωσιν εἰς τὴν πρᾶξιν τῆς ἀρχαίας ἐκκλησίας καὶ νὰ ἐγκαθιδρύσωσιν ἐκκλ. λειτουργοὺς κατὰ τὸ πνεῦμα τῆς ἀρχαίας ἐκκλησίας, ἀνεξαρτήτως τοῦ ἂν ἐπλανῶντο ἐν τῇ ἐρμηνείᾳ τοῦ ἀρχαίου φρονήματος τῆς ἐκκλησίας, ἀγεταί τις εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι δυσκόλως τις θὰ ἠδύνατο νὰ ὑποστηρίξῃ, ἂ π ὁ ρ ω μ α ι ο κ α θ ο λ ι κ ῆ ς ἐ π ὄ ψ ε ω ς, ὅτι αἱ Ἀγγλ. χειροτονίαι διὰ τὴν διαφορομένην ἐννοίαν πολλῶν φράσεων τῶν εὐχῶν χειροτονίας παρουσιάζονται

ἐλλιπεῖς κατὰ τὴν πρόθεσιν, τὴν ἀπαιτουμένην πρὸς ἔγκυρον ἐπιτέλεσιν τοῦ μυστηρίου, ἐντεῦθεν δὲ καὶ ἄκυροι.

17. Τὰ ἀληθινὰ αἷτια τῆς ἀπορρίψεως τοῦ κύρους τῶν Ἀγγλ. χειροτονιῶν ὑπὸ τοῦ Πάπα. Ἐκ τῶν εἰρημένων καθίσταται δῆλον, ὅτι μᾶλλον ἐκ λόγων σκοπιμότητος κατέληξεν ὁ Λέων ΙΓ' ἐν τῇ μνημονευθείσῃ Βούλλα αὐτοῦ εἰς τὴν ἀπόρριψιν τοῦ κύρους τῶν Ἀγγλ. χειροτονιῶν. Πράγματι καθ' ἃ ἐκτίθησιν ὁ ἀείμνηστος ἀρχιεπίσκοπος Χρυσόστομος Παπαδόπουλος⁷⁰, τὸ ζήτημα τοῦ κύρους τῶν Ἀγγλ. χειροτονιῶν ἀνεκινήθη ἐπὶ Λέοντος ΙΓ' ἐξ ἀφορμῆς ἐνεργειῶν τοῦ Ἀγγλοῦ λόρδου Halifax, ἐπιδιώκοντος τὴν ἔνωσιν τῶν ἐκκλησιῶν καὶ ὀρίσαντος μετὰ τοῦ μεθ' οὗ συνειργάζετο Γάλλου Λαζαριστοῦ μοναχοῦ Portal, τοῦ ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον F. Dalbus δημοσιεύσαντος τὴν μνημ. ἤδη πραγματεῖαν ὑπὲρ τοῦ κύρους τῶν Ἀγγλ. χειροτονιῶν, ὡς πρῶτον βῆμα τῆς ἐνώσεως τὴν ὑπὸ τῆς Ρώμης ἀναθεώρησιν τοῦ ζητήματος τῶν ἀγγλ. χειροτονιῶν, ἐπὶ τῷ τέλει τῆς μὴ ἀναχειροτονίας τῶν Ἀγγλων κληρικῶν. Ὁ Portal κινούμενος ἀδιαλείπτως μεταξὺ Λονδίνου καὶ Ρώμης, γενόμενος δὲ δεκτὸς καὶ ὑπὸ τοῦ πάπα Λέοντος ΙΓ' ἀπεκόμισε τὴν ἐλπίδα, ὅτι τὸ κύρος τῶν Ἀγγλ. χειροτονιῶν θ' ἀνεγνωρίζετο. Τὰς αὐτὰς ἐλπίδας ἀπεκόμισε καὶ ὁ μετὰ τὸν Portal ἐπισκεψάμενος τὸν πάπαν λόρδος Halifax. Ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ ἐξαμελεῖ ἐπιτροπῇ, εἰς ἣν ἀνετέθη ὑπὸ τοῦ Βατικανοῦ ἡ μελέτη τοῦ ζητήματος ὠρίσθησαν νὰ συμμετάσχωσιν ὡς μέλη οἱ ἔχοντες ἤδη δεδηλωμένην γνώμην ὑπὲρ τοῦ κύρους τῶν Ἀγγλ. χειροτονιῶν Duschesne καὶ Gasparri. Καὶ μέχρι τῆς τελευταίας στιγμῆς ἐφαίνετο καὶ αὐτὸς ὁ Πάπας εὐμενῶς διατεθειμένος ὑπὲρ εὐνοϊκῆς λύσεως τοῦ ζητήματος. Ἀλλὰ κατὰ τὴν κρίσιμον στιγμὴν ἐξεδηλώθη ἐξ Ἀγγλίας σφοδρὰ ἀντίδρασις τοῦ λατίνου ἀρχιεπισκόπου Westminster Vaughan ὑποδείξαντος εἰς τὸν Πάπαν, ὅτι εὐνοϊκὴ ἀπόφανσις τοῦ Βατικανοῦ περὶ τῶν Ἀγγλ. χειροτονιῶν ἐνισχύουσα τὴν Ἀγγλ. ἐκκλησίαν θ' ἀπέβαινεν ἐπιζήμιος εἰς τὴν ἐν Ἀγγλίᾳ μετὰ τοσοῦτων κόπων παλινορθωθεῖσαν λατινικὴν ἐκκλησίαν καὶ θ' ἀνέκοπτε τὴν περαιτέρω πρόοδον αὐτῆς. Ἐντεῦθεν ὁ Πάπας μετεπέσθη τὴν τελευταίαν στιγμὴν νὰ κηρυχθῇ κατὰ τοῦ κύρους τῶν Ἀγγλικῶν χειροτονιῶν.

Ἀκριβῶς δέ, διότι λόγοι σκοπιμότητος καὶ τακτικῆς ἔναντι πάντων τῶν Διαμαρτυρηθέντων κατὰ τῆς Ρώμης ὑπηγόρευσαν τὴν ἀπόφασιν ταύτην, ἡ Δυτικὴ ἐκκλησία, κατ' ἐξοχὴν ἱεροκρατικὴ, ἤχθη εἰς τὴν ἀνακολουθίαν, καθ' ὃν χρόνον ἀρνεῖται τὸ κύρος τῶν Ἀγγλικῶν χειροτονιῶν, ν' ἀναγνωρίζῃ παραλλήλως τὸ κύρος τῆς ὑπὸ τῶν Ἀγγλικανῶν τελουμένης Εὐχαριστίας, καίτοι οἱ τελοῦντες αὐτὴν λειτουργοὶ κατὰ τὴν ἀντίληψιν τῶν Δυτικῶν δὲν ἔχουσιν ἱερωσύνην καὶ κατὰ συνέπειαν κατ' οὐδὲν διαφέρουσι τῶν ἀπλῶν λαϊκῶν.

70. Ἐνθ. ἀν. σελ. 6-9.

Ἄλλ' ὡς ὀρθῶς παρατήρησεν ἤδη ὁ Α. Bulgakow⁷¹, ἡ δυνατότης τοῦ κύρους τῶν μυστηρίων, ἄρα δὲ καὶ τοῦ κύρους τῆς Εὐχαριστίας ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ κύρους τῶν χειροτονιῶν⁷². Ἐφ' ὅσον λοιπὸν θ' ἀποδεχθῶμεν, ὅτι αἱ Ἀγγλ. χειροτονίαι οὐδὲν ἔχουσι κύρος, ὀφείλομεν κατ' ἀκολουθίαν νὰ συναποδεχθῶμεν καὶ ὅτι οὐδὲν ἐκ τῶν μυστηρίων ὑπὸ τοιούτων λειτουργῶν τελεῖται ἐγκύρως. Μόνον δὲ ὑπὸ μίαν προϋπόθεσιν δυνάμεθα ἀπορρίπτοντες τὸ κύρος τῶν Ἀγγλ. χειροτονιῶν ν' ἀποδεχθῶμεν, ὅτι τὰ ἄλλα μυστήρια ἐν τῇ Ἀγγλ. ἐκκλησίᾳ τελοῦνται ἐγκύρως, ἐὰν δηλαδὴ δεχθῶμεν, ὅτι πρὸς ἐπιτέλεσιν οἰουδήποτε μυστηρίου, καὶ δὴ τῆς Εὐχαριστίας, δὲν προαπαιτεῖται ὡς ἀπαραίτητος ἡ συμμετοχὴ καὶ ἐνέργεια εἰδικοῦ λειτουργοῦ, ἀλλὰ δύναται νὰ τελεσθῇ τοῦτο καὶ ὑφ' ἀπλοῦ τινος λαϊκοῦ καὶ δὴ αἱρετικοῦ. Καὶ εἶναι μὲν ἀληθές, ὅτι ἡ Ρώμη διδάσκει ὅτι αἱρετικοί, ἀκόμη δὲ καὶ ἄπιστοι καὶ δὴ συγκεκριμένως Ἰουδαῖοι ἢ Ἑθνικὸς ἢ καὶ ἄπιστος δύναται οὐχ ἤττον ἐγκύρως νὰ τελέσῃ τὸ μυστήριον τοῦ βαπτίσματος⁷³. Ἄλλ' ἐὰν ὅ,τι ἡ Ρώμη ἀποδέχεται περὶ τοῦ βαπτίσματος, ἰσχύη καὶ περὶ τῆς Εὐχαριστίας, τότε πρὸς τί νὰ γίνεται τοσοῦτος λόγος περὶ κύρους τῶν Ἀγγλ. χειροτονιῶν, ἀφοῦ καὶ ὑφ' ἀπλοῦ λαϊκοῦ ἔτι δὲ καὶ αἱρετικοῦ δύναται ἐγκύρως νὰ τελεσθῶσι τὰ μυστήρια;

Ταῦτα ὡς πρὸς τὴν ἔποψιν, καθ' ἣν ἀθετεῖ τὸ κύρος τῶν Ἀγγλικανικῶν χειροτονιῶν ἡ Δυτικὴ Ἐκκλησία. Ὅπως διάφορος εἶναι ἡ ἔποψις τῆς Ἀνατολικῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, ἥτις βασιζέται ἐπὶ τῆς ἀρχῆς, ὅτι πᾶν μυστήριον, ἔξω τῆς ἀληθοῦς ἐκκλησίας τελούμενον, εἶναι ἄκυρον. Καὶ κατὰ τὴν ἀρχὴν συνεπῶς ταύτην καὶ αἱ ἀγγλικανικαὶ χειροτονίαι, μολοντί ἐξωτερικῶς δὲν διεσπάσθη ἐν αὐταῖς ἡ ἀποστολικὴ διαδοχὴ, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἀναγνωρισθῶν ὑπὸ τῆς ἀληθοῦς ἐκκλησίας ὡς ἔγκυροι. Τὴν ἔποψιν ταύτην ἐπιφυλασσόμεθα νὰ ἐξετάσωμεν ἐν λεπτομερείᾳ εἰς ἄλλην μελέτην ἡμῶν.

71. Ἐν μελέτῃ αὐτοῦ ἐπὶ τῆς ὑπὸ τοῦ καρδινάλιου Vaughan καὶ τῶν συνεπισκόπων τοῦ συγγραφείσης *Vindication of the Bull Apostolicae Curae*. Τῆς μελέτης ταύτης τοῦ Bulgakow μετάφρασις ὑπὸ τοῦ W. J. Birkbeck ἐδημοσιεύθη ὑπὸ τῆς *The Church Historical Society* τῆς 1899 ὑπὸ τὸν τίτλον *The Question of Anglican Orders*.

72. Παρὰ Messenger ἐνθ' ἀνωτ. τόμ. II σελ. 631.

73. Αὐτόθι σελ. 663.